

משרד החינוך
האגף לתרבות תורנית

ק לתרבות יהודית

עורך: ד"ר אריה סטריקובסקי

איחוד ירושלים – מלחמת ששת הימים

גיליון 274 – אב התשס"ז

סדר, גרפיקה ועיצוב עטיפה: סטודיו "שחר שושנה"
הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך

כתובת למכתבים: האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך, ירושלים 91911
אתר אינטרנט: <http://www.education.gov.il/toranit>

ירושלים, התשס"ז

תוכן העניינים

תקופת ההמתנה

- 6 השעה הקודרת ההיא - אבא אבן
6 חופרים שוחות בתל-אביב - אהרון דולב
8 אל יתהלל חוגר כמפתח - חיים הרצוג
8 קריאה לצום - מועצת הרבנות הראשית
9 הבה לנו עזרת מצר - בא-לוהים נעשה חיל -
מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל בא"י

הגענו למקומות הקדושים

- 9 הכותל לפנינו - אלוף עוזי נרקיס
11 קדיש ותחנון והלל - רב אלוף מוטה גור
12 הנס של דורנו - חיים הרצוג
13 דמעות - יהודה אריאל
14 ר' אריה לויך ומנחם בגין - שמחה רז
16 דגל ישראל מונף על מערת המכפלה - אלוף עוזי נרקיס
16 חזרנו למערת המכפלה - מיכאל ששר
16 ר' אריה לויך: "מאמא רחל!" - שמחה רז

בעיקבות הניצחון

- 17 שבועות תשכ"ז - מיכאל ששר
17 נגענו בכותל - יוסף קליין
17 ישיבת הכנסת הראשונה בירושלים השלימה - יונה כהן
18 ליל תשעה באב - מיכאל ששר

על המלחמה

- 18 הייתה הרגשה שכל אחד ייתן הכול - המפקד שי
20 הסמל של המלחמה הזאת - ראובן

המאבק המדיני

- 20 מסרים לשכנינו - אבא אבן
21 סייעתא דשמיא במאבק המדיני - ח"כ הרב י"מ לוויין

סיפורי ניסים

- 22 הפגז המצרי ששיחרר
22 עזרנו לא-לוהים – דב גולדשטיין
22 איתמר ניצל בנס – י' מ' מגן

בתכונות

- 23 הדי מצוקתה וניצחונה של ישראל ביהדות אמריקה - זבולון רביד
24 קריאה להתרמה - הרב פרופ' שאול ליברמן
24 יהדות צרפת כרתה ברית עם מדינת ישראל לחיים ולמוות - פרופ' אנדרה נהר
24 המלחמה שהולידה עלייה מרוסיה - מארק אזבל
25 הטלטלה של מלחמת ששת הימים בריגה – פרופסור ירמיהו ברנובר
25 המהפך ביהדות יוגוסלביה – אריה סטריקובסקי
26 בין וייטנאם לישראל - ד"ר יוסף שכטר

אז יאמרו בגויים

- 27 הסכסוך היהודי הערבי - דרמה אישית שלי – ז'אן-פול סארטר
28 שני קולות צורמים: דה גול ופרנסואה מוריאק – אלי ויזל
29 הוויכוח עם הנצרות על ירושלים – הרב פרופ' דוד הרטמן
29 על ג'יימס קסטון – הרב ד"ר קלמן כהנא

הסברים לתוכעות

- 30 באור הגנוז בנשמה – הרב צבי יהודה הכהן קוק
30 הנקודה הפנימית שנחשפה – שלמה זלמן שרגאי
31 בהתעלות לשורש
31 בעליונות הרוח – רב-אלוף יצחק רבין
32 בחפץ הקיום – אל"מ מרדכי בר-און
33 בליכוד כוחותינו – משה חיים שפירא
33 באהבת חינוך – אפרים יעיר
34 בחסדי א-לוהים ובחירוף הנפש
34 בזכות הכובסת – הרב חיים שמואלביץ

בספרות

- 35 פ"ח באייר תשכ"ז - ש' שלום
35 ירושלים של קודש – הרב משה צבי נריה
36 במחשכיך ירושלים - דוד ידיד

37	היינו כחולמים – נחום אריאלי
37	תיקון חלק מקומת המשיח – מאיר אוריין
37	בהילחם ישראל – ישראל כהן
38	רכב אש במדבר – יוסף חנני

הגות

40	החשמונאים ומלחמת אין ברירה – הרב יהודה עמיטל
42	מה קרה בכ"ח באייר? – פרופ' אברהם יהושע השל
43	והסנה איננו אוכל – הרב בצלאל זולטי
43	הגענו לשיאים ואין אנחנו רשאים לרדת מהם – ד"ר זרח ורהפטיג
43	אנחנו ויום ירושלים – השר מנחם בגין
46	רגע גדול של אמת – פרופ' הראל פיש
46	דיון: לקחים ממלחמת ששת הימים – ד"ר יונה בן ששון, מנחה

במעלות קדושים

49	על אובדן אב וארוס – התכתבות בין דינה לבין הרב משה צבי נריה
50	שש מאות שבעים ותשעה שגרירים – רינה ברזילי
50	השיר ופשרו – צוריאל אדמנית ורינה ברזילי

המהפך בחברה הישראלית

52	הרב צבי יהודה ו"מזמור יט" – פרופ' אלה בלפר
52	מהפך תשכ"ז - אהוד לוז
52	המיפנה החברתי – זהבית גרוס

כח באייר בהלכה

55	שבת לאחר הניצחון, הלל שלם – החלטת הרבנות הראשית לישראל
55	כבשי דרחמנא – הרב אליהו כי טוב
59	הלכות יום העצמאות ויום ירושלים – אריה סטריקובסקי

ירושלים והכותל

60	ירושלים – יראה, ראייה ושלום – הרב מרדכי ברויאר
62	ירושלים העתיקה – א' ר' מלאכי
63	גאולתה של ירושלים השבויה – הרב פרופסור שמואל קלמן מירסקי
63	הרב יהודה גץ: הכותל כיום וכפסיכיאטור – הילה וולברשטין ושמחה רז
64	לירושלים באהבת נישואים – פרופ' אנדרה נהר

תקופת ההמתנה

השעה הקודרת היא

אבא אבן

ב-4 ביוני נתהדקה ללא נשוא עניבת החנק סביב צווארה של ישראל. 90,000 חיילים מצריים ו-900 טנקים צרו על גבולותינו, כאשר טוריהם הקדמיים מצויים מהלך שעות מעטות מתל-אביב. 40,000 חיילי סוריה היו ערוכים להסתערות על הגליל העליון מעמדות עדיפות על הרמה. ירדן הציבה תותחיה ומרגמותיה כלפי מרכזי האוכלוסייה של ישראל בירושלים וברצועת החוף הצרה והפגיעה. יחידות צבא של עיראק של כונית ושל אלג'יריה נערכו לקרב, מתוך ציפייה לזכות בתהילה ובשלל לאחר השמדת ישראל. 200 טנקים עמדו הכן להלום באילת, הקצה הדרומי של ישראל. המצור ניתק את ישראל ממקורות הסחר ומן המגע שלה עם מחציתו המזרחית של העולם. לכלת ישראל וסחרה היו משותקים מחמת גיוס כללי של כוח האדם במדינה.

השעות הקודרות הן

באותן שעות מסה הגתה ישראל בעצם המשך קיומה, מתוך תחושת גורל עמוקה. לא היו הרבה רגעים כאלה בשלושת אלפי שנות ההיסטוריה הלאומית של העם היהודי. עמדו עתה להכרעה, כפי שהבהיר הנשיא נאצר, דברים שיהיו חקוקים עד סוף כל הדורות על לוח ההיסטוריה, שתבוא לספר או להזכיר את הדראמה מימי יוני זה. גילוי הדעת של נאצר מ-26 במאי מפזר את כל הספיקות בדבר המניעים או האחריות למלחמה:

"העם הערבי רוצה להילחם. חיכינו לשעה כשרה לכך, כאשר נהיה מוכנים לגמרי למלחמה. באחרונה חשנו, כי כוחנו מספיק, ואם נאסור מלחמה על ישראל, ננצח בעזרת אללה. שארם א-שייך משמעותה עימות עם ישראל. בנוקטנו צעד זה מצוים אנו להיות מוכנים לנהל מלחמה טוטאלית נגד ישראל".

עברו שלושה ימים. תשע בריגאדות משורייתות נוספות נעו לעבר ישראל. אותם דברים נאמרו במלים קצרות יותר:

"אם הצלחנו להחזיר את המצב כפי שהיה לפני 1956, אין כל ספק, כי אללה יהיה בעזרנו ויתן ההשראה בליבנו להחזיר את המצב כפי שהיה לפני 1948".

וכך ניתנה פרהסיה – זו הפעם הראשונה מאז כינונו של אירגון האומות המאוחדות – לכוונה למחות מעל פני האדמה מדינה ריבונית! ההכרזה נעשתה בנסיבות, שהיו עלולות להוליך להגשמתה.

דברים במליאת עצרת האו"ם, כבאלול תשכ"ז. בשעה זו, ירושלים, חשון תשכ"ח עמ' 3-13

חופרים שוחות בת"א

אהרון דולב

ככל שחלפו ימי ההמתנה ממרטי העצבים, עלו אומדני הנפגעים. בתל-אביב, ריכז האוכלוסין הגדול והצפוף ביותר במדינה, נעו אומדני ההרוגים והפצועים בין כמה אלפים לשלוש רבבות.

תל אביב המגויסת התרוקנה מחייליה. אבות ואימהות זרמו אל מרכזי המידע של ועדת החירום העירונית ושאלו מה ואיך יוכלו לתרום.

שתי רבבות תלמידי תיכון, שרבים מהם נפרדו ממוריהם המגויסים, חפרו שוחות ומילאו שקי חול. ניקו ושיפצו מקלטים ציבוריים, הקימו מחסות, צבעו פנסי מכוניות ותירגלו קשישים גלמודים בירידה למקלט.

בדיזנגוף, במוגרבי, ליד בית הכנסת הגדול, צבאו אלפים ליד האמבולנסים של מגן דוד אדום והושיטו זרועותיהם לתרום דם. בני נוער וקשישים, בחורי ישיבה ושמיניסטים.

דור האספרסו קראו להם קודם, עכשיו דור הזהב.

על גיוס כללי הוכרז בליל שבת. מילוי הפרטים בכרזות, נעשה בקומה ה-12 בבניין העירייה בידי נערות דתיות, שעלו 12 קומות ברגל והתיישבו למלא בכתב את התאריך, השעה ומקום הגיוס. הן אמרו לי שלעלות ברגל 12 קומות זה שמירת שבת. לכתוב הודעות גיוס בשבת, זה פיקוח נפש.

60 חוליות מדביקים שמעו תדריך מקצועי מפי 'המדביק העירוני', הראשי, ולפנות בוקר כבר הייתה

דף קרבי

חיילים ומפקדים

הפעם לא באנו לתרגל ולא לאימונים. הפעם באנו להוכיח כי כל התרגילים האימונים היו כדאיים.

הפעם באנו כדי להזהיר את האויב אשר לודינו כי לא יעזז לזוז. באנו להזכיר לו כי אם יפתח במעשי איבה יהיה שטחו הוא לשרה המערכה.

הפעם באנו כדי להזכיר לאויב כי ברצוננו - הכתל, הר-הצופים, קבר רחל ואף יריחו - הם שלנו.

מגיני ירושלים

גאה אני באלה אשר אך לפני זמן קצר באתי לפקד עליהם. מסירוהכם, כושרכם וציורכם נטועים אמתה בי, בפיקוד העליון של צה"ל ובתושבי ירושלים כי ניתן לסמוך עליכם.

לקומץ הלוחמים אשר נגננו על העיר במעט נשק ואשר הבקיעו ררך אליה במצור בתש"ח קט דור יורשים הנאמן ומצוייד כדי להשלים את המלאכה - אם יקרא לכך.

אליעזר אמיתי, אל"ם
מפקד מחוז ירושלים

דף קרבי מס' 1
י"ד באייר תשכ"ז - 24.5.67

למידת מה של נחמה מלימוד הבעיות המעיקות אל נכון על יריבו.

נחשוב קצת על בעיות המפקד המצרי במדבר. הוא אחראי לשטח עצום, עם כוח לא גדול במיוחד ביחס לשטח. הוא מרוחק מבסיסי האספקה העיקריים שלו, המצויים מעבר לתעלה. הוא מפקד על צבא שהניצחון היה ממנו והלאה עד היום. הוא הובס במלחמת העצמאות, הוא נוצח בסיני, היחידה שלו בקונגו ב-1960 לא הוסיפה זרי דפנה לדגלו, זה כחמש שנים הוא נאבק בתימן מול אנשי שבטים משוללי נשק כבד – ולא יכול להם.

טוב לכן, בבואנו להעריך את המצב, שנראה את שני צידי המטבע. גם זאת עשינו רק באופן חלקי. כי מסיבות ברורות לא ניתן לנו לתאר במלואו את הגורם העיקרי, והוא – צה"ל.

מתוך שידור, הימים הגדולים, ספריית מעריב, תשכ"ז, עמ' 1-2

קריאה לצום

מועצת הרבנות הראשית

מועצת הרבנות הראשית הכריזה על יום צום ביום חמישי, כב אייר, לתשובה, תפילה ומעשים טובים:

אל אחינו בני ישראל היושבים בציון. שלום וישע רב.

כולנו מכירים בחומרתה של שעה גורלית זו לעמנו. עלינו להתחזק באמונה ובביטחון אמיץ בשומר ישראל.

הבה ונתחזק בתפילה ובתחנונים לפני אבינו שבשמים וקובעים אנחנו את יום החמישי הבעל"ט כב באייר תשכ"ז ליום צום הכללי, לתשובה, לתפילה ולמעשים טובים, למען יפר השי"ת את עצת אויבינו לכלותנו ח"ו. (ומי שחלש יפדה את תעניתו בצדקה).

על אחינו אשר בארץ ובגולה, על האומה כולה להתלכד לביצורה ולחיזוקה של מדינתנו בכל הדרכים האפשריות בלב ובנפש, כמו שנאמר, חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי א-לוהינו ועת צרה היא ליעקב וממנה ייושע תשועת עולמים. ושומע תפילה יקבל שוועתנו וישפח ליבנו בישועתו הקרובה.

כל העיר מכוסה כרזות גיוס. לחפירת שוחות וביצור עמדות בגנים ציבוריים, גני ילדים ובתי ספר, התייצבו אלפים. יצאו לשפת הים למלא שקים ולהובילם לחדרי מדרגות.

ל"ג בעומר נפל בדיוק בסוף תקופת ההמתנה. אחד התלמידים עורר את סוגיית המדורות הליליות וההאפלה. מה יקרה אם באמצע יישמעו צופרי אזעקה אווירית? פנינו לצבא. הצבא בטח בעצמו והישרה ביטחון גם על המיגזר האזרחי.

בצבא אמרו: החיים כרגיל, גם מדורות ל"ג בעומר. אבל הרחוב דאג והנערים שמעו את הדיבורים על 30 אלף הרוגים. רבנים קידשו גנים ציבוריים כבתי עלמין זמניים ובמפקדת הנוער התארגנה יחידת פינוי חללים.

מעריב, ח בסיון תשמ"ז

אל יתהלל חוגר כמפתח

חיים הרצוג

הממשלה – להכרעה בקשר למצב המדיני ובשאלת הרחבת הרכב הממשלה לימי החירום.

מצרים עשויה לנתק את יחסיה עם ארה"ב.

באו"מ נערכות התייעצויות על כינוס מועצת הביטחון.

ארה"ב החליטה לא לפעול נגד מצרים.

כוחות ירדניים מתוגברים תפשו עמדות בגבול ישראל.

מכתרות העיתונות היומית

אחת האנתולוגיות לשירה היפות ביותר המוכרות לי היא זו שחוברת בידי הפילדמרשל לורד ווייוול, מפקד הכוחות הבריטים אשר הביסו את צבאות איטליה במדבר המערבי בהתחלת מלחמת העולם השנייה. אז עמדו כ-35,000 חיילים בריטיים מול צבא איטלקי גדול פי כמה, אבל תחת פיקודו של ווייוול השמידו המעטים את הרבים. ווייוול מצטט את השירים אשר היה נוהג לשנן לעצמו באותה תקופה, ומציין כי במצבים הקשים ביותר היה מנסה להכניס את עצמו לעורו של המפקד העומד מולו, באופן שהיה זוכה

הגענו למקומות הקדושים

הכותל לפנינו

אלוף עוזי נרקיס

דרכים ונחפזים ירדנו במעלות הרחבות אל שער המוגרבים. רצנו בסימטה אפלולית, ימינה במדרגות, ושוב ימינה... קצרי רוח וחסרי סבלנות, והנה... הכותל לפנינו! רעד עבר בי. הנה הוא, ממש כשם שהיכרתיו. שגיאה ומתנשא. נורא הוד ונשגב. אותם שרכים בינות לאבנים הכבדות... שמות החקוקים באבן.

הרכנתי ראשי באלם. ברחבה הצרה: צנחנים מלוכלכים, עיפים, עמוסי נשקם לעיפה. והם בוכים, זה איננו "בכי הכותל המערבי". לא, אין זה אותו נהי לו הסכין הכותל באלפי שנותיו. זהו בכי אחר – של התפעמות, של התרגשות פלאית, של התגלות ראשונית עם כותל עתיק ונורא הוד. והנה הם מתרפקים ומנשקים אבניו, צנחנים מחוספסים ולמודי קרב, ושפתייהם – תפילה. דומה ששבו הם אל בית קודשם...

ורם ונישא מעל כולם – הרב גורן. עוטה טלית, תוקע בשופר ושואג כארי: "ברוך אתה ה' מנחם ציון ובונה ירושלים. אמן!"

ולפתע הבחין בי הרב גורן, אחזני בזרועותיו, והטיב על לחיי נשיקה מצלצלת. והכל מתחבקים ומתנשקים... הרב גורן, כאילו חיכה לרגע זה כל ימיו, אומר תפילת "קדיש" ו"אל מלא רחמים", לזכר הנופלים על קדושת השם בשיחרור בית המקדש, הר הבית, וירושלים עיר האלוהים – "בגן עדן תהא מנוחתם... ונאמר אמן".

הבכי הכבוש מתגבר לזעקה. פרץ הרגשות אינו יודע מחסום. השמחה, הצער, ההתרגשות, האושר והכאב – הכל הופך לגוש אדם רוטט ובוכה. והדמעות זולגות מעיני הכל. ושוב תוקע השופר. תקיעה ושברים בעיקבותיה. והרב גורן שואג כמשולח: "לשנה הזאת, בשעה הזאת – בירושלים!"

נדמה לי כי יכולתי לכל. עד לרגע הזה. אין מי שיעמוד נוכח השעה הזאת.

"נעבור לדום ונצדיע!" קראתי בגרון ניחר. "ונשיח התקוה", הוסיף בהתרגשות בר-לב. פתחנו בשירה. ואל קולותינו הצטרפו הצנחנים – צרודים ועמומים. בבכי ובשירה כאילו ביקשו להביע במילות ההמנון הלאומי את כל אשר בליבם.

הבה לנו עזרת מצר – בא-לוהים נעשה חיל

מועצת גדולי התורה של אגודת
ישראל בא"י

הנה באו ימים קשים לישראל. אויבי ישראל הרימו ראש, נועצו יחדיו לאמור: לכו ונכחדם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד.

אויבי ישראל ומשנאיו מאיימים בהשמדה על שרידי חרב, פליטי השואה, שהתקבצו ובאו למצוא מנוחה לנפשם העייפה בארץ אבות, הארץ שניתנה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים.

בשעה זו, בה מתהפכת חרב אויב בשערי ארצנו, בה אנו מלאי דאגות וחרדות מפני מה ילד יום, אנו קוראים בקול גדול אל בית ישראל, בלשון הכתוב: עם ה' חזקו ונתחזקה. קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.

חז"ל אמרו, אפילו חרב חדה מונחת על צווארו, אל יתייאש אדם מן הרחמים. הן א-ל כביר לא ימאס בתפילותיהם ותחנוניהם של בני ישראל השופכים דמעות כמים, זועקים ומבקשים על אחינו בני ישראל הנתונים בצרה גדולה.

בשעה גדולה זו, נכשיר את עצמנו להיות ראויים להתגלות עליונה של ניסים ונפלאות שהקב"ה יעשה עמנו חסד חינום כבימי צאתנו מארץ מצרים, לגאלנו גאולת הרוח וגאולת הגוף...

מקום המקדש

ומסורת היא בידי הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו את יצחק בנו והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם קרבן כשנברא ומשם נברא (הלכות בית הבחירה ב, ב).

לא נתקדש מקום המקדש וירושלים כולה עד שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבוא (שם, ו, יד).

רבי משה בן מימון

אלנבי למרגלות המצודה

אכן, עם לא מלומד טקס אנחנו; כאשר נכנעה ירושלים לגייסות הבריטים ב-9 בדצמבר 1917, עוכב המפקד הבריטי, הגנרל אלנבי, בשערי העיר שלושה ימים תמימים על פי הוראות ממשלתו. בשלושה ימים אלו תוכננה בלונדון תוכנית שלימה ומפורטת לכניסת הניצחון של כובש ירושלים, משרד המלחמה הבריטי חיבר את הנאום אשר ישא המצביא המנצח בבואו בשער יפו; הנאום אושר על ידי הממשלה והוברק לקהיר. ורק אז, ב-11 בדצמבר, לאחר שהטקס כולו הוכן ותורגל עד שהיה ללא דופי – ניתן האות לגנרל אלנבי "לכבוש" רשמית את ירושלים.

משעשע לקרוא את דברי ההיסטוריון הבריטי הרשמי על המאורע:

"סר אדמונד אלנבי נסע במכונית לאורך רחוב יפו, בין החיילים שניצבו בשורות משני עברי הדרך וליד השער. הוא ירד מרכבו ונכנס לעיר בהליכה כעולה רגל. לפניו צעדו שני שלישים ומאחוריו שני קציני מטה, מזכירו הצבאי וקצין הקישור עם משרד המלחמה הבריטי. מימין ומשמאל צעדו מפקדי חיל המשלוח הצרפתי והאיטלקי, וכן הבריגדיר קלייטון, מיוזר לורנס וקולונל וינדהאם דיסט. עמם הלכו הנספחים הצבאיים של איטליה וצרפת, ראש המטה של אלנבי וסגנו, מפקד הקורפוס ה-20 וקצין המטה שלו. סגרו את השדרה חיילים שצעדו ברביעיות.

"המפקד הצבאי של ירושלים פגש במפקד העליון הבריטי והוליכו למדרגות מצודת מגדל דויד, שם פגשוהו נכבדי העיר. החיילים ניצבו על המדרגות משני צידי הפמליה, והנאום לכבוד כיבוש ירושלים נקרא באזני האורחים באנגלית, בצרפתית, בערבית, בעברית, ביוונית, ברוסית ובאיטלקית.

"הטקס היה פשוט ומכובד", מציין ההיסטוריון הרשמי, – "נראה היה בעליל שכל הצופים בו נהנו ממנו. אך ההתלהבות לא הייתה מוגזמת ודגלים לא הונפו לכבוד המאורע".

עד כאן דברי ההיסטוריון הבריטי על טקס כיבוש ירושלים ב-1917.

ירושלים נכבשה, או נתפסה, שלושים ושבע פעמים בתולדותיה על ידי עשרות כובשים, היום משחררים אנו את עירנו בתקווה שזוהי הפעם האחרונה, ואנו דור ראשון לגאולה שלימה.

הנשיא שזר יוצא לכותל

צלצול חד של הטלפון העירוני בשעה 7 בבוקר, העייפות עדיין הייתה נסוכה באבריי ולהרף עין התקשיתי להבין היכן אני. שלחתי ידי אל האפרכסת.

אל"מ אריה רז, שלישו של הנשיא, היה על הקו.

"עוזי, ברכותי!"

"יכדי לומר לי זאת הערתני משנתי?" התרסתי. "זו כבר היסטוריה..."

"שמע, עוזי", אמר, "הנשיא רוצה לבקר ליד הכותל".

"לא בא בחשבון", עניתי. "עדיין יש צליפות; הטיהור טרם הסתיים".

אך הוא מיאן לשמוע. "זה אינו נושא לויכוח בטלפון. אני בא אליך", אמר. עד שקמתי, כבר עמד בדלת:

"הנשיא עומד על שלו ואיני יכול לשכנעו, תנסה אתה..."

נסענו לבית הנשיא זלמן שזר. הוא לחץ את ידי, בירכני על הניצחון ומיד ניגש לעניין:

"כל העם כבר היה לפני הכותל, לא ייתכן שרק הנשיא ייעדר".

"אבל אדוני הנשיא, עדיין יורים שם! איך נעמיד בסכנה את חיי נשיא ישראל?"

"לא נורא, אחובש קסדה..." מתעקש הנשיא.

"כבוד הנשיא! כל סדרי הביטחון שבעולם אינם מסוגלים לעצור כדור..." הוא התיישר, פניו הרצינו, הגביה גבותיו, עיניו ברקו היישר אל תוך עיניי: "איש צעיר, הסכת היטב: נשיא ישראל חייב ללכת אל הכותל... אין אנו עוסקים בזלמן שזר. הוא כבר איש זקן; את אשר נפל בחלקו לעשות בחייו – כבר עשה, אם יחיה או ימות – אין זה חשוב. אבל נשיא ישראל חייב להגיע לכותל. בידיך העניין. אני מבקש שתשקול את כל סדרי הביטחון שניתן לעשות בעבור נשיא ישראל. לאחר מכן תעריך מה סיכון בדבר.

"אם הוא רציני מאוד – לא אסע, 'פן תעלוזנה בנות פלשתים'. אם הסיכון אינו רציני – כי אז יעלה הנשיא אל הכותל".

נאלמתי.

"כבוד הנשיא, מתי תהיה מוכן לצאת לדרך?.."

"מיד! ..."

ויצא...

אחת ירושלים, עם עובד, תשל"ה, עמ' 250-261

קדיש ותחנון והלל

רב אלוף מוטה גור

יוסי גופמן, רס"פ פלוגת הקשר החטיבתית, מגיע עם הפלוגה ומתייצב לעבודה. הדיווחים מהיחידות מגיעים בזה אחר זה. השערים בדינו. העיר העתיקה בדינו. ירושלים כולה בדינו. הגיעה השעה לרדת אל הכותל המערבי.

מימין ולמטה רחבה צרה מלאת אדם. מימין ולמעלה הכותל המערבי: אבנים גדולות, אפורות, חשופות ודוממות. רק שיחי אזוב שבקיר, כעיניים חודרות, נותנים להן חיים. אנו עוצרים לרגע במדרגות המתפתלות. צבע החאקי שולט ברחבה. חיילים מתפללים, מתנועעים בדבקות. על הקיר פרושה פרוכת – בית כנסת צבאי. הרב גורן עומד מולה וקורא תפילה בקול ובהשתפכות הנפש. הוא כבר צרוד. מזה שעתיים אין הוא מש מהכותל והתפילה לא פסה מפיו. עם תום הפגישה הנרגשת על הר הבית, מיהרו הרב גורן וחבר עוזריו אל הכותל. שער הברזל המוליך משער המוגרבים אל הכותל היה עדיין סגור. שני צנחנים שהגיעו למקום סייעו לרב וביחד פרצו בכוח את השער.

הרחבה ריקה מאדם ונקייה. מעל לכותל מתנוסס דגל ישראל, שהונף על ידי חבורת הסמח"ט (סגן מפקד חטיבה).

הרב וחבורתו – ראשוניים ברחבת הכותל. הרב תקע בשופר, הניח את ספר התורה ברווח שבין אבני הכותל, נפל על רצפת הכותל, נשקה וברך ברכת שהחיינו.

ההתרגשות וההתלהבות עלו וגברו. מזמורי תהילים המספרים בשיבת ציון מילאו את רחבת הכותל כאשר עשרות צנחנים עלו ובאו מכל השערים.

עם בוא חבורת סגן הרמטכ"ל ואלוף הפיקוד החל הרב גורן בעריכת טכס התפילה הראשון ליד הכותל המערבי המשוחזר.

המקום, המעמד ודברי התפילה פרקו את הצנחנים מקליפת השריון והנפש התמסרה להתייחדות עם עצמה ועם מעשיה.

שירת "התקוה" – שירת עוז מהולה בדמע איחדה את כל הנוכחים. החיילים הזדקפו בעמידת דום. קצינים הצדיעו.

טרם נדמו צלילי השיר האחרונים קרא הרב הצבאי הראשי קדיש: "...לזכר החללים שנפלו על קדושת השם – על שיחרור ירושלים הקדושה!". ההתרגשות גברה. הגרון נשנק.

האלוף הרב גורן, האלוף נרקיס וסגן הרמטכ"ל, בר-לב, התנשקו לעיני כל.

האלוף נרקיס הביע רגשותיו בקיצור: "זה דבר יוצא מגדר הרגיל, שאי אפשר לתארו".

הרב גורן חזר ופתח בקדיש: "נגיד קדיש לזכר הקדושים שנפלו על שיחרור ירושלים, הר הבית והכותל המערבי".

כעת נערוך אזכרה – הוסיף וקרא הרב גורן – לזכר חללי צה"ל שנפלו במערכה זאת נגד כל אויבי ישראל".

"א-ל מלא רחמים... במעלות קדושים וטהורים..." – בכי עצור שם מחנק לגרונו של הרב... האזכרה נמשכה תוך פרצי בכי הבוקעים מפי כל – "...שנפלו במערכה זאת נגד אויבי ישראל ושנפלו על קדושת השם, העם והארץ, ושיחרור בית המקדש, הר הבית, הכותל המערבי וירושלים עיר הא-לוהים..."

לקראת סוף התפילה התגבר הבכי על המילים ואחדות הנופלים והחיים ריחפה על רחבת הכותל ומתפלליה.

השנה הזאת בירושלים הבנויה!!!

בשעה 12:11 החלה תפילת מנחה ברוב עם ועדה.

הרב שטיגליץ, צנחן, החל לקרוא תחנון. הרב גורן הפסיקו: "היום אומרים הלל!".

"איני יכול, רבי – השיב הרב שטיגליץ – אני הייתי בין אוספי החללים – איני יכול לומר הלל – אומר תחנון..."

שני הרבנים נשאו תפילתם – בהלל ובתחנון...

קרבתי אל קהל החיילים המתפללים. הבחינו בי ופינו לי מעבר. הודיתי, אולם נשארתי מאחור.

הופסקה האש בחזית הירדנית – המצרים והסורים ממשכיכים להילחם – כל מעברות הירדן בידי כוחותינו – חיל האוויר מוסיף לתקוף את הצבא המצרי הנסוג לתעלה – הצבא הסורי נסוג לעבר דמשק.

ישראל שינתה את מאזן הכוחות במזה"ת לזמן רב – כותב "טיימס הלונדוני".

(מכתורות העיתונות היומית)

הנס של דורנו נמשך, והמערכה המזהירה אשר כמוה אין זוכרים בתולדות ישראל ואולי גם בתולדות העמים – הגיעה היום להישגים אשר להם התפללו מיליוני יהודים במשך דורות.

שיחרור ירושלים ריתק את עינינו ואת רגשי ליבנו, אולם אל נשכח לרגע כי המערכה העיקרית התנהלה בסיני, שם השמידו כוחותינו את צבאות מצרים הנסוגים. מיצרי טימן שנסגרו בפני הספנות הישראלית רק לפני כשבועיים – נפתחו עם כיבוש המקום על ידי כוחות צה"ל, הקשר הימי שלנו לאפריקה ואסיה נפתח. הוכחנו לעולם כולו כי ישנה רק שפה אחת מובנת לרודנים.

אט אט נסגר המצור על ירושלים העתיקה, ועם ישראל חיכה בצפייה ובדריכות לראות בשיחרור העיר.

כאשר עמדתני היום ליד אלוף הפיקוד אצל הכותל המערבי – נזכרתי כי יש גם צדק בהיסטוריה.

ב-1948 נכבש הר ציון על ידי הגדוד הרביעי של הפלמ"ח אשר יחידותיו פרצו גם את שער ציון, מבלי שנתאפשר לנו אז להחזיק בעיר. בראש הגדוד עמד אז עוזי נרקיס שהיום, כאלוף פיקוד המרכז של צה"ל פקד על הכוחות אשר כבשו את העיר זכה לקיים חלום דורות.

ואכן כתוב – "ירושלים תרומה מכל ארץ ישראל". על מזבח הר הבית והר המוריה העלה עם ישראל קורבנות יקרים המצטרפים לאלה שנפלו במשך הדורות. מה שהושג לא בחינם הושג, וברגע זה טוב שנזכור את אלה אשר מסרו את נפשם על קידוש השם והעם.

במשך דורות יספרו יהודים על היום הזה, על העם הזה, על צבאו ומפקדיו, ויזכרו בנו – המאושרים אשר התאחדו כעם אחד, אשר גילו פתאום שישנם דברים

בתוך הקהל הגדול רציתי לחוש חוויה פרטית. אל התפילה לא הקשבתי. הרגשתי בה ובזה הסתפקתי. הרמתי עיני אל האבנים. התבוננתי בצנחנים המתפללים: כאלה עם קסדה על הראש וכאלה שכיפה על ראשם. סקרתי את המיבנים הסוגרים אותנו משלושה כיוונים ומשווים לרחבה זו אופי כה פנימי.

נזכרתי בביקורים המשפחתיים שלנו ליד הכותל לפני עשרים וחמש שנה, בהליכה בסימטאות הצרות ובשווקים. אינני זוכר פרטים. הייתי אז ילד. אולם ההתרשמות מהמתפללים ליד הכותל שמורה עמי. ואולי היא מתמונת שראיתי בגיל מאוחר יותר? יהודים לבושי קפוטה ושטריימל, עטורי זקן לבן וארוך – הם והכותל היו כגוף אחד.

חזרתי אל המציאות. הרב גורן – במדי צה"ל – נושא תפילה רמה. מאחוריו ציבור חיילים לוחמים מתפללים.

בפינה הימנית – מרוחק מעט מציבור הלוחמים עמד אדם. לא, לא עמד, הוא כאילו נדבק לאבנים. הוא כחלק מהכותל. אבן מאבניו. לבוש קפוטה חומה וארוכה. על ראשו מגבעת שחורה. מתחתיה מבצבץ שיער מגודל. מאום לא זז. לא הראש ולא השיער. לא הגוף ולא הרגליים. שתי הידיים כפופות, וכפותיהן, שטוחות לרווחה, צמודות אל האבנים כאילו רוצות לחדור לתוכן [היה זה הרב דוד כהן, הרב הנזיר. –א'ס].

"הר הבית בידינו!", תחקיר ותיאור קרבות: אלוף מוטה גור, עורך: אל"מ גרשון ריבלין. הוצאת "מערכות", משרד הביטחון – ההוצאה לאור, מהדורה מיוחדת, עמ' 332-334

הנס של דורנו

חיים הרצוג

ירושלים העתיקה ושכם נכבשו על ידי צה"ל.

קאהיר: אנו נמשיך במלחמה.

החוד של כוחות צה"ל 30 ק"מ מתעלת סואץ

ג'ונסון וקוסיגין החליפו איגרות על מניעת התנגשות במזרח התיכון.

כוחות ישראל ימשיכו להתקדם בחצי אי סיני, מודיעה "טאס" מניו-יורק.

30 טנקים מצריים "ט-54" הושמדו אמש בג'בל לבני.

המפקדים ביקשו שנישאר כדי להרים איתנו כוסית "לחיים". איתן סירב. היה עלינו להמשיך בסיוורנו. משום מה, הדרך אל המכונית כאילו נשמטה מתחת לרגלינו. איתן, חיזור כסיד, אמר: "אי אפשר לתפוס, הכותל בידינו! ירושלים שוב תהיה מאוחדת, עיר אחת!" התיישבנו – או יותר נכון – התמוטטנו, על המושב האחורי של המכונית הצבאית. איתן פנה אל הנהג הַקְשָׁר, חיילי חובה צעירים, ואמר: "ילדים, ירושלים בידינו. החיילים שלנו בכותל!" החיילים הסתכלו לעברו, רואים את התרגשותנו, אך בפניהם לא זז שום שריר, לא ניכרת שום התרגשות. הם לא קלטו מה רצינו מהם. איתן פנה אליהם שוב ואמר: "האינכם מבינים את המשמעות של הגעתנו לכותל המערבי? שכבשו את כל ירושלים?!" הערתי לאיתן: "הם נולדו אחרי מלחמת השיחרור. הם לא הכירו את ירושלים שבין החומות, לא ראו את הכותל, ומעולם לא הבינו את משמעותם של המושגים הללו."

בכניסה לנהריה פגשנו את שמואל כץ, הצייר מקיבוץ געתון. גם אליו הגיעו השמועות בדבר שובנו אל הכותל ואל העיר העתיקה, אלא ש"קול ישראל" טרם בישר דבר. לו הייתה אמת בשמועות, ודאי לא היו מעכבים ידיעה כזו אפילו לרגע. הרגענו אותו, שאין הדבר בגדר שמועה, אלא אמת לאמיתה. התרגשותנו, שלא פגה כל הדרך, הדביקה גם אותו. לא ניכר שום הבדל בין דתי כמוני, לבין מאמין בצורה כלשהי, כמו איתן, ולבין איש "השומר הצעיר", כמו שמוליק. קולות כולנו רעדו...

בבית סיפרתי לבת-שבע ולילדינו כי הר הבית בידינו, וכי חיילינו הגיעו אל הכותל וכבשו את העיר העתיקה. הם סירבו להאמין כל עוד לא הודיעו מאומה ב"קול ישראל". השכנים שמעו את הבשורה הטובה, אך מיאנו להאמין, על אף השמועות. הניסיונות להתקשר לירושלים עלו בתוהו. כל הקווים היו תפוסים, כצפוי.

והנה נשמע האות המיוחד של "קול ישראל". משה חובב מכריז: "הכותל בידינו, העיר העתיקה נכבשה, אף שיש פה ושם עוד כמה כיסי התנגדות. שידור ישיר מהכותל, כפי שנקלט בבוקר..." עתה כולנו שומעים את מוטה גור מכריז "הר הבית בידינו!", ומיד אחר כך ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" ותקיעת שופר. שטף דמעות, החונקות את הגרון, פרץ ללא מעצור. התביישנו להביט איש בפני עמיתו,

יותר חשובים ממריבות יום-יום, אשר התעלו ופנו עורף לשנאת אחים, ואשר זכה לרגע זה. ויאיר לנו היום דברי שיקספיר אשר שם בפי הנרי החמישי ערב הקרב: "כל גבר אשר עלה על משכבו ולא היה איתנו היום, יקלל את יום היוולדו".

ברגע קדוש זה בהיסטוריה של עמנו משקיפים דורות עמנו אשר נהרגו ונשמדו ומסרו את נפשם על קידוש השם ועימם ובשורותיהם הבנים והבנות שלנו, מגש הכסף אשר נתן לנו את מדינתנו, משקיפים כולם בדמעה ובתודה אל השעה הזאת והמקום הזה – והדור אשר לא איכזב תקוות-ישראל.

זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו.

מתוך שידור, הימים הגדולים, שם

דמעות

יהודה אריאל

הגענו למשטרת סאסא, מיד כשנכנסנו למיפקדה חשנו בשקט מוזר ובמתח באוויר. כולם הביטו לעבר אדם שאחז בידו שפופרת טלפון, ובידו השנייה טלפון צבאי. איתן שאל: "מה קורה כאן? מה השקט? למה לא אומרים שלום?" כולם היסו אותו, למרות היותו המפקד ובעל הדרגה הגבוהה ביותר במקום. "שקט! שקט! הוא (מצביעים על האיש האוחז בטלפונים) מדבר עם ירושלים! מצפים לידיעה שהכותל בידינו! החברה בדרך לשם, הצנחנים כבר על הר הבית!" חלחלה ורעדה פלחו את גופי. הבטתי בפניו של איתן, והבנתי שהרגשתו כהרגשתי. הוא החוויר. ביקש כסא לשבת עליו, ושאל: "באמת?! כבר ליד הכותל? ליד הכותל? הכותל?!" מדי פעם צעק החייל שאחז בטלפונים: "הלו, ירושלים, מה המצב?" כל העיניים התמקדו בו בעודו מרגיע: "עוד רגע, ממש עוד רגע, אני שומע את הַקְשָׁרִים בירושלים. הם מתקדמים, הם על הר הבית. תיכף יגיעו וירדו לכותל!" הרגעים חלפו. איתן הביט בשעונו. הזמן נקף, והיה עלינו לבקר גם בעמדות. איתן ביקש ללכת. הקשר התחנן: "עוד רגע, עוד רגע, איתן, הם ליד הכותל, רק עוד לא אישרו את הדיווח. הם ליד הכותל. הכותל בידינו. כן, אני שומע אותם." ומשמע את קצין הקשר שם, צעק הַקְשָׁר בִּסְאָסָא: "אנו נמצאים ליד הכותל! יהודים ליד הכותל! אחרי 19 שנה! שהחיינו, הצנחנים לקחו את הכותל!"

פינקטעלע ייד", כלומר, "הנקודה היהודית". מעולם לא ראינו שהיא מופיעה בהיקף כזה. היו כבר התרגשויות במיפגשים עם שארית הפליטה אחרי תום מלחמת העולם השנייה; חשנו שמחת לב הכרוכה בעצב בכ"ט בנובמבר 1947, שעה שהצביעו באו"מ על הקמת מדינה יהודית; ידענו שכמו בכל לידה, גם לידת מדינת ישראל תהיה כואבת וטבולה בדם; ראינו בקיבוץ הגלויות כאן בארץ, ונימי הלב רעדו. אבל טרם ראינו דמעות שלא ניתן לעוצרן, כמעייין המתגבר. נזכרתי בשירו של ר' יהודה הלוי:

הִדְעוּ דַמְעוֹת מִי שְׂפָפְכֶם

וְהִדְעוּ הַלְבָבוֹת מִי הַפְּכֶם,

הַפְּכֶם הוּא מְאוֹרֵם, תוֹךְ רַגְבִּים, רַגְבִּים,

וְלֹא יִדְעוּ הַרְגָבִים מִה בַּתוֹכֶם.

מלחמת ששת הימים: מיומנו של עיתונאי דתי, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך התרבות והספורט, עמ' 21-27

ר' אריה לוי ומנחם בגין

שמחה רז

במלחמת ששת הימים, כאשר נשמעה קריאתו של מוטה גור: "הר הבית בידינו", כלתה נפשו של ר' אריה לפקוד את הכותל המערבי, דבר שנבצר ממנו לעשות במשך עשרים השנים, שבהן הייתה העיר העתיקה בידי הירדנים.

כשביקרתיו, אמר לי: "מעולם לא ביקשתי מהשר מנחם בגין בקשה הכרוכה בהטבה כלשהי לעצמי. ברם, הפעם כלתה נפשי לפקוד את הכותל המערבי, אולם שלטונות הצבא אוסרים לבקר ליד הכותל עד שוך הקרבות. אבקשך, איפוא, שתואיל לגשת למנחם בגין ולבקשו כי יאות להסדיר לי רישיון גישה לכותל".

הודעתיו כי אמלא את הבקשה בנפש חפצה.

ירדתי לתל-אביב, הגעתי לעיר בשעת לילה ושוטטתי ברחובות שהיו שרויים באפילה מסיבות ביטחוניות, עד שמצאתי את דירתו של מנחם בגין ברחוב רזנבאום. נקשתי על דלת הבית, פתח בפני את הדלת מנחם בגין בכבודו ובעצמו ושאלני:

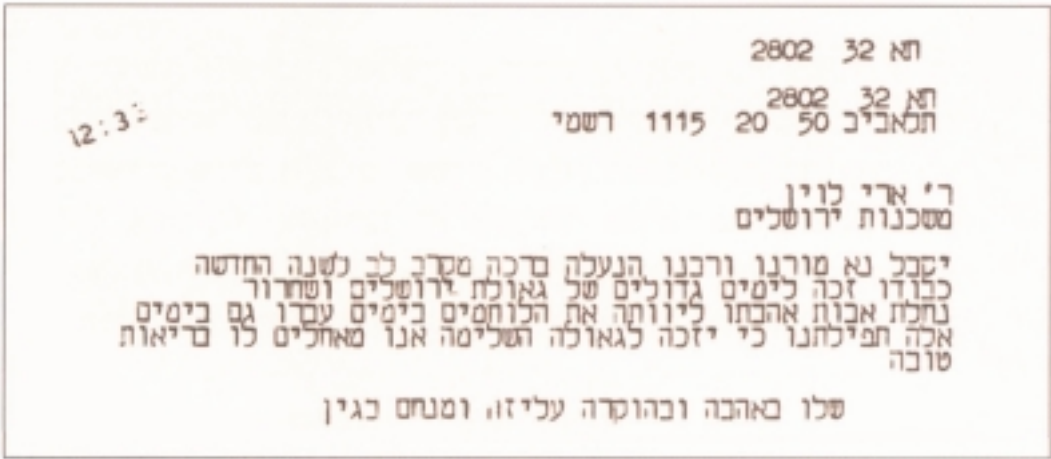
- מה אני יכול לעשות למען אדוני?
- מישאלתו של ר' אריה ובקשתו היא כי תפעל למען אפשר לו לגשת לכותל המערבי.

אף שידענו שכולם בוכים. מישהו פלט אנחה. כולנו נשמנו בכבדות. איש לא זז ממקומו. איתן טלפן שנית אל ביתו. "מרים, שמעת?", והיא, מצדו השני של הקו פרצה בבכי. איתן סיפר לה, שגם כאן, במיפקדתו, כל הגברים, אף החזקים ביותר, בוכים. הוא הבטיח להגיע עוד באותו ערב הביתה, גם אם לדקות ספורות. אחרים ביקשו אף הם לטלפן הביתה.

ביקשתי רשות לנסוע הביתה, להיות עם משפחתי ברגע גדול זה. איתן הסכים, כי כל עוד לא עולים על הגולן, אין לצפות לאירועים מיוחדים בגיזרה הצפונית. יצאתי מהחדר, שנראה לי חשוך. לא ראיתי דבר. עמדתי במקומי, מסתגל לחשכה המוחלטת בחוץ. לפתע הבחנתי לידי באדם יושב על כסא. היה זה נהגו של איתן. לידו היה גם הקשר. הם שמעו את השידור ואת כל אשר התרחש בתוך החדר. אחד מהם קם ואמר לי: "בבוקר לא הבנו את התרגשותכם, ומדוע פניכם חיוורות. לא תפסנו את משמעות שתיתקכם בנסיעה בחזרה מסאסא לנהרייה. עתה אנו מבינים זהו באמת רגע גדול. שמענו את השידור. כן, עכשיו זה מרגש גם אותנו". שאלתי אותם: "האם גם לכם יש דמעה בעיניך?" אך הם לא השיבו. נראה שהתביישו להודות.

הילדים פתחו לי את הדלת. בחדר הגדול, באחת הפינות, דלקה מנורה בת 30 ואט. נשקתי לרעייתי וילידיהם. הרדיו פעל כל הזמן. על פני בת-שבע זלגו דמעות ללא מעצור. הילדים התרגשו מאוד והזהירו עם אימם. עתה, בפגישה עימם, נפרץ גם אצלי סכר הדמעות. הסברתי לילדים מה ההתרגשות עם שובנו לכותל לאחר 19 שנה, על הנס שאירע לנו, אשר בקושי מתקבל על הדעת. הוספתי, כי אל להם להתבייש בדמעות. סיפרתי להם מה התרחש בחדר המבצעים, שם ישבנו שישה מפקדים, לוחמים מנוסים וקשוחים, וכולנו בכינו. חשבתי לעצמי, שאין מדובר ברגש הנובע מהיותנו יהודים שומרי מסורת, בני משפחה דתית; שהרי כולם "נשברו", עד אחרון היהודים, אפילו אלה המכנים את עצמם כופרים.

כעבור זמן מה, כשקיבלנו מכתבים מידידים וקרובים מחו"ל, התברר לנו כי יהודים בכל רחבי העולם הזילו דמעות. הם לא הבינו בדיוק למה, אך תפסו וחוו שדם יהודי זורם בעורקיהם. זו הייתה הפעם הראשונה שעמדתי על פירושו של מושג ידוע באידיש: "א

ברם, לא היה מקום במכונית לנוסע נוסף. כיוון שכך, אמר ר' אריה: "אני מוכן לוותר על הסעתי ובלבד שתקחו עמכם את ר' מרדכי שחורי לכותל..."
 משהופתעו מלווייו של ר' אריה על מישאלה זו, אמר להם: "זכות גדולה נתגלגלה לו לר' מרדכי שחורי, באשר מאז שנת 1930 עת אסרו שלטונות המנדט הבריטי את תקיעת השופר המסורתית במקום מקדשנו, הוא נמנה על שבעה-עשר צעירים, שבראשם עמד הרב משה סגל, חבר המיפקדה הארצית של אירגון המחותרת אצ"ל, אשר סיכנו עצמם ותקעו בשופר ליד הכותל במוצאי יום-הכיפורים בתום תפילת נעילה ונאסרו בשל כך. ראוי הוא לזכות עתה בביקור ליד הכותל..."

צדיק יסוד עולם, הוצאת יריד הספרים 1996, עמ' 363-364

הכניסני בגין לביתו ואמר לי: "מישאלתו של רבנו – פקודה היא עבורי". מיד נטל את מכשיר הטלפון וחייג לסגן ראש עיריית ירושלים, אברהם אקסלרוד, וביקשו להעמיד ג'יפ צבאי לרשותו של ר' אריה, כדי להסיעו לכותל המערבי.

מאליו מובן שאברהם אקסלרוד נחפז להסדיר העניין וכבר למחרת היום הוא הגיע במכונית למעונו של ר' אריה על מנת לקחתו לכותל המערבי.
 אותו יום הילך מרדכי שחורי ברחוב הסמוך למגוריו של ר' אריה, בראותו את ר' אריה רכון במכונית, ניגש לברכו.

– להיכן נוסע רבנו?

– לכותל המערבי.

– אף אני רוצה להצטרף לנסיעה זו.

דגל ישראל מונף על מערת המכפלה

אלוף עוזי נרקיס

בשעות אלו כבש אליעזר אמיתי את חברון. למעשה – נכנס אליה. ציפינו להתנגדות קשה בחברון, מחמת השם שיצא לבניה כלוחמים אכזריים וגם משום שידענו שכוח ניכר של הלגיון חונה בעיר. משום כך ניתנה לחטיבה הפקודה להרעיש את העיר היטב לפני שתפרוץ לתוכה.

אבל כאשר קרב הטור של אליעזר אמיתי אל העיר – לא היה כל זכר לאנשי הלגיון. הם חמקו בלילה מזרחה, חלקם זרקו את נשקם ומדיהם ונבלעו באוכלוסייה; עשרים ה"צנטוריונים" שחנו בחברון נמצאו נטושים בואדיות שבמדבר יהודה. אפילו לא ניסו לחבל בהם. תחת זאת, התנוסס דגל לבן על כל בניין בעיר. לאחר ימים אמר לי אמיתי:

"ליבי לא מלאני להרעיש עיר נכנעת..."

הוא השתלט על העיר ושלח את הטור של צביקה עופר דרומה, לכיוון באר-שבע. שעה קלה לאחר מכן הגיע לחברון הטור של רס"ן עמוס, שעבר דרך חלחול ומצא אף אותה סגורה ומסוגרת, רחובות ריקים, תריסים מוגפים, ודגל לבן מעל כל בית.

עמוס רק זה הגיע אל מערת המכפלה – וקומנדקר נעצר לידו בחריקת בלמים. הרב גורן ועמו ספר תורה, שופר ופמליה.

הרב משולהב המבט נשא ברכה. אחר כך נפלה עינו על הדגל הישראלי המאולתר שהונף על הזחל"ם של עמוס. הוא אמר: "קרב את הזחל"ם אל הקיר. אני רוצה להניף את הדגל על מערת המכפלה".

ודגל ישראל הונף על קברי האבות.

אחת ירושלים, עם עובד, תשל"ה, עמ' 361

חזרנו למערת המכפלה

מיכאל ששר

לרגע הייתי כחולם, כמרחף באוויר, לא מעלמא הדין ואז... מתקרבים לצינוני קברי האבות. פסוקי תהילים פורצים מאליהם מן הפה והכל "נשבר". פרצתי בבכי של שמחה והתרגשות. מאות שנים ביקשו יהודים להיכנס למקום קדוש זה, למוסלמים וליהודים כאחד,

ולא ניתן להם הדבר ועתה – הנה אנחנו בפנים בקלות כזאת. מדוע זכינו דווקא אנחנו לזאת?

מלחמת היום השביעי, ספריית הפועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי, עמ' 18-19

ר' אריה לויין: "מאמא רחל!"

שמחה רז

מספר הרב מנחם פרוש (לשעבר, סגן ראש עיריית ירושלים): ביום השישי של מלחמת ששת הימים, ניגשתי לביתו של ר' אריה ולקחתיו עמי לקבר רחל אשר בפאתי העיר בית-לחם, שזה עתה שוחררה.

משנפתחה הדלת ונכנסנו לאוהל הקבר, פרץ ר' אריה בבכי והחל למלמל כתינוק המתרפק על אימו: "מאמא רחל, מאמא רחל, מה שלומך ומה מעשייך? כה התגעגענו אלייך, ואף כי שנים רבות לא יכולנו לעלות לקברך ולסור לבקרך, חשנו כי אף את מתגעגעת אלינו ולא שכחת אותנו. הוי מאמא רחל, בקשי רחמים עלינו, היי ברוכה אימנו היקרה..."

צדיק יסוד עולם, עמ' 361

שר הזטחון משה דיין ומפקד חטיבת ירושלים סוזי נרקיס
מתח אשליט המצ"ח את הדרך אל בית המסד. באדיבות
לשכת השמונות הממשלתית. הצלם: איוון ברונר

בעיקבות הניצחון

שבועות תשכ"ז

מיכאל ששר

ערב שבועות. בלילה תיקון ליל שבועות אצל פרופ' בנימין זאב פרנקל. פרופ' ישעיהו ליבוביץ מדבר על קדושת הר הבית ומסביר שאין זו קדושה אבסולוטית, אלא קדושה התלויה בקיום המצוות.

הוא ממשיד: "איני יודע מה יישאר בידינו מכל מה ששוחרר, אבל יום כזו באייר תשכ"ז יירשם בהיסטוריה היהודית כיום שבו שוחררה ירושלים מעול זרים לאחר 1900 שנה ועל כך יש לומר הלל. יש מי שמציע למחוק, או לתקן, את הקטע מתפילת מוסף "ומפני חטאינו גלינו מארצנו... ואין אנחנו יכולים... לעלות חובותינו בבית בחירתך..."

עם נצנוצי הזריחה התפללנו ופנינו כאיש אחד לכותל. כבר בשעת בוקר מוקדמת נוהרים אלפים בנתיב ססומן. זה היום הראשון שהמעבר לכותל נפתח לאזרחים ובין הבאים יהודים מכל שדרות הציבור: חרדים ממאה שערים (למרות האיסור שהוצא על ידי הרב עמרם בלוי, מנהיג נטורי קרתא, משום שמקום המקדש שוחרר על ידי "הכופרים הציונים"), יהודים ספרדים שהוגלו מן הרובע היהודי בעיר העתיקה בזמן מלחמת תש"ח, ותיקים ועולים חדשים ובני נוער לרוב (העיתונות דיווחה למחרת שמספר העולים לכותל הגיע למאתיים אלף! – מ"ש). האווירה חגיגת ומרוממת וקול שירה וריקודים, הלל והודאה, נשמע בחוצות, עד שמי שלא ראה שמחת יהודים השבים אל הכותל, לא ראה שמחה מימיו. לשמחה שותפים גם עשרות החיילים המוצבים לאורך הדרך.

הכותל כבר מלא פתקאות שנועצו בין אבניו. פתק אחד הוא משל משה דיין. מה כתוב בו? – אומרים שכתב "שלום על ישראל" ולוואי שיתגשמו מישאלות הלב. השלט הערבי "אל בוראק" (האתון שהביאה את מוחמד ממדינה לירושלים ומרחבת הכותל עלה השמימה. על שמה נקרא הכותל, במסורת המוסלמית), שהיה תקוע באבני הכותל, כבר איננו וגם סוכת המשמר ממנה הצרו, בשעתו, שוטרים בריטיים את צעדי היהודים שבאו לשפוך שיחם לפני בוראם, נעלמה ואיננה.

מלחמת היום השביעי, ספריית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי, עמ' 22-23

נגענו בכותל

יוסף קליין

רק בשחרו של חג השבועות פתחו את הדרך לכותל, דרך שער האשפות. כל ליל החג למדנו בבית הכנסת ובשלוש בלילה יצאנו לדרך. כל קהל המתפללים הלכו יחד עם הטליתות וספרי התורה, גברים, נשים וילדים. אני הלכתי יחד עם אווה, מיקי בינט ובני מוישי. בשלוש לפנות בוקר היו הרחובות מלאים זרם אדיר של אנשים, ופני כולם אל המקום המיוחל ביותר, אל הכותל המערבי שלפי המדרש השכינה אף פעם לא זזה משם. מכל הכיוונים ומכל הסימטאות זרם הקהל לכיוון הר ציון.

היה כבר אור יום כשנכנסנו בשער האשפות, מרחק כמה מטרים מן המקום שאליו פנינו בתפילותינו בכל מקום ובכל הדורות. אחזה בי חולשה, אני מגשים את כל תקוות אבות אבותי. "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" לחשו שפתי, והפסוק "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" היה בפי, כתפילה שאני מצפה שהשם כאן ועכשיו ימלא אם הניסים שקרו לעינינו בימים האחרונים עוד לא נגמרו, אנא השם סיים את ניסוך ותביא לנו את הגאולה השלימה. את המילים הללו לחשו שפתי ברטט וציפיתי בעיניים סגורות, הנה עכשיו יופיע מלך המשיח ויגאל אותנו. דחיפות עזת העירו אותי מחלומותי וממחשבותי. כולם נדחקו קרוב קרוב לכותל. מי שהצליח לנגוע באבנים המקודשות היה מאושר.

חלום יוסף, ירושלים תש"ז, עמ' 313

ישיבת הכנסת הראשונה בירושלים השלימה

יונה כהן

שבוע לאחר המלחמה נתכנסה הכנסת לשיבה, בה הביעו הח"כים הוקרה לצה"ל ולמפקדיו. בין האורחים היו הרבנים הראשיים של בריטניה וצרפת ורבים אחרים, הועלה זכר הנופלים – הייתה זו ישיבה ראשונה בירושלים השלימה.

שבועות מעטים לאחר מכן, כאשר האלופים יכלו להתפנות מעט לעניינים אפורים יותר, ערכה ועדת החוץ והביטחון סעודת ניצחון חגיגת לרמטכ"ל ואלופיו.

על המלחמה

ה"תה הרגשה שכל אחד י"תן הכול

המפקד שי

שי: ידענו שברגע שנצטרך לצאת למלחמה, ונרגיש שזו מלחמה צודקת, אז לא יהיה שום דבר שיפריע לנו לעשותה טוב ככל שנוכל.

עמוס: ולא היו מסביב לזה איזה בעיות של אמון? לא שאלו אותך: 'אז איך אתה יודע', 'אז מה אתה מדבר'? שי: הייתי בשבילם כמו א-לוהים.

עמוס: איך אתה מסביר את זה?

שי: אני חושב שזו פשוט אמונה במפקד, או רצון להסתמך.

אחד הדברים שתרמו לליכוד, היה הדת, התפילות. בשעת התפילה – כל המחלקה הייתה באה להתפלל. מחצית האנשים, בערך, היו דתיים. היו לי במחלקה שני אנשים דתיים שאירגנו את התפילות וכל המחלקה הייתה באה ומסתופפת סביבם, ומתפללים.

עמוס: גם אתה?

שי: גם אני. ובעיקר משום שרציתי שהם יראו שאני עומד איתם.

עמוס: והרגעים האלה של התפילה, נתנו משהו לך אישית?

שי: אני חושב שלא התפילה עצמה, אלא עצם העמידה של כל המחלקה סביב ספר התורה, אני חושב שזה נתן משהו.

ברגע שהייתי בעזה ואני ראיתי שאנחנו מנצחים במלחמה ואנחנו הולכים להיות צבא כובש, הושבתי את כל המחלקה, ואמרתי לאחד הבחורים שלנו – מנהל ב"ס עממי באופקים – שיקרא בספר יהושע על עכן. אם משהו השפיע על המחלקה מהבחינות האלה של ההתייחסות כצבא כובש – היה זה פרק זה.

עמוס: כיצד עמדו האנשים בתקופת הכוננות, בתקופת ההמתנה האחרונה?

שי: היו אנשים שלא רצו לעבוד. ומצד שני הדוגמא של מורה בב"ס עממי. יהודי בן 35, בעל כרס, בעל בעמיו, שקט, והוא עבד עד כלות כוחותיו. והוא עשה כל דבר.

הנאום – פרק מתהלים

את הנאום הקולע ביותר נשא יו"ר הכנסת, קדיש לוז, שהביע את הוקרתו ורחשי ליבו על הניצחון המפואר של צה"ל על אויבי ישראל בקראו פרק מספר תהלים:

"מן המיצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה... כל הגויים סבבוני בשם ה' כי אמילם... דחה דחיתני לנפול וה' עזרני... עזי חזמרת י-ה ויהי לי לישועה... לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה".

ע' גוברין הביע תקוותו שא-לוהי ישראל לא יעזבנו ולא יטשנו, ויהיה בנו כוח להמשיך ברוח גדולה שפקדה אותנו בששת הימים. אור ששת הימים הללו יהל עלינו לימים הבאים.

מלחמת המגן והישועה, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשכ"ח, עמ' 129

ליל תשעה באב

מיכאל ששר

בערב, ליל תשעה באב. ביקור בכותל. בדרך אני מספר לג'ונס ולאשתו – בת לאב בלגי ואם מסיציליה – על משמעות הצום והכותל לנו כיהודים וחושב לעצמי מה חושב לו הגוי הזה על היהודים האבלים על חורבן הבית לפני אלפיים שנה. האווירה ברחבת הכותל משונה במקצת, לא של עצב (שכן שיחררנו את הכותל), אך גם לא של שמחה (שכן בית המקדש עדיין חרב). זרקורים מאירים את הרחבה, בה מצוי קהל גדול.

אין מנוס מהשוואת תשעה באב ליד הכותל לפני תש"ח, עם תשעה באב היום. אז שררה אבלות עמוקה וכנה ברחבה הקטנה. הבכי והתחנון על חורבן הבית, אבל גם על ירושלים העתיקה שאינה שלנו, עלו מעומק הלב. לא כן היום. איש כמעט אינו בוכה וגם כשאומרים קינות, עדה עדה ומנהגיה, עדה עדה וניגוניה.

מלחמת היום השביעי, ספריית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי, עמ' 146-147

הזאת. ידענו שזה יבוא. למעשה באופן הכרתי ידענו שזה יבוא. אבל אז זה סימל לנו את כל המלחמה. זה היה הרגע הגדול של המלחמה בשבילנו.

עמוס: אנשים דיברו, או התפללו?

שי: לא דיברו. שרו: "ירושלים של זהב", זייפו את "ירושלים של זהב" בתוך האוטובוסים.

עמוס: אשאל אותך שאלת תם, שי. למה דווקא ירושלים? אתה אומר שהיית בין המתרגמים. לא אשאל על האנשים. בסדר, אנשים דתיים. אתה נולדת בקיבוץ, ואין לך איזה זיכרונות מיוחדים מהעיר העתיקה או מהכותל. אולי היית שם לפני המלחמה – אולי לא – אני לא יודע. אתה לא דתי. מדוע דווקא הכותל?

שי: קודם כל זה לא הכותל – זה ירושלים העתיקה. לא היה לזה שום ביטוי דתי. כך נדמה לי. כשאני מנסה להסביר את זה לעצמי היום, למעשה אני לא יכול לתת לך תשובה מדויקת, אבל מה שנדמה לי – ירושלים העתיקה הייתה בשבילנו תמיד סמל של משהו שלא נגמר. שזה שלנו. שהעיר הזאת צריכה להיות שלנו. זאת עיר הבירה שלנו. זה אולי סימל את משאת הנפש שלנו ב-19 השנים. ירושלים הייתה כמו גוש עציון, סמל של משהו שנלקח מאיתנו, סמל של איזו שהיא מפלה בזמן המלחמה הקודמת. קשה לי לדעת סיבה מדויקת. אבל לי ברור שלא הייתה לזה משמעות דתית באותו רגע.

עמוס: שי, אולי אתה זוכר: חשבת אז על הוריקן, איך הם מקבלים את הידיעה, או שלא היה לך מקום בתודעה לנושא הזה?

שי: אני מניח שלא חשבת באותו רגע על שום דבר אחר אלא על ההרגשה: הייתי מלא חדווה. כולנו היינו מלאי חדווה. באותו רגע אני זוכר שלא חשבנו על האבידות שנפלו כדי להשיג את זה. הייתה שמחה שלימה.

מיפגש שיחה בין קיבוצי, "שיח לוחמים", בהוצאת קבוצת חברים צעירים מהתנועה הקיבוצית, עמ' 20-225

והוא סחב רגל בזמן המלחמה ולא הסכים בשום אופן להישאר מאחור. יהודי שקט, כשתראה אותו ברחוב תראה מין מורה כזה עם משקפיים, "מלמד". והוא היה חייל והוא למד לתפעל מקלעים בצורה יוצאת מן הכלל. והוא היה מתגבר על מעצורים שזה היה תענוג להסתכל.

עמוס: באיזה כוח התגברת אתה עצמך על העייפות הזאת?

שי: לא הצטרכתי להתגבר. אחד הדברים שפותרים למפקדים את כל הבעיות – הוא עצם הפיקוד. עצם הצורך להיות דוגמא אישית, עצם העובדה שאתה אחראי על האנשים האלה ועל החיים שלהם. זה פותר לך את כל הצורך בהעמדת פנים. אתה אפילו לא מתאמץ לעשות את זה.

עמוס: סיפרת בזמנו בחדר האוכל בצורה מרגשת שלא אשכח אותה, על הרגע בו תפסה אתכם הידיעה על כניסת צה"ל לירושלים ולכותל המערבי. היית רוצה שתספר על זה במידת האפשר.

שי: ביום שלישי נכנסנו לעזה. ביום רביעי, בשעות אחר הצהריים, קיבלנו פקודה לנסוע לרפיח ולטהר את העיר. ידענו כבר על הקרבות שמתנהלים בגדה וידענו שמכתרים את ירושלים, ולמעשה הייתה לנו הרגשה, בעיקבות ההודעות האלה, שהולכים לקחת את ירושלים – אבל זה לא חדר עוד לתודעה. כשהתחלנו לנסוע באוטובוסים ביציאה מעזה האזנו לרדיו. והנה הקריין הפסיק את השידורים ומסר הודעה של דובר צה"ל, שירושלים העתיקה בדינו. והוא חזר על זה פעם נוספת ואחר כך השמיעו את "ירושלים של זהב". אני זוכר שנתקפנו בהתרגשות כל כך גדולה, שכל הגדוד התחיל לשיר יחד את השיר. אני זוכר שאנשים בכו באוטובוסים ולא התביישו לבכות למרות שהם אנשים מבוגרים. זה רגע שאני בטוח שיישאר בשבילי הרגע הגדול ביותר שהיה במלחמה הזאת. ובתוך השירה הייתה הרגשה של אחדות כזאת. אנחנו נסענו וכל תושבי היישובים יצאו לכבישים (חזרנו דרך היישובים שלנו כי לא רצינו לנסוע ביישובי הרצועה) ונופפו בידיהם. האוטובוסים עצרו ואנשים יצאו והתחבקו עם אנשי היישובים. הרגעים היו גדולים גם לפני כן, הייתה הרגשה של רוממות רוח גם לפני כן – שניצחנו במלחמה. זה היה, לדעתי, הביטוי של השיא במלחמה

הסמל של המלחמה הזאת

ראובן

...אם אני נשאל, מהו הסמל של המלחמה הזאת, הייתי אומר, הוא לא בכיבושים הגדולים, אלא אולי נראה יותר צנוע, אבל אולי בכל זאת הוא הרבה יותר גדול והרבה יותר מקיף, לגבי הסמל של המלחמה הזאת,

זהו הצנחן שעומד מול הכותל המערבי ולא מוצא דרך אחרת להביע את מה שהוא מרגיש, אלא דרך הבכי. יש בזה גם משהו סמלי, מכיוון שאותו צנחן עמד לא רק מול כותל מערבי – אלא הוא עמד מול אלפיים שנות גלות, הוא עמד מול ההיסטוריה של העם היהודי.

מיפגש שיחה בין קיבוצי, מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 174

חיילים מנב"ל איתן שחריף אף אל-עריש. באצ'בז אשכנזי הממשלתי הצ'ס: איכה האן.

המאבק המדיני

מסרים לשכנינו

אבא אבן

ייתכן שייראה הדבר דמיוני, להציג חזון כזה של שלום בימים אלה, כאשר המזרח התיכון שרוי עדיין בתוך איבה ומרירות. אבל בפזיקה קיימת תופעה הנקראת היתוך בטמפרטורה גבוהה. גם הניסיון המדיני מורה, כי תחושת הסכנה גורמת לעיתים להפשרה של מצבים קפואים. אלבר קאמי כתב, כי הרעיונות הגדולים באים לעולם ברכות של יונים. על כן, אם נאזין היטב, נשמע, אולי, בין גערות האימפריות והאומות, משק כנפיים קליל, לחשם הרך של החיים ושל התקווה.

הנני נפרד מכם, בהיותי משוכנע כי קשרינו הרבים, אליהם מצטרפים המיפגשים המגוונים של עמינו במשך אלפי השנים, מבטיחים את יציבות היחסים בין ארצותיכם לארצי, ואין ספק כי דבקתנו המשותפת והמתמדת בשליחויות הרוחניות של עמינו תסייע לנו להתגבר יחדיו על התפוכות ההיסטוריה.

דברים שנאמרו במועצת אירופה – כב באלול תשכ"ז, שם, עמ' 39-40

נסיגה של שרי החוץ הערביים לבדות היסטוריה איחר את המועד. העובדות חרוטות על לוחות דורנו. ידועה עתה לכל המזימה הערבית המתואמת להשמיד מדינה ריבונית ולרצוח את תושביה במאי וביוני השנה. ידועה גם עמידתה המוצלחת והמפוארת של ישראל במערכה, שתמיד נזכרנה תוך הודיה ובגאווה. אנו אומרים למצרים ולירדן ולמדינות ערב האחרות, שנטלו חלק במעשי האיבה:

תיכננתם וניהלתם מלחמה, מלחמת זדון ברוטלית, ללא התגרות מצידנו. המלחמה שתיכננתם וניהלתם גרמה את מותם של אלפים, הפכה אלפים נוספים לבעלי מום והותירה אחריה הרבה יסורים וסבל. לא תרצחו בנקיון כפיכם מהאשמה למלחמה שממשלותיכם תיכננו, אירגנו, הכריזו והחלו בה. אינכם רשאים להופיע כאן כשבפיכם האשמות ותוכחות, כי אם מלאי ענווה, חרטה ומעל לכל נכונות לשלום...

דברים במסגרת הדיון הכללי באו"ם – כה באלול תשכ"ז, בשעה זו, ירושלים, תשכ"ח, עמ' 26

סייעתא דשמיא גב במאבק המדיני

ח"כ הרב י"מ לוין

ואיך, אבל זה יבוא. עם זאת המאבק המדיני שעומד לפנינו – ואין שום ביטחון שלא יתחדש גם המאבק הצבאי – יהיה קשה ומסוכן במידה שאין לחזות מראש את הקשיים הגדולים. עלינו להיות מוכנים לעשות את הכול ביישוב הדעת ותוך חשבון מעמיק.

נכון, נעשו מישגים, ואמנם שומר פתאים ה' והוא שומר עלינו גם עם השגיאות שלנו. אבל עדיין אין זאת אומרת שמצווה היא לעשות טעויות ומישגים. עובדה היא, שהעולם הלא יהודי אינו אוהב אותנו. ואם בימים הראשונים למלחמה, כאשר השתרר הרושם שעומדים להשמידנו, עמדו רבים מהעמים לצידנו, ואחר כך חלק מהם נתרשם מניצחונותינו. הרי מאוחר יותר, החלו להתחשב בעיקר במנוצחים, ושמים את לבם על הסבל של הפליטים הערביים, שהם עצמם גרמו לזה.

יהושע בן נון היה הראשון שכבש את ארץ ישראל, וה' אמר לו "חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם", והוסיף "רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה וגו' כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל". ז"א לכבוש את ארץ ישראל מספיק היה הציווי של חזק ואמץ, ואילו כדי להחזיק את הארץ אפשר רק אם הולכים בדרך התורה והמצווה, ומפני שאין זה כל כך קל, נאמר הציווי של "רק חזק ואמץ מאד".

מתוך נאומו בדיון המדיני בכנסת, כנציגה דוברת של "אגודת ישראל", מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 154–155

הייתה לנו סייעתא דשמיא גם במאבק המדיני. נשקפה הסכנה, שעצרת האו"ם תקבל החלטה על נסיגתנו מהמקומות שכבשנו מבלי שנקבל ערובה כלשהי להבטחת קיומנו. גם בזה ראינו את עזרת ה'. כונסה עצרת חירום, וראש מעצמה גדולה בא במיוחד לעצרת זו, יחד עם "מקהלה" גדולה, בכדי להסית נגדנו, ולחדש בממדים גדולים, את השנאה הנושנה נגד היהודים. לא יכלו לסלוח לנו, בשום אופן, מדוע לא הסכמנו שיטבחו אותנו, או שעל כל פנים נסכים להישאר תמיד במצב של מתיחות ושל פחד מפני סכנת השמדה.

אבל לא רק זה. כמעט כל העמים אשמים ברצח ששת מיליוני היהודים והסבל העיקרי מצד הנאצים נפל בחלקו של העם היהודי, באכזריות שלא הייתה עוד דוגמתה, ועתה הם מעיזים, ובראשם ברית המועצות, שהייתה הראשונה לחתום על הסכם מולוטוב-ריבנטרופ, לכנות את היהודים בכינוי "נאצים", ולבדות נגדנו עלילות ושקרים ללא גבול וסייג.

יש לנו חשבון גדול עם אומות העולם, וקרוב יום החשבון על כל מה שעבר עלינו בכל הזמנים, ושום דבר לא יישכח. מה שעוללו לנו, כל העמים, בכל הדורות, על הכול יבוא יום נקם ושלום. אומנם אין לנו מושג מה

ג"כ משוריין נכנס לסיר הסתיקה בירושלים דרך שער האריות באדיבות לשכת הסגנון המחשבתית הצ"ס: אילן ברזני.

הפגז המצרי ששיחרר

באחד המניינים שנתקיימו ליד הכותל המערבי, ביקש חייל לעלות לתורה ולברך ברכת הגומל. מבוקשו ניתן לו והוא החל לברך:

”ברוך אתה ה'...“ ונעצר.

התחיל שנית: ”ברוך אתה ה'...“ ושוב נעצר.

לאחר מאמצים הצליח להתגבר על רגשותיו וסיים את ברכת הגומל. בתום התפילה שאלוהו המתפללים לפשר התרגשותו והוא עמד וסיפר להם סיפור זה:

הוא היה בתוך שריון במדבר סיני, כאשר פגע בו פגז מצרי. השריון החל לבעור, ואילו הוא וחבריו ניסו להיחלץ ממנו. הם נוכחו לדעת, כי הפגז עיקם את פתחו של המשוריין והם לא הצליחו לפיתחו. הם התכוננו למותם והחלו לאמור: ”שמע ישראל“. כשהגיעו ל”ואהבת...“ אירע להם נס. פגז מצרי שני פגע בדלת המשוריין והיא נפתחה. מידענו החייל וחבריו, קפצו חיש מהמשוריין וניצלו.

”שערים“, מובא ב”מלחמת המגן והישועה“, עמ' 148-149

עזרנו לא-לוהים

דב גולדשטיין

סרן שריון במילואים, יליד הארץ, כלכלן בתעשייה כימית שבערד הגיע בקרבות אלה, כמפקד פלוגת שריון להישג גדול אחד מרחיב את הלב: הפלוגה נתנסתה במערכות קשות. בחמשת ימי הקרבות בסיני שרפו והשמידו אנשיה למעלה מחמישים טאנקים מצריים. היא נמצאה באש כבדה. היא שרתה עם המוות – ויצאה בניצחון מדהים: אף קורבן אחד! אף שריטה אחת!

מזל? נס? גם הצלתו של גיא עצמו, כאשר הטאנק שלו נפגע ועלה באש כאבוקה, והוא יצא מתוכו יחד עם עוד שלושה ומחה את האבק ואת הפיח ונוכח, כי מאומה לא קרה לו – היא בגדר של נס גדול.

אולם כאן היה גיא מוכן ל”פשרה“. כשאסף את אנשיו לפני שיחרורם, אמר: ”אנחנו חייבים תודה לאלוהים, שכולנו כאן ואין לנו אף פצוע אחד. אבל אנחנו עזרנו

לו, לאלוהים, בכך שדרשנו מעצמנו כל כך הרבה זיעה ומאמץ“.

”מעריב“, מובא ב”מלחמת המגן והישועה“, עמ' 149

איתמר ניצל בנס כפול

י' מ' מגן

בשידור ב”קול ישראל“, בו סיפרו לוחמים מעוללות המלחמה, ניסי ה' ונפלאותיו, סיפר איתמר, בנו של שר הדתות, ורהפטיגי, כיצד עשה לו הקב”ה נס והצילו ממוות.

”היה זה בקרב על ג'לאבינה, אחד ממוצביהם של הסורים ברמת הגולן, מוצב מבוצר מאוד. באנו בלילה – אמר איתמר – ונתקלנו בהתנגדות קשה וחזקה מאשר ציפינו. טאנקים סוריים קיבלו את פנינו, חיילי רגלים. נורו עלינו מטר פגזים. שכבתי במקום ונצמדתי לקרקע.

נס ראשון היה שרסיסי פגזים עברו את כובע הפלדה שרטו את הראש, אך לא חדרו לתוכו...“

חבר הלך לבקש עזרה. נשארתי לבדי בשטח. התחילה הפצצה ממטוסינו. חשבתי שקיצי בא מידי אנשינו. זחלתי אט אט עד שסוף סוף הגעתי לחברי. אח”כ סיפרו לי שחברי ביקשו להורות לחיל האוויר שלנו שינהג זהירות, כי אחד משלנו בשטח...“

”הצופה“, מובא ב”מלחמת המגן והישועה“, עמ' 125

ירושלים ואני

אומר לכם מי אני.

מתוך קטסטרופה היסטורית, שהחריב טיטוס מלך רומי את ירושלים וגלה ישראל מארצו, נולדתי אני באחת מערי הגולה.

אבל בכל עת, תמיד דומה הייתי עלי כמי שנולד בירושלים.

בחלום, בחזון לילה ראיתי את עצמי עומד עם אחי הלוויים בבית המקדש כשאני שר עמהם שירי דוד מלך ישראל.

בזכותה של ירושלים כתבתי את כל אשר נתן השם בלבי ובעטי.

ש”י עגנון, מתוך דבריו בשטוקהולם בטקס קבלת פרס נובל לספרות בשנת 1967

הדי מצוקתה וניצחונה של ישראל ביהדות אמריקה

זבולון רביד

מי שלא ראה את התהלוכה של יום העצמאות התשעה עשר למדינת ישראל בל"ג בעומר בניו-יורק, שנהפך ליום התייחדות עם מדינת ישראל, שכבר עמדה במערכה הכבדה, לא ראה את יהדות ניו-יורק בגדולתה. זקנים וצעירים, דתיים וחופשיים, יהודים וגם בני אומות אחרות, צעדו בסך, זה על יד זה ברחובות והביעו את רחשי ליבם בכרזות ובקריאות, ועל פני כולם החלטה נחושה אחת: המעשה של היטלר לא יישנה עוד בתולדות ישראל. עשרות אלפים השתתפו בתהלוכה זו.

לא אשכח את התמונה באמצע השדירה החמישית, שחבורת צעירי ישראל החזיקו בידיהם שמיכה פרושה גדולה והכריזו על "דולרים לישראל" – והכסף התחיל זורם מכל הצדדים, כזרם מים כבירים. מעיני רבים זלגו דמעות. דומה שמרובה הייתה חשיבות ההתנדבות מערך הכסף עצמו. הכול ביקשו להשתתף במצווה – אחד המרבה ואחד הממעיט, ורבים רבים נתנו למעלה מכוחותיהם. הורים סיפרו, שילדיהם החליטו להקדיש את כל חסכונותיהם לישראל, והדבר היה קודם ההכרזה הרשמית על "הקרן לשעת חירום", וכשהוכרז על ה"קרן" מצאה את הלבבות פתוחים והידיים מושטות. המועקה שבנפש, הדאגה לגורל המדינה הופשרו קמעה על ידי התרומה. "לעצמנו אנו נותנים" – אמרו אחדים. "בלי ישראל גם חיינו כאן אינם חיים" – אמרו אחרים. אנשים שלא בכו זה שנים – הזילו דמעות למראה הגילוי הגדול של הנפש היהודית ואחדות הגורל היהודי.

עוד תופעה לא תישכח מן הלב במהרה. השתתפותם של בני לאומים אחרים בתהלוכה. "רק באמריקה" אפשר לחזות מחזה כזה. אירגונים לא יהודיים שונים לקחו חבל בתהלוכה. תזמורות אחדות של בתי ספר קאתוליים תיכוניים הנעימו בנגינתם את התהלוכה, משטרת ניו יורק צעדה בגאוה ובאון, כשדגלי אמריקה וישראל נישאים בידיהם, ונציגות גדולה של מורי בתי הספר הכלליים בעיר ניו-יורק – אלה וכאלה היו בין הדורשים טוב ליהודים ולמדינת ישראל.

בלב כבד קיבלנו את שבת פרשת במדבר (3 ביוני). שבת זו הוכרזה על ידי יהדות אמריקה כיום תפילה לשלומה של מדינת ישראל, בבתי הכנסיות שבניו-יורק הורגשה מועקה כבדה, הכול חשו, שגורל ישראל נתון על כף המאזניים.

ביום שני בבוקר, 5 ביוני, הכריזו כל כלי התקשורת והעיתונות בניו-יורק, שהמלחמה בין ישראל וארצות ערב התחילה. ציפיית היהודים הגיעה לשיאה. בצהריים כבר הודיעו ממצרים על ניצחונות הערבים, שהצליחו להשמיד מאות מטוסים יהודיים.

רק ביום השלישי בבוקר ידענו כבר אל נכון על גודל הישועה, והעם שהלך בחושך – ראו אור גדול. לב ישראל גאה ורחב בכל מקום.

ארבעת ימי המלחמה הפיחו רוח חיים וחדווה בכל לב יהודי. במשך ימים אלה צמודים היינו לרדיו ולטלוויזיה. אנשים לא נתנו אוכל לפיהם ושינה לעיניהם

פרשני הרדיו האירו את השתלשלות הקרבות. אחדים מהם אמרו, שאינם מאמינים למראה עיניהם. "מתי למדו היהודים להיות גיבורים כאלה?" – שאל אחד מהם. נדמה לי, שכל שמות התואר הקיימים בלשון האנגלית לתיאור גבורה ועוז נפש – הוצאו מנרתיקם וקיבלו משמעות חדשה, הנה ההודעה על כיבוש ירושלים העתיקה. איזה לב יהודי לא ירחב למשמע ידיעה זו? אנו נדדנו מתחנת רדיו אחת לשנייה. יש שהצלחנו לשמוע ידיעה, בו ברגע שנתקבלה. הבשורה על הכותל המערבי, שהוא בידי היהודים, זיעזעה את הנפש עד תומה. הנה מראה הטלוויזיה חבורת חיילים יהודים על חגורם המלחמתי – שעזבו את החזית, כדי לשפוך רגשי הודיה על הנס ליד קיר הנצח והדמעות.

הגדיל לעשות ה"ניו-יורק טיימס". מן הדין להזכיר מאמר אחד של ג'יימס רֶסְטוֹן, שְׁשָׁלְחוּ מְקַהֵר והוא נדפס בעיתון מיום 5 ביוני, היינו מן היום הראשון של המלחמה. רֶסְטוֹן אומר שם בתוך שאר דבריו: "קהיר אינה רוצה במלחמה ואין ספק, שאינה מוכנה לה, אבל היא כבר הסכימה לאפשרות של מלחמה, לפחות בדמיון ההמונים, לפי שאין עוד בכוחה לשלוט במצב. כאן היחס בין דיבורים ומעשים כמעט שאינו קיים. הממשלה הכשירה את הקרקע לאסונות בלא שתהא מוכנה לשאת בתוצאות. מחוץ לכמה עובדים הממלאים שקי חול ומערימים אותם על יד בניינים ציבוריים, אין כל סימן של הכנה להגנה אזרחית.

קריאה להתרמה

הרב פרופסור שאול ליברמן

לכל היהודים שבעולם, ובייחוד לחברי כנסת הרבנים וחברי בתי הכנסיות של הכנסת המאוחדת.

העם היהודי בכל ימי תולדותיו לא היה נתון בסכנה חמורה כזו. שעת גזירה איומה היא לכל קיומו. העם השוכן בציון זכה, שבניו נותנים את חייהם כדי לשמור את עצם קיומה של האומה. הטוב שבמעשים שיש בידם של יהודי אמריקה לעשותו הוא לתמוך באחינו אלה תמיכת ממון. היום הזה הוא שעת כושר גדולה לנו, שאפשר לא תישנה עוד כמותה – לסייע בהצלתו של כלל ישראל. הגב' ליברמן ואני, שכבר נתנו למעלה מ-5,000 דולר לקרן החירום של ישראל, הננו מוסיפים היום עוד 20,000 דולר במזומנים. אנו קוראים לכל אחינו בני ישראל, שיעשו במעשנו זה.

'אלה ברכב ואלה בסוסים, ואנחנו בשם ה' א-לוהינו נזכיר'.

הדואר, טו בסיון תשכ"ז

יהדות צרפת כרתה ברית עם מדינת ישראל לחיים ולמוות

פרופ' אנדרה נהר

יהדות צרפת מוכנה הייתה להבין מתוך ניסיון אישי, מתוך ידיעה פנימית, את הסיטוט של אושוויץ שנייה, שהרי יהדות צרפת נפלה קורבן פיזי לאושוויץ ראשונה.

ובכל זאת, עמ' 55

המלחמה שהולידה עליה מרוסיה

מארק אזבל

במאי 1967 הודיעה העיתונות הסובייטית: "אחד עשר גדודים ישראלים רוכזו בגבול עם סוריה. ישראל מתכננת התקפה נגד העם הערבי האציל ובכוונתה להשליכו לים". במושגים הסובייטיים פירוש הדבר: ישראל נבחרה להיות קורבן להתפשטות הקומוניסטית, כמו שהיו בעבר פינלנד, מדינות הים הבאלטי, פולין.

חיילים בודדים נראים ברחובות ושדה התעופה בקהיר פתוח יותר להתקפה אווירית מאשר שדה התעופה לא-גארדיה בניו-יורק".

המאמר, המשתרע על טורים אחדים, מנתח את המצב שהיה קודם פרוץ המלחמה, אבל קראנו אותו ביום הראשון למלחמה – ורוחנו נרגעה.

הזעזוע שעבר על יהדות ניו-יורק במשך ארבעת ימי הניצחון בא לידי ביטוי בצורות שונות. יהודים שמעולם לא ידענו עליהם, שיהודים הם, הפתיעו בוודוים: "טוב להיות יהודי", בכל מקום: בבתי המלונות ובמסעדות, בגנים הציבוריים וברחובות, הייתה שיחת היום של היהודים על המלחמה. עיתונאי אחד ציין, שעל נקלה הבחין בימי הקרבות, מי הוא יהודי. במקומות הציבוריים היו יושבים יהודים רכונים על עיתונייהם ובולעים את החדשות מישראל.

ומצער – לשמחה. כשיא לרחשי האהבה והמסירות של יהדות ניו-יורק למדינת ישראל הייתה העצרת במאדיסון סקווייר גארדן, שנתכנסה ביום א, 11 ביוני, לאחר הכרזת הפסקת האש. הייתה זו תופעה מרנינת לב לראות את הקהל הזורם בשעות הערב לאולם העצרת. כל הרחובות הסמוכים שקקו המוני יהודים, צעירים וזקנים, נשים וגברים, לפני כולם הביעו חגיגות, שמחה ועוז.

ובפנים האולם – קהל עצום של 18 אלף איש מילא את האולמות והיציעים עד אפס מקום. מין הרגשה של רווחה והצלחה הורגשה באולם. כאילו חרב חדה, שהייתה מונחת על הצוואר – כותתה לעולמים. הקהל העצום ותחושת הניצחון נסכו ביטחון בלבבות והגבירו את שותפות הגורל ואחדות היהודים באשר הם שם.

הנואמים, יהודים ולא יהודים, הרימו על נס את גודל הניצחון של צבא ישראל, ותמכו בהחלטתה של ממשלת ישראל שלא להחזיר לאויב את שטחי הכיבוש, שניקנו בדם יהודי.

בחלק האמנותי השתתפו ארבעים ושניים שחקנים מגדולי האמנים בארצות הברית.

למופעות לא היה סוף – עד שסם לזיונסון הכריז בבדיחות מעל הבימה, שהעצרת נמשכת יותר מן המלחמה.

הדואר, טו בסיון תשכ"ז

הגיעו לקהיר וכעת הם כבר כאן! עלינו להתגונן". עברו שנתיים ויהודים הודיעו באופן גלוי למשטר הכול יכול בקרמלין על רצונם לעלות לישראל. אחר כך באו משפטים, בתי סוהר ומחנות. אך הצייונים החדשים הכינו את עצמם לכל.

אילו נאמר לי ב-1967 שאני אעלה לישראל, זה היה נשמע לי כאילו אטוס לירח. ואולם כעבור שלוש שנים ביקשתי הזמנה מישראל וב-1977 נחתתי בשדה התעופה לוד.

מעריב, ח בסיון תשמ"ז

הטלטלה של מלחמת ששת הימים בריגה

פרופסור ירמיהו ברנובר

הגיע יוני 1967. מלחמת ששת הימים טילטלה לא רק את היהודים אלא גם את הרוסים, שלפתע גילו כי היהודים יודעים להילחם בגבורה. הלאטבים נתמלאו יראת כבוד כלפי היהודים, בראותם בהם בני ברית השוטמים כמוהם את השלטון הסובייטי. על ישראל ועל הצורך לעלות התחילו לדבר רבים ואשר קודם ידעו רק במעורפל על עצם קיומה של ישראל, או כאלה שברוב זהירותם התרחקו מן הנושא. גדל מספרם של בני הנוער שהחלו מבקרים בבית הכנסת בחגים – אומנם, הם עדיין התקלו בעיקר בחצר. בערב שמחת תורה לא היה סוף לריקודים ולשירה בתוך הבניין ולידו ברחוב. שוב התעצמו העבודות וההתכנסויות ברומבולה על קברי האחים של אנשי גיטו ריגה.

ביליתי ערבים תמימים ליד מקלט הרדיו, מאזין לכל התוכניות הישראליות בזו אחר זו – ברוסית, באידיש, בעברית ובאנגלית, כחושש פן אאבד את הפרט הפעוט ביותר, ואולי אפילו הפרט הטפל ביותר, של פלא הפלאים הזה, שנכנס להיסטוריה תחת הכותרת "מלחמת ששת הימים".

הדרך חזרה, ספריית מעריב, 1984, עמ' 87

המהפך ביהדות יוגוסלביה

אריה סטריקובסקי

סיפרה לי תלמידה במכון פרדס:

בתקופת מלחמת ששת הימים דרשה הממשלה היוגוסלבית מאיתנו לתרום דם למען החיילים

בעיתונות נתפרסמו נתונים על עוצמת כוחות ערב. בין היתר נמסר כי "מספר החיילים המצרים עולה על מספר החיילים הרוסים במלחמת המולדת של שנת 1812". בכוחות המשותפים של מדינות ערב יש קרוב לחצי מיליון לוחמים, 2400 טנקים, 830 מטוסים. וכנגד זה לישראל 12 אלף חיילים סדירים בלבד.

האנטישמיות והזעקות על הפלישה הקרובה גברו יחד עם הביטחון בניצחון הקרוב על היהודים. אלה איחדו את העם הסובייטי, המפלגה והמימשל. ברחובות לעגו ליהודים: "הגיע הקץ לישראל שלכם. סוף סוף נאצר מסיים את מה שהיטלר לא השלים".

והיהודים שתקו.

לא האמין ולא היה יכול להאמין שישראל תעמוד נגד הערבים, כמו שלא האמין בכך האנטישמי הסובייטי המצוי.

בא ה-5 ביוני. שעה 10.47 בבוקר לפי שעון מוסקווה. תחנות הרדיו והטלוויזיה שידרו על ההתקפה הישראלית על הרפובליקה הערבית המאוחדת (מצרים).

לפתע, ב-7 ביוני, למרות הניסיונות להשתיק את תחנות הרדיו הזרות, באה הודעה שחיילים ישראלים מתפללים ליד הכותל המערבי!

בערב ה-8 ביוני הגיש הנציג הרוסי באו"מ פדורנקו הצעת החלטה על הפסקת אש עם הכרזה חמורה: "ישראל אחראית לעבירות שביצעה ויש לגנותה בהתאם".

משנחלו הערבים מפלה בשדה הקרב היה צורך להנחיל להם ניצחון ליד השולחן הדיפלומטי. בתחום הזה ישראל טרם זכתה להישגים מרשימים.

בעיתונות הרוסית החלו להשוות ישראלים לנאצים.

לאחר ארבעה ימים מתחילת המלחמה התחלפה תחושת הייאוש בקרב יהודי רוסיה ברגשות שמחה וגאווה גלויים. הניצחון המוחץ של דוד היהודי על גולית הערבי הרשים אפילו את האנטישמים המובהקים.

בבת אחת השתנתה המנטליות של היהודי הסובייטי. השתנה אף אופי הבדיחות האנטישמיות בלי הכר. דוגמה טיפוסית – אלוף רוסי עולה לאוטובוס, נתקל ביהודי ומטיח כלפיו: "אמש הם כבשו את עזה, הבוקר

החברה האינטלקטואלית שהייתה אתמול החברה שלנו, משום שאנחנו מוכרחים להכיר את עצמנו כנושאי הגורל היהודי, בין שאנחנו יהודים שלימים ובעלי אמונה יהודית ובין שאנחנו מתבוללים גמורים ואתאיסטים. אנחנו שחשנו בבשרנו את פשעי הנאצים עומדים גם עכשיו בודדים בעולם כשם שעמדנו בודדים בשנים שבין 1933 לבין 1945. בעניין היהודי אין אנחנו מכריעים באופן חופשי ואין לנו בחירה, כי כבר נבחרנו! היות יהודי זה עניין שאינו ניתן לשינוי, יכול אדם להיות אינטלקטואלי שמאלני ואחר כך לחדול מהיות שמאלני, כי זה עניין של בחירה שהיא חופשית במידה רבה, לא כן לגבי היות יהודי שאינו עניין של בחירה כלל, והדברים אמורים גם לגבי אדם שאינו יהודי שלם ושמוצאו מנישואי תערובת. גם המתבולל הקיצוני מוכרח להיות מה שהנהו – יהודי, ועמדתו בסכסוך הישראלי ערבי כבר קבועה מראש. קיומה של מדינת ישראל הקטנה היא בשביל היהודי – גם אם הוא רחוק מאד מעמו – שאלה קיומית, כי בישראל ועל ידי מדינת ישראל למד היהודי להלך בקומה זקופה. גם יהודי שאין לו סיכוי לבקר בישראל אפילו פעם אחת בחייו, תלוי הוא בקיומה של מדינת ישראל משום שהיא נותנת תוקף לקיומו הוא. מדינת ישראל שמה קץ לאגדות האנטישמיות הידועות שהיהודי מסוגל להשתמש במטבע אך אינו מסוגל להשתמש במחרשה, או שהוא מסוגל לנהל עסקים אך אינו מסוגל לנהל מדינה. גם שונא ישראל מובהק אינו יכול לחזור כיום על בדותות מסוג זה, משום שמדינת ישראל ביטלה אותן.

עמדתו של היהודי, גם של היהודי המתבולל וגם של היהודי שהוא אינטלקטואלי שמאלני נקבעה באותה השעה שהחליטו מדינות ערב להפוך את ישראל למחנה הסגר. מאותה שעה ואילך אין הוא אינטלקטואלי שמאלני אלא יהודי, שמאחוריו נמצא אושוויץ מספר 1 שבאירופה, ולפניו אושוויץ מספר 2 במזרח התיכון.

נתאר לעצמנו סיטואציה כזו שראש המטה המצרי וראש המטה הישראלי פונים שניהם לצעירים בעולם שיתנדבו לבריגאדה בין-לאומית, זה פונה שיבואו לעזרתן של מדינות ערב וזה פונה שיבואו לעזרתה של מדינת ישראל, ועל אינטלקטואלי יהודי צעיר בעל כיוון שמאלי מובהק להכריע בדבר, ועמדתו בסכסוך

הערבים. לפתע הרגשנו שהדם גועש בקרבינו. אנחנו ניתן מדמינו לשונאינו שרצו לחסל את אחינו?!

הזעזוע הזה הביא אותנו לחדש את הקהילה היהודית. הקמנו אותה מחדש. הבאנו כלי קודש, רבנים ומורים וכך נולדה מחדש הקהילה הרדומה.

אני הייתי נשואה לגוי. נולדו לנו שתי בנות. מאז שבעלי נפטר גידלתי את בנותי כיהודיות עם זהות ציונית ומסורתית.

בשנים האחרונות אני משמשת כמזכירת קהילת זגרב. לקחתי חופשה מעבודתי כדי למלא את המצברים היהודיים בתוכן תורני. אני חוזרת לעבודתי הקהילתית עם תקווה שיבוא היום והקהילה תעלה לארץ.

בין וייטנאם לישראל

ד"ר יוסף שכטר

בסוף מלחמת ששת הימים, בתשעה ביוני 1967, הופיע בשבועון השוויצארי "וולטוואכה" מאמר מאת ג'ין אמרי (Jean Améry) בשם "בין וייטנאם לישראל", שנכתב בשבועות המתיחות שקדמו למלחמה. מחבר המאמר הוא יהודי מתבולל מאוסטריה, אינטלקטואל שמאלני, שהשתייך בתקופת מלחמת העולם השנייה למחתרת הבלגית והיה במחנות ההסגר בוכנוואלד וברגן בלזן ושנה תמימה באושוויץ*.

במאמרו כותב אמרי, שהשתלבותו של האינטלקטואל בחיים המדיניים שבזמן הזה אינה יכולה לדעתו להיות אלא השתלבות במחנה השמאל (שמאל במובן הרחב ביותר ויחד עם זה פרובלימאטי ביותר של המילה), משום שהשמאל הוא לדעתו המקום שבו דופק הלב האנושי. אך בשעה שהוא בודק את עצמו ואת עמדתו לגבי ישראל הריהו מוצא, שהוא מרוחק בפנימיותו מרחק עצום מן האינטלקטואליים השמאלניים, שאינם ממוצא יהודי. בשביל האינטלקטואלי שאינו יהודי הקיום של מדינת ישראל הוא אמנם פרובלימה. אבל אינו עניין למקומו הוא בעולם, אך בשביל היהודי קיומה של מדינת ישראל הוא שאלת מקומו הוא על פני האדמה. אמרי כותב: מזמן שמדינת ישראל היא בסכנה יצאנו אנחנו, האינטלקטואליים היהודיים מן

* על מסתו "אינטלקטואלי באושוויץ" עיין בספר "יהדות וחינוך בזמן הזה", הוצאת דביר, תשכ"ו, עמ' 32-37.

הסכסוך היהודי הערבי – דרמה אישית שלי

ז'אן-פול סארטר

השמאל הזה – מצפוני לוחץ עליו. לגבי הבעיה בה אנו מטפלים הוא הוכיח עצמו תמיד נבוך והססן, אלא אם כן התמסר להתנדבות מופשטת. בצרפת, זה ימים מספר שהמאורעות במזרח התיכון הבקיעו את אחדותו היפה והחדשה. גיא מולא, כפי שאומרים כאן הינו "ישראלי" וולאק רושא (הקומוניסטי) הוא נאצרי. ואין הדבר נובע מחוסר ידיעה בלבד, אלא בגלל הפיצולים המשתקים את השמאל ושאונו מגלים אותם גם אצל עצמנו. כיצד אוכל לגנות את השמאל כאשר אני עצמי, כרבים אחרים, מרגיש את הסכסוך היהודי ערבי כדראמה אישית שלי.

בדומה לגבי צרפתים רבים שהינם קשישים למדי ושהכירו את תקופת הכיבוש הגרמני ולחמו נגד הנאצים כן גם לגבי לא נראתה לי ההשמדה השיטתית של היהודים רק כתוצאה מפלצתית של הזעם ההיטלרי בלבד. מדי יום ביומו נוכחתי לדעת שזו לא הייתה מתגשמת אילמלא הסיוע המרושע והרגוע של צרפתים רבים. ואין בכוחי לשכוח כי הסריקה הגדולה ב-1942 בוצעה על ידי המשטרה שלנו וכי לאוואל, צרפתי מצרפת, רשם במו ידו בשולי פקודת הגירוש של היהודים: "גם את הילדים". התנהגותם של בני ארצי "האריים" וקשרי הידידות שקשרתי כשותפים למאבק עם הרבה מבני ארצי היהודים, גילו לי בבת אחת את קיומו של היהודי – דבר שלא ידעתי לפני כן, דימוקרטי מופשט שכמותי – וכי אחי הוא. בשביל כל אלה שזכו באותו זמן לזה הגילוי, כבד הוא מלנשוא הרעיון כי איזה שהוא יישוב יהודי, בכל מקום שלא יהיה, ויהיה זה כאשר יהיה, יוכל להתנסות מחדש ביסורים ויספק טיעונים לטבח חדש.

כל מה שאמרתי אין בו כדי להשיב על הטענה הערבית: "אתם ביצעתם פשעים גזעניים באירופה האם עלינו לשלם בעדם?" אכן, אין תפקידנו כאן לנמק. ברצוני רק להזכיר, כי אצל רבים מאיתנו קיימת אותה החלטה רגשית, שאינה רק איזה תיו בלתי חשוב של הסובייקטיביות, שלנו, אלא תולדה כללית, פרי נסיבות היסטוריות ואובייקטיביות לחלוטין, כי אין אנו מוכנים לשכוח. כך אנו אלרגיים לגבי כל מה שיכול

ווייטנאם כבר נקבעה, וראשי האנוי כבר החליטו לטובת מצרים נגד ישראל – מה עליו לעשות? אמרי אומר: על הצעיר הזה "לבגוד" בשמאל ולבוא לעזרת ישראל, גם אם נשקפת לו הסכנה שהוא עשוי למצוא את עצמו באופן מפתיע תחת פיקודו של מפקד צי אמריקני שעשה את מלאכתו בווייטנאם ושבביתו, בארצות הברית, הוא אנטישמי, משום שכל עוד מדינת ישראל נמצאת בסכנה, הרי זקיפת קומתו הוא, שהושגה בקושי כה רב, עשויה היא להיבטל.

אמרי מעיד על עצמו: מאותה שעה שמדינת ישראל בסכנה, נתלשתי אני בחזק יד מתוך חבריי להשקפת עולם, ונזרקתי לתוך אחיי הנרדפים, ועלי לעזוב את ווייטנאם ואת יוון ולהשתייך לאחיי הנרדפים בין אם אני רוצה בכך ובין אם אין אני רוצה בכך. בעניין זה אין לי ברירה.

הפועל הצעיר, ב בסיון תשכ"ז

מכתב מירושלים

יברכה ה' בני נחמן וראה בטוב ירושלים...

בירושלים עיר הקודש אני כותב אליך ספרי זה, כי שבח והודאה לצור ישעי, זכיתי ובאתי לשלום ביום התשיעי לירח אלול... ומה אגיד לכם בענין הארץ, כי רבה העזובה וגדול השממון וכללו של דבר: כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו: ירושלים יותר חרבה מן הכל וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חורבנה היא טובה מאד... ואין ישראל בתוכה, כי מעתה באו התתרים ברחו משם ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צבעים קונים הצביעה מן המושל ואליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות. והנה זרזנו אותם ומצאנו בית חרב בעמודי שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לבית הכנסת כי העיר הפקר וכל הרוצה ליכות בחברות זוכה, והתנדבנו לתיקון הבית וכבר התחילו [לבנות] ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי תורה אשר היו בירושלים והבריחום שם בבוא התתרים.

רבי משה בן נחמן, מתוך מכתבו לבנו (הרמב"ן עלה לא"י בשנת ה' כ"ז 1267)

שני קולות צורמים: דה גול ופרנסואה מוריאק

אלי ויזל

...וכי למה נכחיש? עמדתו של הגנרל דה גול גרמה לנו כאב וזעזוע; יותר מכל דבר אחר זוהי אכזבה רגשית, ישראל תדע להסתדר בלי אספקת נשק צרפתי. היא תפנה למקומות אחרים. לא חסרים ספקי ציוד צבאי משני צידי האטלנטיק. בגידתה של צרפת פגעה בנו מבחינה אנושית. כי רוב הישראלים ממשיכים לראות בדה גול לא רק "ידיד וכן ברית" עליו אפשר לסמוך, אלא גם מצפון. חבל מאוד – הם היו צריכים להיות פחות נאיביים.

לי באופן אישי נגרמה עוד אכזבה: סופר קאתולי גדול שאני מעריץ ומכבד אותו, שאני חייב לו הרבה, מנסה אף הוא להיות בורר. אם כי שייך הוא יותר לתחום תיאולוגי מאשר פוליטי (הכוונה לפרנסואה מוריאק – המעתיק). לגביו ישראל "התפתחה בעולם חסר אלוהים" והיא משתמשת בגאוויותה "כדי להגיע לכיבוש ולשליטה חומריים וכדי לספק את שאיפתה לשלטון". האומנם מאמין הוא שהיהודים גירשו את אלוהים מאדמתם, אדמה שהיא שלו? האומנם חושב הוא שהארץ הקדושה איבדה את קדושתה מאז היכו בה היהודים שוב שורש?

הצנחנים חידשו את הקשר עם א-לוהי ישראל

ראיתי את ישראל במלחמתה ויכול אני להעיד. ראיתי בעיר העתיקה של ירושלים, מיד לאחר הכיבוש, צנחנים קשוחים מתפללים ובוכים בפעם הראשונה בחיים; ראיתם במערכה אחוזים התלהבות קולקטיבית קמאית, נושקים לאבני הכותל; ראיתם מגשרים כמו בחלום על פני אלפיים שנה וקושרים מחדש את הקשר עם האגדה והמסורת ועם אלוהי ישראל. אל תאמרו לי, שהם פעלו תוך שאיפה לכוח ולהשתלטות חומרית; את שאיפתם הם שאבו מעברם הרוחני. חווייתם הייתה חוויה מיסטית. אפילו הבלתי מאמינים נגרפו על ידי מעשיהם ודיבוריהם מחוץ לתחומם; דבריהם נאמרו בנימה נלהבת ורחוקה מהווייתם היום יומית.

הרמטכ"ל של הצבא הישראלי, הגנרל הצעיר יצחק רבין, לא התבייש להודות בפני שהוא טרם תופש כל מה שחוללו אנשיו. כרוב לוחמי ישראל נתפש הוא לאמונה בניסים; מכל מקום איננו מהסס להתייחס לכך בהסבריו. נוגעת עד הלב ענוותו אל מול הניצחון הלא ייאמן – ואני גאה בה כמו בניצחון עצמו.

להיראות לנו, מקרוב או מרחוק, כדומה לאנטישמיות. על כך יענו כמה ערבים: "אין אנו אנטישמיים, אנו אנטי-ישראליים". אין ספק שהם צודקים. אבל האם יכולים הם למנוע מאיתנו שאותם ישראלים יהיו בשבילנו גם יהודים.

אך מבלי לנטוש את קרקע הרגישות, לא הצטמצמה ההיסטוריה באותם ימים רוויי זעה ודם, לגלות לנו את קשרי היסוד שלנו עם היהודים. כמה שנים מאוחר יותר היא היא שעוררה את מצפוננו, כאשר פ.ל.ן. נלחם בעד עצמאות אלג'יריה וטיפחה את אחוותנו המקשרת אותנו עם הערבים. בהתחלה, ממש מאותם הטעמים שקשרו אותנו אל היהודים בשנת 1942 ולאחריה, ואחרי כן מכיוון שרבים מאתנו חשבו כי האלג'יריים נלחמים בעדנו כמו בעד עצמם. איחלנו אז לעצמנו כי כל השמאל ירים קולו בעד עצמאות אלג'יריה וימצא בקרב את הרדיקליזם שאיבד. לא יכולנו לחלוץ אותו מן הקונפורמיזם התמים. אבל הקשרים שלנו עם אחינו הערבים נשארו. נוסף לכך, נאמר כי אם הגזענות העלתה ריח רע באפנו, הרי לא ינעמו לנו גם בושמי האימפריאליזם. אינני אומר כלל כאן כי ישראל היא אימפריאליסטית או "יציר האימפריאליזם". יותר נכון, יותר אינני אומר דבר מחוץ למה שהערבים מאשימים אותה וכי במקרים מסוימים, כמו בהתקפת 1956, העובדות נראות כמצדיקות אותם.

בכך אנו מגלים כי בתוכנו מתרוצצות דרישות חמורות וצודקות – הדרישות שלנו: "האימפריאליזם כשעצמו ראוי ללחום בו ובכל גילוייו בוויאטנאם, בוונצואלה, בסאן דומינגו, ביוון וגם בכל מאמציו להתמקם או להשתקע במזרח התיכון"; "הרעיון כי הערבים יחריבו את מדינת היהודים וישליכו את אזרחיה לים לא נסבל אף רגע, אלא אם כן אני גזעני". שסועים, אין אנו מעיזים לאמור או לעשות משהו. ואם אנו מנסים בהתערבות כלשהי, הרי היא גדושה כוונות סמויות עד שאנו מפסיקים אותה במוקדם מדי או שביצועה כושל. לאמיתו של דבר, לא הרהרנו די הצורך בבעיה. חיבור זה מופנה לשמאל, היינו אליכם, אלי. תהיינה הנסיבות כאשר תהיינה ביום הופעת החוברת, אפילו הדם יהיה ניגר, אנו מאחלים לקוראינו שיתפנו להתייחד עם מאמרים אלה, שישתיקו את אהדתם והתנגדותם ושיחותרו בסבלנות, בכל התסבוכת והסתירות, אל עבר האמת.

הפועל הצעיר, יב בסיון תשכ"ז

בעימות זה יש חשיבות, מפני שהוא סמל למלכות ה' על הארץ, סמל ליחסו של ה' לאנושות. כל זמן שיהודים לא היו בירושלים, יכלה הנצרות להכחיש שיש ליהדות ערך רוחני ואמיתי. אבל עתה, אנו מהווים נוכחות חיה בירושלים והנצרות צריכה להתמודד עם אמונה חיה ולחשב מחדש את התיאולוגיה שלה.

מובן לכם מדוע בעימות תיאולוגי מעמיק וקשה זה, יש סירוב הכרתי מעמיק מצד הנצרות להתיר לירושלים להיות יהודית, כי ירושלים יהודית מסמלת שיבת אומה חיה שזהותה אינה מבוססת רק על רדיפות ואנטישמיות, אלא על זיכרון היסטורי צודק ומכלול של חזון וחלומות על עתיד היהדות. ירושלים מכריזה שהיהדות ולא רק יהודים חזרו באופן מוחשי להיסטוריה. הכרזה זו זיעזעה וממשיכה לזעזע את אושיות ההנחה שתורת ישראל היא ברית ישנה.

הוויכוח התיאולוגי על ירושלים, "עמנואל", תשל"ו, תירגום מאנגלית: ד"ר אברהם שפיר, דף לתרבות יהודית, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך, תשל"ז, גיליון מס' 71

על ג'יימס רסטון

הרב ד"ר קלמן כהנא*

ימים ספורים לאחר הפסקת האש במלחמה האחרונה עם ארצות ערב, כתב ג'יימס רסטון, הפרשן המדיני של "ניו-יורק טיימס", דברים אלה:

"הסיפור 'מבפנים' הטוב ביותר שנכתב עד כה על מלחמת המזרח התיכון נמצא בבראשית, פרק מו, פסוקים ב-ד: 'ויאמר א-להים לישראל במראות הלילה, ויאמר: יעקב יעקב, ויאמר: הנני. ויאמר: אנכי ה' א-להי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה..."

נראה שעל אף הכול היה לישראל בעל ברית".

ובכן, ההרגשה הזו שהיה בעל ברית מיוחד, ה' א-לוהי ישראל, לישראל, לא הייתה רק הרגשתו של יהודי המוכתר בתואר מאמין, אלא היא חרגה הרבה ממסגרת זו. זו הייתה הרגשת רבים רבים במדינת ישראל, הרגשתם של הלוחמים והרגשתם של אנשי העורף. הרגשתם של בני העם בארצות הגולה ואף הרגשתם של אלה שאינם בני ברית.

אכן ניצחון מוזר: הוא לא צויין בשום חגיגה, בשום טקס, המעבר לא הורגש כמעט. ללא תהלוכות צבאיות וללא חגיגות עממיות. ראיתי את מנצחי סיני ואת משחררי ירושלים, אותם שגרמו לעולם לעצור את נשימתו כשהם חוזרים לבתיהם כדי להתחיל בעיסוקיהם הרגילים כאילו לא קרה דבר. "שאיפת ההשתלטות" שלהם מכוונת כנראה לגאווה, ואכן השתלטו הם עליה, אם כי הם זכאים לה. האנושות לא ידעה מעולם מנצחים יהירים פחות, גיבורים מפוכחים ומתונים יותר; וכה צמאים לשלום ולטוהר ומידות.

אתם מתקנאים בניצחונם – זאת אני יכול להבין. אבל אל תישגו ואל תוכיחו על ניצחונם. הוא היה נחוץ להם לא כדי לחיות. אלא כדי להישאר בחיים.

"לה-פיגארו", צרפת, מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 160-161

הוויכוח עם הנצרות על ירושלים

הרב פרופ' דוד הרטמן

במובן מסוים יכלה הנצרות להסכים לקיומו של עם יהודי בתל-אביב. הנצרות יכלה לפרש את גידולה הרוטט של העיר כהתפתחות חילונית. אפשר לפטור את תל-אביב כמוצר ציוני, חילוני ולאומי. אבל כאשר היהודים חזרו לירושלים, כאשר העיר אוחדה אחרי מלחמת ששת הימים והיהודים הציפו את רחובות עיר הקודש בנוכחותם הפיזית, הועמדה התיאולוגיה הנוצרית בפני עובדה שאינה ניתנת לעיכול – היהדות חזרה ככוח חי בהיסטוריה.

לפעמים אני חושב שהתורמים הגדולים ביותר לדיאלוג בין זמננו בין יהודים ונוצרים, אינם הפילוסופים והתיאולוגים, אלא היהודים הפועמים חיות ברחובות יפו ובן יהודה. ע"י עצם נוכחותנו הפיזית, אנו היהודים כופים דיאלוג של עימות עם הנצרות. הרחובות הצרים עמוסי האנשים, האוטובוסים הנעים בחום גופותינו, מעבירים מסר רוחני: אנו כופים על הנצרות לערוך מחדש את התיאולוגיה שלה. אי אפשר להמעיטנו להגדרה ערטילאית שנקבעה ע"י הנצרות.

בירושלים אנו מכריזים שאנו אומה חיה, מציאות ריאליה ועל התיאולוגיה הנוצרית להתמודד עמה.

* "שערים", מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 158-157

אם הרגיש כל אחד מאיתנו בשעות אלו של שיחרור ירושלים והכותל שיתוף עמוק עם כלל ישראל וניטשטשו התחומים בינינו, זה משום שככל שהדבר הוא יותר גדול הוא גם יותר כללי, וע"כ יותר אמיתי. בגמרא אמרו: "אין תחומים למעלה מעשרה", כלומר משאדם עובר את תחום "העשרה", את תחום המספרים הקטנים, את תחום הקטנות, הנה למעלה מזה, בתחום הגדלות, אין תחומים. אין תחומים גם בזמן. כשאנחנו היינו בימים אלה את הגדלות של השעה, באנו במגע ממילא עם השנים הקדמוניות של עמנו, והלא בתוך השנים הקדמוניות ההן היו קיימים גם קדושת ארץ ישראל וגם הגעגועים אל הכותל. כל מה ששייך לעומקם של דברים אין לו נגיעה בדברים אישיים, אגוצנטריים ואז אתה מרגיש שייכות פנימית לעם שלך, והעם שלך נוגע בהיסטוריה של כל הדורות, והיסטוריה של כל הדורות נוגעת בסדרי הדורות וחוקותיהם, וסדרי הדורות נוגעים בְּמִסְדֵּר הדורות. מכאן הרטט האלוהי שעבר בלב כלנו.

הייתי מזכיר כאן את דברי אבא, הרב קוק זצ"ל, בספרו "אורות התחיה". כשאבא מדבר על אורו של משיח הוא אומר עליו דברים שקמו ונהיו לעינינו היום: "בתוך סערת הגלים חותר הוא אל חופו, ושירי קודש באים ויבואו ואת הדגל העליון יחזיקו והשלום בוא יבוא מכל העברים... ובתוך החלקה המעשית והעלובה, החרבה מכל לשד עליון, ויפתחו נהרות רחבי ידיים לאורו של משיח, לתיקון עולם מלא ברעיונות נצחיים מובטחים מראש אמנה הבטחה א-לוהית כתובה בברזל ובדם". הבטחה "כתובה בברזל ובדם", ממש כמו שימינו אלו נכתבו לעינינו גם בברזל וגם בדם. אנחנו מדברים על ימות משיח, ולא יום אחד של משיח. יש עוד הרבה מדרגות. היום עלינו עוד מדרגה. ומשנה לשנה האור הולך ומתגלה ואנחנו נעלה ונעלה.

מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 151

הנקודה הפנימית שנחשפה

שלמה זלמן שרגאי*

בשעה שמשה שרת נבחר ליו"ר הנהלת הסתדרות הציונית העולמית, ביקר באחת הישיבות בקנדה ב"שלושת השבועות" ומצא את התלמידים דורשים במשנת חורבן בית המקדש. שאלם: האם גם כשזכינו למדינת ישראל יש עוד לקיים "שלושת השבועות" ותשעה באב? ענו כולם בבת אחת: כן! שאלם: מדוע? וניתנו תשובות שונות: על שלא כל ארץ ישראל היא ברשותנו, על מקום הקודש והמקדש ששם ועוד.

כששרת קם כבר ללכת התרוממו שתי ידיים כסימן שגם בפייהם תשובות לשאלתו.

פתח הראשון ואמר: הבית השני נחרב על שנאת חינם שהייתה ביניהם – עלינו איפוא לקיים את הצומות שיזכירו אותנו על מה חרבה הארץ ולא נגרום שנית לחורבן שלישי. פתח השני ואמר: על כי לא כל היהודים עלו עוד לארץ. הוסיף שרת לשאול: ומי מונע מהם לעלות? והסביר להם דרך אגב את חוק השבות שכל יהודי הרוצה בכך יכול לעלות, על זה ענה הילד מיניה וביה: על זה יש לבכות ולצום שהיהודים אינם רוצים לעלות... שרת התרגש מאוד: ניגש ונשק לילדים על ראשיהם ודמעות ירדו מעיניו, וסיים את ביקורו בברכו את התלמידים: יהי רצון שכשתגדלו תרצו לעלות...

זכינו לשעה גדולה ועת רצון מאת השם ואף על פי כן עדיין עלינו לבכות על שלא זכינו לשעה גדולה ועת רצון שהיהודים ירצו לצאת מן הנכר לשוב הביתה ולעלות לארץ ישראל המשוחררת, לא רק לראייה ולהיראות אלא גם להיאחז בה ולהתנחל בתוכה.

פשר הימים האלה

מה הייתה הנקודה היהודית הגנוזה, הנשמה שבהסתר שנתגלו בכל יופיים ומאודם לבוא ולהושיע את ישראל.

התשובה: אף זאת מאת השם הייתה. וכך הדבר מימים מימה בישראל: בכל עת צרה ומצוקה שסכנת כליית הקיום הפיזי והרוחני כאחד מאיים עלינו – יד ה'

* חבר הנהלת הסוכנות

זו ("מצרף" תרתי משמע!) דווקא בשעות של מסה וניסיון.

כולנו תמהים. כולנו המומים. כולנו ממלמלים: ניסים, ניסים. וכולנו חשים, כי בזאת חשפנו אפס קצהו של אותו שבוע פלאות, שירד עלינו.

והתדהמה הזאת כפולה ומכופלת: האיך זה נתהפך הכול, הכול? גוליית הענק המתרחב; גוליית, שהתלבש בשריון קשקשים והתפרס סביב סביב בטבעת חנק מכל העברים, מצפון וממערב וממזרח ואף מדרום, והוא כרע נפל, התפוצץ ברעש גדול ובמהומה גדולה, משל היה זה אפס בחלל ריק נפוח ומנופח.

ורד הקטן, הבודד והמבודד, – אשר כל אויביו מסביב עטו עליו בנהימות פרא של חיות טרף, ואלה מרחוק שנראו כאוהבים, התמהמהו, עד מה התמהמהו, להושיט יד ואפילו אצבע קטנה לעזרתו – והוא לבש עוז להכריע את כל צורריו כאחד.

ההשתוממות היא איפוא כפולה ומכופלת: על ניצחון ישראל, בממדים כה אגדתיים; ועל כשלון הצוררים, בצורה כל כך מכרעת ומוחלטת.

זהו, איפוא, ההסבר:

בו ברגע, כאשר עם ישראל מתרומם ומתעלה לשורשו העילאי ומזדקף את קומתו הרוחנית מתוך להט האמונה אשר בקרבו בחינת "ואנחנו בשם ה' א-להינו נדגול" – בו ברגע מתאשרת ההבטחה הנצחית "כשזה קם – זה נופל", והיה בית עשיו לקש וממלכת הרשעה הייתה כלא הייתה!

מאמר מערכת ב"בית יעקב" מובא ב"מלחמת המגן והישועה" עמ' 163

בעליונות הרוח

רב-אלוף יצחק רבין

העם כולו עמד נפעם ורבים אף בכו לשמע הבשורה על כיבוש העיר העתיקה. הנוער הצברי, קל וחומר החיילים, אינם נוטים לסנטימנטליות ומתביישים לגלותה ברבים. אולם, מאמץ הלחימה, החרדות שקדמו לה, תחושת הישועה והנגיעה שנגעו הלוחמים הישר לתוך לב ליבה של ההיסטוריה היהודית, הבקיעו את קליפת הבושה והנוקשות ועוררו מעיינות של רגש והתגלות רוחנית. הצנחנים שכבשו את הכותל המערבי

חופפת עלינו. והיא גם המעוררת אותנו להתקומם נגד כל הקמים עלינו, ואנו המעטים נהפכים לרבים, החלשים לגיבורים.

זאת ועוד: בעת צרה ומצוקה מבפנים "וירא כבוד ה' אל כל העדה" יש בכך משום גילוי שכינה לעיני כל העדה. ויהודים קמים למסור נפשם על כבוד האומה גם בלא יודעים כלכתחילה, לעת כזאת כל יהודי קם על נפש העם ונפשו הוא.

אף גם זאת: דמותה של אושוויץ נראתה פתאום ליהודים בכל פזוריהם וענו ואמרו: היה לא תהיה עוד אושוויץ... ההתלהבות שאחזה בבית ישראל הייתה פרי ההתקוממות נגד מזימת ההשמדה, למען הצלת כבוד העם היהודי והבטחת זכות והמשך קיומו. ההתלהבות הייתה מעין תשובה בשני מובנים על אושוויץ שבימינו שלא זכינו למנוע אותה... ברם, התלהבות זו טרם הגיעה לשערי העלייה והגאולה.

מובא ב"מלחמת המגן והישועה" עמ' 153-154

בהתעלות לשורש

והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש (עובדיה א).

בה בשעה שאצל עם בני ישראל מתעורר רוח הפנימיות, שהיא בבחינת אש ולהבה, כי אז מתגלה, שכוחו של עשיו דומה לקש. (לפי שפת אמת).

עזזוע איתנים זה ורעידת נפשות זו, שפקדו באלה הימים את העם המתקבץ בציון וירושלים;

התפעמות עוז זו על השרשרת ביטויה: חרדה, כוננות, התמסרות; או במילים יותר מוחשיות: התגייסות, זינוק, הקרבה;

המראה זו אל על, טפיסה מהירה זו על פני שלבי הסולם, אשר כסולמו של יעקב "מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה";

כל זה, אשר כבהזדהרות בזק חשף לעין כל ואף לעינינו אנו את אופיו וטיבו של העם הזה:

כי אש האמונה אצורה בו, בעצם הווייתו. כי להבת זוך של קידוש השם מאירה בקרבו על אף צעיפי ההסתר מבחוץ.

כי להט ההתרוממות אשר הוא מלט הליכוד הכלל ישראלי: "כאיש אחד בלב אחד" – מצרף אומה

התבונה, הנכונות, כושר האילתור, הדאגה לחייל, ובעיקר, ההליכה קדימה לפני פיקודיהם: כל אלה אינם טכניקה או עניינים של חומר. אין להם הסבר סביר, אלא במונחים של הכרה עמוקה במוסריותה של מלחמתם.

מנאמו באוניברסיטה העברית בירושלים, מובא ב"מלחמת המגן והישועה" עמ' 163. הנאום נכתב על ידי מרדכי בר-און.

בחפץ הקיום

אל"מ מרדכי בר-און*

אני חושב שנחפץ עוד ניתוח עמוק מאד, מה דחף את אנשינו להילחם במלחמה הזאת.

...נדמה לי שהשואה עמדה מאחרי החיילים גם במשמעות אחרת: כאן הדבר הזה לא יקרה! הגיעה לידי היום חוברת לזכרו של סגן צנחנים בשם עופר מגבעת חיים, ובה מכתב שכתב שבועות אחדים לפני שנהרג בקרב על ירושלים. במכתב הוא מספר לחברתו על ביקור שערך בקיבוץ מורדי הגיטאות וראה שם במוזיאון את מה שראה. והוא כותב: "אני חש בכל האבדון והאימה הניבטת בעיניהם היהודיות, החכמות, והיודעות לסבול כל כך של היהודים מאחרי גדרות מחושמלות. לעולם איני שוכח זאת". כך פותח את תיאורו, ולאחר מכן הוא כותב שהוא מזועזע ממה שהוא רואה שם: "אני מרגיש כי מתוך כל הזוועה וחוסר האונים צומח ועולה בי כוח עצום להיות חזק, חזק עד כדי דמעות, חזק וחד כמו סכין, שקט ואיום ומסוכן. כזה רוצה אני להיות, אני רוצה ששוב לא יביטו עיניים תהומיות מאחרי גדרות חשמל. הם לא יביטו כך רק אם אהיה חזק, אם נהיה כולנו חזקים, יהודים חזקים וגאים. לעולם לא להיות שוב מובלים לטבח".

שמעתי זאת מחיילים רבים מאוד שהשתתפו בלחימה. אולי בא הדבר בגלל העובדה שבשביעים שלושה שבועות דאגנו ונחרדנו אפילו כאן בארץ וקלטנו אולי את דאגתם היותר חמורה של יהודי העולם, והייתה הרגשה של זעם עצור. לא הייתה זו שנאה, אינני מאמין ששנאנו את האויב, אבל זעמנו עליו, על שחצנותו, על איזולתו, על מזימותיו במשך עשרים שנה ועל דבריו שהיו דיבורים של השמדה.

* קצין חינוך ראשי בצה"ל

עמדו נשענים עליו ובכו. וסמלית, זוהי תופעה נדירה שספק אם יש רבים כמותה בתולדות העמים.

גילויים אלה ראשיתם ברוח וסופם ברוח. התעלות של לוחמינו לא בזכות הברזל באה אלא בזכות התודעה של שליחות עליונה, של הכרה בצדקת עניינינו, של אהבה עמוקה למולדת ושל הכרת התפקיד הקשה שהוטל עליהם – להבטיח קיום האומה במולדתה, לקיים – ואפילו יהיה זה במחיר חייהם. זכותו של עם ישראל לחיות חייו במדינתו – חופשי, עצמאי בשלום ובשלווה.

מרביתם אנו לדבר על מעטים מול רבים. במלחמה זו, אולי לראשונה מאז פלישת צבאות ערב באביב תש"ח ובמלחמות נגבה ודגניה, עמדו יחידות צה"ל בכל הגזרות, מעטים מול רבים. ומשמעותו שקבוצות קטנות יחסית של לוחמים נקלעו לעיתים לתוך ים של ביצורים ערוכים ועמוקים, מסובבים מאות ואלפי חיילי אויב, כשעליהם לחתור ולהבקיע שעות רבות בתוך ים סכנות זה. גם לאחר שתנופת ההסתערות הראשונה התנועה המלהיבה נפוגה, ונשאר רק ההכרח להאמין בכוחנו, ובלית ברירה שלפנינו וביעודה של המלחמה, ולהעירות את כל משאבי הכוח הרוחני, כדי להמשיך וללחום עד סוף המסילה.

כך התמיד חיל האוויר והפליא מכותיו באויב, כך הבקיעו ופרצו השריונאים בכל הגזרות, כך לחמו הצנחנים ברפיח ובירושלים, כך פינו אנשי חיל ההנדסה שדות מוקשים עמוקים תחת אש האויב. הפלוגות שבקעו את הקווים והגיעו לסוף הדרך, לאחר לחימה של שעות על שעות, כשהם חותרים הלאה והלאה ומימינם ומשמאלם נופלים חברים רבים והם הולכים הלאה קדימה – רק קדימה! הפלוגות האלה נישאו על גבי ערכים מוסריים, על גבי מאגרים רוחניים, לא על גבי הנשק או הטכניקה הקרבית.

הלוחמים בזרועות האחרים של צה"ל שיכלו לאויב בכל מקום על אף עדיפותו וביצוריו, כל אלה לא גילו רק אומץ קרב וקור רוח, אלא אמונה עזה בצדקתם, ידיעה שרק היחלצותם האישית על הגדולה שבסכנות, תביא לארצם ולמשפחתם את הניצחון, שבאם הוא לא יושג, פירוש הדבר – כליה.

זאת ועוד – בכל הגזרות בלטו בעדיפותם המפקדים של צה"ל בכל הדרגים, על פני מפקדי האויב. התושייה,

ממשלת הליכוד הלאומית, שכמעט כל הסיעות משתתפות בה, בראשותו של מר לוי אשכול, שקמה ימים מספר לפני התחלת המלחמה, השפיעה ללא ספק השפעה מוסרית רבה. הקמתה הגביהה את המוראל של הצבא ושל העם.

ביום איחוד ירושלים רחוקים התקרבו וקרובים התאחדו, לב אחד פעם בקצב הדורות: שאלו שלום ירושלים.

מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 152-153

באהבת חִינִם

אפרים יעיר

במקום שנאת חִינִם שהיינו עדים לה, לצערנו, בתוכנו, באה בימים הללו והייתה אהבת חִינִם שנתבטאה בכך שגם הרבי מלובאביץ וכן גם הרבי מסאטמר שיבחו וחיזקו את ידיהם של מגיני ישראל.

ועדים מאמרים לעשרות בעתונות "החילונית", שהעידו על תחושתם כי ה' א-לוהינו הנלחם לנו. וכי אנשים - חיילים ואזרחים - שלא ידעו תפילה מהי מאז יום הבר-מצוה שלהם, שפתותיהם דובבו חרש תפילה אל א-ל בשמים. תפילה ובקשה, והודייה, ושבח מקרב הלב והנפש המתרוגנת.

וחנה זמר ("דבר") שרה בבית לחם "דוד מלך ישראל חי וקיים" - ומעידה על עצמה, כי עתה הלב כמעט מאמין, כי הכל בא, כל מה שכתוב, הכל הכל אמת.

ודוד לזאר ("מעריב") פוגש במדבר סיני את משה רבנו, ויחד איתו הוא מביא לקוראיו "מעמד הר סיני חדש" שהוא מבוסס על אותה תורה שלימה שקיבלנו מסיני.

כולם, כולם, מעידים שחל שינוי ראדיקאלי בלב הישראלי. פתאום, נמחקה רוח של טומאה שניטעה בלב במשך שנים של חינוך מתבולל בגלות.

וכשוך רעם התותחים וההפצצות נדמו, גם הסתלקה רוח חילוניות, והחול פינה בבת אחת מקומו לחרדת הקודש. קדושת המעמד ההיסטורי, אשר האדם הוא עד ושותף לו, אבל לא הוא מחוללו, עומד משתאה, ומתמלא ענוה ואושר.

וכשהתחוללה המלחמה נדמה לי שאירע משהו נדיר במינו בהיסטוריה. הצנחנים אשר רצו אל הכותל ונעמדו שמה בבכי, הוכיחו לעצמם, ולאומה כולה, את המשמעות האמיתית של מה שאנחנו עושים כאן בשלום ובמלחמה. אני חושב שבין אם הם נותנים דעתם לדבר ובין אם הם חושבים על כך או לא, הצנחן שבכה ע"י הכותל ידע היטב כי לבכי הזה אין משמעות אחרת אלא המשמעות היהודית, במובן הפשוט ביותר של המילה, עם ריבונו של עולם. יתר על כן, דומני שלא אטעה אם אומר, שכולנו בכינו וכי הנגיעה הזו בקירות של הכותל הייתה נגיעה חמה ומקרבת לבבות עם ההיסטוריה היהודית, שלא הייתה חיבור עם הכהונים והלויים שהיו שם בזמן שהבית עוד עמד, אלא עם אלפיים שנים של יהודים אשר התגעגעו לכותל הזה לאחר שהוא נחרב. דבר זה וודאי עוד יעמוד בהיסטוריה היהודית לסמל לעובדה שהמלחמה הזו הייתה מלחמה יהודית ולא ישראלית. עומדים אנו בפני הזדמנות היסטורית ונדמה לי שאם העולם יאפשר לנו את הזמן שדבר זה דורש, נוכל להוכיח לעולם שארץ ישראל אשר היום היא מדינת ישראל, איננה ארץ ישראל של מטה אלא גם של מעלה.

מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 156-157

בליכוד כוחותינו

חיים משה שפירא*

צר הלב מהכיל גודל הניצחון

ספק רב אם מישוה מסוגל כבר לסכם את הישגי ההתרחשות הכבירה. צר הלב מהכיל גודל הניצחון. כאשר התמוטטה גרמניה הנאצית והעולם החופשי נשם לרווחה אמר וינסטון צ'רצ'יל, שבשעות היסטוריות נדירות כדוגמת שיחרור העולם מהסיוט ההיטלריסטי, עוצמת השמחה רבה לאין שיעור מכושר הקליטה של הלב והמוח. אף אנו שרויים במצב דומה.

לפני עשרים וחמש שנה ירדה עלינו השואה בהיקף חורבנה הנורא. היינו המומים מעוצמת האסון. עתה זכינו לישועה במימדים עצומים, מעין "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שקליטתה הנפשית טעונה זמן ניכר.

מלחמת ששת הימים היא משיאי הישועות בדברי ימי ישראל.

שבע מאות עקידות

אברהם אבינו היה נכון להקריב את בנו יחידו את יצחק עולה לה', ובכל תפילותינו אנו שוטחים לפני אבינו שבשמים: זכור נא לנו את עקידת יצחק. היום הזה הקריב עם ישראל 700 קורבנות עולה, אשר בלעדיהם לא הייתה תקומה לעם ישראל על אדמתו. 700 קרבנות של קידוש שם שמים ברבים.

"עמדים", מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 157

בחסדי א-לוהים ובחירוף הנפש

חזינו ניסים גלויים ממש, ראינו כאילו במו עינינו את עמוד האש ההולך לפני מחנה ישראל, ראינו בחוש את ה-ה' ילחם לכם, וכימי צאתנו מארץ מצרים הראנו ה' יתברך נפלאות, שלא יאומן כי יסופר. ניסי ניסים מיששנו בידינו.

פעורי פה משתוממים אנו למראה הנפלא הזה שזכינו בימינו. ערגת כל הדורות למימות חורבן בית המקדש לחזות בשוב ה' לציון, החלה מתגשמת.

זה קרוב לעשרים שנה נותקנו משריד בית מקדשנו ותפארתנו, מקום שלא זזה שכינה משם מעולם, הכותל המערבי, או כותל הדמעות כפי שהוא קרוי, שוב מתרטב בדמעות יהודים חמים, השופכים שם ליבם כמים, כשהכותל וכל שטח הר הבית נתון בידינו.

מי ימלל גבורות ה' – ישמיע כל תהילתו! איה סופר שיספר כל תהילת ה' בחמלתו עלינו, מי ימלל ומי פילל שתוך שלושה ימים תתחולל תמורה שכזאת, היש תיאור במילים אנושיות מובנות, דומה ואין ביטוי הולם יותר למיצוי המתרחש אלא דברי נעים זמירות ישראל, בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. מבאר החתם סופר ז"ל: מה חולם זה מקפל עלילות שנים לתוך שעה קצרה של חלום אף שיבת ציון כך...

כל הכבוד והערכה לחיילי ישראל אשר חירפו נפשם בעד עמנו וארצנו במסירות נפש עילאית.

כל הכבוד והערכה לאזרחי ישראל לכל גווניהם שגילו בגרות אזרחית למופת איש לרעהו יעזור ולאחי יאמר חזק.

כל הכבוד והערכה ליהדות העולם, אחינו בני ישראל בכל מקום שהם, שהתעוררו בשעת מצוקה שפקדה

את תושבי ארץ הקודש. זיעזעו מוסדות תבל הזעיקו בחרדה את מצפון העולם, לא שקטו ולא נחו ועשו רבות למען שלומם של תושבי ארץ הקודש.

מי יתן וההתעוררות הגדולה שפקדה את המוני בית ישראל, כשאזניהם קשובות לרחש משק כנפי השכינה הדופקת בפתחה של כנסת ישראל, פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, תימשך, ונזכה בקרוב לשמוע קול שופרו של משיח צדקנו, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה!

מאמר מערכת ב"מודיעין", יו"ל ע"י אגודת ישראל, מס' 13, מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 164

בזכות הכובסת

הרב חיים שמואלביץ*

"במלחמת ששת הימים הצטופפה הישיבה כולה ושכנים מכל הסביבה במקלט הישיבה. הארטילריה הירדנית הפגיזה ובבניין ניבעו פרצות מפגיעות פגזים.

"מה צעקו אלה שהיו במקלט? ריבונו של עולם אנחנו בידך! עשה משהו...! כסבורים אתם שזה מה שהציל אותנו? לא. אותנו הציל משהו אחר לגמרי.

"לא הרחק ממני ישבה אישה. היא הייתה עגונה. יכולים אתם לתאר כמה עלובים היו חייה".

ר' חיים השתתק ונד בראשו בעצב. לפתע הלם בידו על הסטנדר ובקול שדמה לזעקת שבר, הרטיט את הלבבות.

"היא הייתה כובסת! היא כיבסה את הבגדים המלוכלכים של אחרים! והיא הצילה אותנו. מהמקום שבו ישבתי שמעתי אותה צועקת: ריבונו של עולם, אני מוחלת לכולם!!! ותאמינו לי – היה לה על מה למחול.

"מה היא אמרה? ריבונו של עולם, ראה לְמָה אני מסוגלת! עשה גם אתה משהו!!!"

"זה בלי ספק הציל אותנו."

המבוא לספר הזיכרון שנכתב לזכרו, הוצאת מוריה, תש"ם

* ראש ישיבת מיר

בספרות

כ"ח באייר תשכ"ז

ש' שלום

הָבָה נְתַרְוּמָם, נְתַעְלָה וְנִתְקַדַּשׁ
לְהִיּוֹת הָאוֹתִיּוֹת הַנִּכְנָסוֹת אֶל הַסֵּפֶר:
יְהוּדִים שֶׁל אֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל אֵשׁ,
עִיר מְלוּכָה שֶׁעֲלָתָה מִן הָאֶפֶר.

נִתְנַעַר מִן הָעֶפֶר כְּצַפְרִים עֲפוּת,
מְחִי מְקוֹרֵן הַמְּצוֹר הַבְּקִיעַ
מְלֶאכֶי יִשְׂרָאֵל הָעוֹרְכִים הַקְּפוּת
עַל מְדַבֵּר וְהָרִים וְיָם וְרִקְיעַ.

עַם דְּגָלֵי הַצְּבָאוֹת נוֹנֵף נִשְׁגָּבִים
עַל גְּבוּלוֹת נִפְרָצוּ בֵּין הַזְּמָן וְהַנְּצַח.
כְּנוֹפְלִים בַּמַּעֲרָכָה נִהְיָה נָא עֲנֻיִם,
אֶל כְּפוּת רְגְלֵיהֶם נִגְיֵשׁ הַמְּצַח.

ירושלים של קודש

מילים: הרב משה צבי נריה

מנגינה: ירושלים של זהב

...עתה באנו שוב אליך

חוברנו לך יחדיו

בעוז העפלנו מגדלייך

בסערת הקרב.

דם נעורים צלול מיין

זרם בפרוץ כל קיר

יתום ושכול ודמעות עין

– למענך העיר.

צונחי צה"ל – טובי בנייך,

האדירו שם בגיבורים,

הפכו ישועה חומותייך

תהילה בשערים.

ירושלים של קודש, תקוות דור ודור

שמך לנו תמיד – שיר מזמור.

ומאחר כותלנו יושב תהילות

מעולם משם לא זז,

שוב מאזין, קושב תפילות

כבמקדש מאז.

ולב הכותל לעגומים

לכל אובד, נידח,

שפע עוז וניחומים

כמעייניך יפך.

ירושלים של קודש, תקוות דור ודור

שמך לנו תמיד – שיר מזמור.

ומול דביר לברית ואות

עם תפילין עוטר

ולעומתו מטוטפות

קול מבשר ואומר:

עוד יקום לתלפיות

בית תפילה לכל עמים,

כבשנים קדמוניות

"מקדש כמו רמים".

וישראל אשר נחית

עם הסגולה,

יעלה יבוא עם זו-קנית

לקראת הגאולה.

ירושלים של קודש, תקוות דור ודור

שמך לנו תמיד – שיר מזמור.

במחשכיך ירושלים

דוד י'ד'

בוקר יום רביעי כח באייר, תשכ"ז

הייתה זו שעתנו היפה ביותר; שעה שבה שכחנו לרגע את חברינו לנשק, שמצעדם אל לב ליבה של האומה, אל הכותל המערבי ששיחררנו ברגעים אלו, נבלם לפני שעתיים, ושעה, ורגע; שעה שבה נעלמו במחי יד כאבי פצע טרי ואחדם חוסר שינה כרוני, כובד משא לעייפה על גב כפוף ומלח זיעה ניגר על פנים; שעה של התרוממות הרוח, של שיחרור והשתחררות.

והנה מבעד לשער ברזל צר, שבקושי עובר אתה בו לרוחבך, חזות עיניך בנדבכי האבן לפוף האיזוב, שבעי-שנים ודמעות, כובשים ומבקשים, ורטט עובר בבשרך. דתיים שבינינו חולצים מיד תפילין, חלקם מזילים דמעות אמת על לחיים מעופרות.

גדולה החוויה. ההיסטוריה מרעימה בפעמוניה המצלצלים בדין דן בלתי נפסק. הרב גורן צץ מאי שם ובידו שופר, והוא תוקעו, ותוקע המג"ד, ומבלי להאמין או לכפור מצמיד הנך שפתיים לקרן האייל המחוספסת, ומבלי שאומנת לכך קודם, אתה תוקע ומרגיש, כי הינך שותף לגאולה, לרגע גדול שאינו חוזר לעולם.

צלפים ממשיכים לצלוף ומחזירים אותנו למציאות, לירושלים העתיקה, שאינה כבושה כולה. צריך להמשיך, לרוץ לטהר קיני התנגדות ולדאוג, שהעיר תהיה שלנו. וכך, תוך המשכת המלחמה, ברקע של שלוה זמנית, פוצחים החבריה בשיר ההמנון "ירושלים של ברזל", שמחברו הוא חייל משלנו, מן החטיבה המשחררת, חטיבת צנחני המילואים. שיר הקרב והשיחרור, שיר כובשי העיר העתיקה ומשחררי הר הבית והכותל המערבי:

במחשכיך ירושלים

מצאנו לב אוהב

עת באנו להרחיב גבולייך

ולמגר אויב.

מכל מרגמותיו רוניו

ושחר קם פתאום

הוא רק עלה, עוד לא הלבין הוא וכבר היה אדום.

ירושלים של ברזל ושל עופרת

ושל שחור

הלא לחומותייך קראנו דרור.

הגדוד רגום פרץ קדימה

דם ועשן כולו

ובאו אמא אחר אמא

בקהל השכולות.

נושך שפתיו ולא בלי יגע

הוסיף הגדוד ללחום

עד שהוחלף סוף סוף הדגל

מעל בית הנכות.

ירושלים של ברזל ושל עופרת

ושל שחור

הלא לחומותייך קראנו דרור

נפוצו כל גדודי המלך

צלף נדם צריחו

עכשיו אפשר אל ים המלח

בדרך יריחו.

עכשיו אל הר הבית

וכותל מערב

הנה הנך באור ערביים

כמעט כולך זהב

ירושלים של זהב ושל עופרת וחלום

לעד בין חומותייך ישכון שלום.

הפועל הצעיר, 39, שנה 60, תשכ"ז

היינו כחולמים

נחום אריאלי

ביום הרביעי כח אייר תשכ"ז חלמתי חלום: הנה אני עומד סמוך מאד לכותל המערבי, סמוך מאד מאד, אני נוגע בו, אני חש את רכות אבניו העצומות, ופתאום התנשקנו, אני והכותל, הכותל ואני, כי שנינו חיכינו זה לזה באותה מידה ממש, עשרים שנה לא ראינו זה את זה, עזבתיו משהייתי נער, ואילו הוא לא נשתנה כמלוא הנימה, כאילו רק אתמול נפרדנו – אני יצאתי לירושלים החדשה המשוחררת, והוא לגלות ערב. ואילו היום חזרנו זה לזה, הוא ואני נעשינו חד בירושלים הישנה והחדשה שנתאחו קרעיה והייתה לעיר – אלוהים גדולה. עמדתי סמוך מאד אליו ואמרתי: – אלוהים – אלוהי, הנה הכול כבר מוכן ומזומן, הנה עמך המופלא הזה, חייליך הנפלאים, אנו עומדים יחד בחצר של הכותל, מזילים דמעות של שמחה, של געגועים, מתעטפים בטלית ומתעטרים בתפילין, לבבם זה יוצא אליך ממש, אל הטמיר והנעלם שנתגלה להם בסערות קרב ומלחמה, עוד גילוי אחד ריבוני והרי לבבם זה יטוהר כיום הזה. עוד כדורי אימים משתלחים אלינו משונאים אבודים, עוד הכול כה טרי, האבנים, האוויר הישן העתיק כה חדש ופתאומי – אף על פי כן כה טבעי, הרי לביתנו חזרנו, ואתה אבינו שכה ציפית לנו כלום לא תקבלנו? ואם שכחנוך מעט, ואם בעטיים של ימים לא טובים היסחנו דעתנו ממך, הרי סחופי גלויות אנחנו, שפיזרנו לבין הגויים ונתפרדו הלבבות, עכשיו שוב נתאחדנו, לב אחד בארץ מאוחדת, חסין יה, אנא שמור על אחדות מופלאה זו, לבל יטשינו מקטרגינו וכיניסו פירוד חלילה.

מעט מעט נתפשטו דימומי רקיע, הדלקתי נר תמיד והלכנו. משבאתי יצאנו היום אל הישנה זו החדשה, ראינו יהודים עתיקים, שהתגודדו אגודות אגודות, אמרתי להם, פריסת שלום מן הכותל המערבי, הקיפוני עדת היהודים, כאילו אני מתעתע, נגעו בי נתנו לי יד לחוש את ידי שחשה בכותל, האם כל זה היה ממש, לא, חלום הוא זה, נא אלי, אם חלום הוא זה אנא שמור אותו עבורי לעולם ועד.

"הצופה", מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 166-167

תיקון חלק מקומת המשיח

מאיר אוריין

מתגלה, כי כשם שלכל ישראל יש להם חלק בתורת ישראל כך יש למלכות ישראל חלק בליבו של כל ישראל. גבר האינסטינקט היהודי החבוי במעמקי מעמקים בתוך תוכו. מבלי לדעת כלל על קיומו. רוח טהרה ירדה על משכנות ישראל בגולה, רוח שניתרה את מיתרי הלב של היהודי אי שם במרחקים, מעין אותה הרוח שניתרה את מיתריו הפנימיים של רבי יהודה הלוי שעה ששר את ציון הלא תשאל... כולם שבו אל חיק האומה, כיונים אל ארובותיהם, באו יהודים שלימים, יהודים למחצה ויהודים לשליש ולרביע.

בספר "מאור עינים" מצאתי אימרה רבת ערך בשם הבעש"ט!

– "ושב וקיצץ מכל העמים (דברים ל, ג) צריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין חלק מקומת המשיח השייך לנשמתו... המשיח הוא קומה שלימה מכל נשמות ישראל. על כן צריך כל אחד מישראל להכין חלק מהמשיח השייך לחלק נשמתו – עד שתתקון ותתכונן כל הקומה".

יקר מכל, הוא אותו נאום הוידוי של ליסיאן ראשלאן, נאמן למולדת צרפת שוחר חירותה ולוחם מחתרת לצדו של דה גול, שמימיו לא העסיקה אותו הנקודה היהודית שבו עד שעמד על דוכן בבירת צרפת והתוודה בפני קהל גויים ועדת יהודים כי: עד היום שמרתי על האיזון בין היותי יהודי לבין היותי צרפתי. היום אני בראש וראשונה יהודי... כל מקום שישראל גלה גלתה עמו השכינה, אין זה אלא אותה שכינת ישראל הנודדת במקלה ותרמילה יחד עם שבטי היהודים מאז גלינו מארצנו, דיברה מתוך גרונו...

"הצופה", מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 167

בהילחם ישראל

ישראל כה

פּוֹרָה דְרָבְתֵי לְבָדִי... וְתוֹשַׁע לִי זְרוּעֵי
וְאֶדְרֵכֶם בְּאֶפֶי, וְחֻמָּתֶי הִיא סִמְכַתְנִי.
וְאֶרְמְסֶם בְּחֻמָּתֵי... וְאָבוּס עִמָּם בְּאֶפֶי,

(ישעיהו סג)

נפלאות צה"ל וגבורתו, המתרחשים לעינינו, גדולים מכדי לבטאם בלשונו הרגילה. ובצר לנו, בהציק לנו אילמות פינו, אנו נושאים עינינו אל התנ"ך. בפסוקים אלה, שבהם אין חציצה בין החוויה האנושית והלאומית הגדולה ובין הבעתה בשפת אנוש, אנו מבקשים מפלט. אנו חשים, שרק בכוחם נוכל לתפוס משהו מן הנורא הוד העובר עלינו, הדומה דמיון רב, מבחינת הגדולה והשגב, למה שעבר על עמנו בימי הוושע, בימי עזרא ונחמיה והמכבים.

ומה שעובר עלינו איננו אגדה, אלא ממשות חיה ומפרכת. היא עלילת גבורה אישית ולאומית, שבנינו כותבים אותם בדמם ובאומץ ליבם ובמסירות נפשם, כדי לגונן על מולדתנו ולמען עתידנו.

הפועל הצעיר, ד בסיון תשכ"ז

רכב אש במדבר

יוסף חנני

בשנת תשכ"ז, בחודש אייר, י"ט שנים לתקומת ישראל המחודשת, נאספו להילחם בישראל, נאצר הרשע נשיא מצרים, חוסיין הקטן מלך ירדן וסוריה הנפשעת ואמרו להכחיד שמה מתחת השמיים. נחלצו ריבואות חיילים לצבא. הקימו חומת מגן מול פני האויב הצר על גבולות מדבר סיני, לאורך ירדן ובארץ הגליל בה נתבצרו הסורים בהרים והיו משלחים אש, הרג ורצח בשדות, בכפרים ובעיירות המיושבות עולים מארבע כנפות העולם. אותם הימים, הסתירו – כמו תמיד – עמי העולם פניהם מצרת ישראל והיו מתדיינים זה בזה וזה עם זה, מאספים אסיפות ומפרקים אותן, מרבים להג דברי עתק על שלום רחוק וקרוב, וכך נמצאו מסייעין בידי אותו רשע נאצר וחבר מריעיו.

אותה שעה, היה הקדוש ברוך הוא מיצר ואומר: – אוי לי, מה עשיתי לשארית הפליטה של בני שהחיו את אדמת ישראל השוממה בשביל עם ישראל. עכשיו ששגו וחסאו, חזרתי למקומי הראשון, חס ושלום? ושחוק אהיה לגויים ולעג לבריות! – היה הערפל העוטה את כיסא הכבוד מרתת ומביט בעגמומיות אל פני מלאכי השרת.

התרומם מעל מקומו המלאך מטטרון, זה שר הפנים, הנקרא גם שר העולם, הנמצא תמיד קרוב לכיסא הכבוד ובפריחה אחת התייצב לפני ריבון העולם. נפל על פניו ואמר: – ריבון העולם, אני שותק ואתה שותק, אני מיצר ואתה מיצר. האם אינך רואה בצרת עמך ישראל שקם להתגונן על נפשו מול זאבי-ערב?

שתק הקב"ה ולא השיב דבר. לבש מטטרון שר הפנים עוז, הוסיף ואמר: – אם אינך מניח לי להחריד את העולם ולבקש צדק, אני מרעיד את שבעת הרקיעים, השמש, הירח, צבא השמיים, גן עדן והגיהנום מעשי-ידיך!

אמר להם הקב"ה למלאכי השרת העומדים עליו לקלטו ולשבחו: – בואו ונלך, אני ואתם ונראה מה עושים האויבים לבניי, לישראל. – מיד הלכו הקב"ה, מטטרון, מלאכי השרת ואליהו הנביא מהלך לפניהם. קודם שהגיעו להר סיני, בו ניתנה התורה לישראל, בא ביעף השטן והחל מקטרג. היה מפשיל כנפיו הארוכות ומגביהן ויורה אבני בליסטראות כדרכו: – ריבון העולם, ראה זה עמך אשר אהבת, קרועים ופלוגים. לא ידברו איש אל רעהו לשלום. מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלושה דברים שהיו בו: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ומקדש שני, מפני מה חרב, שהרי היו עוסקין בו בתורה ובמצוות וגמילות חסדים? מפני שהייתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלוש עבירות: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ראה נא, מה רבתה שנאת החינם בבית החדש אשר הקימות לבניך! האם לא ביקשת לשכון בו את כבודך? הבט וראה, איך הפכו בניך לרוכלים בגאולה, לתגרנים של דוכני סידקית ולבזבזנים. לא רק את הנפש, זה הנצח שבאדם הם מבקשים לבזבז, אלא גם את אדמת האבות אשר מתחת לרגליהם!...

אותה שעה נזדעפו פניו של אליהו הנביא סניגורם של ישראל. הרים קולו וקרא: – יגער בך ה', השטן! המבקש אתה לאבד, חלילה את תקוות ישראל ואת תורתו גם יחד? זאת עינך האפלה ולבך המרושע יראו הכול מכול בראייה אחת חשוכה ומעוותת. לחינם הינך מקטרג על העם השלם. טובים, ישרים ואמיצים ימצאו גם בו. הבט על בניי למטה. חפורים הם באדמת האבות, צמודים אליה באהבה ומבקשים לשמור עליה ולעבדה. את נפשם ימסרו עליה בקדושה ובטהרה. הנה היו

התקווה נותנת ריחה הטוב ושם גם כמוס המעשה הטוב והישר!

נענה לו אליהו ואמר: – ריבונו של עולם, אבל איני יודע, היכן משה קבור. – אמר לו הקב"ה: – לך עמוד על שפת הירדן, הרם קולך וקרא: בן-עמרם, בן עמרם, עמוד וראה צאנך שקרעום אויבים!

מיד פרש אליהו והלך למערת המכפלה, לעיר חברון ואמר לאבות העולם: – עמדו, שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקב"ה!

אמרו לו: – מה היום מימים שאנו מתבקשים לפני הקב"ה?

אמר להם: יבוא משה שהוא גדול ממני ויאמר לכם. – הניחם אליהו ועמד על שפת הירדן וקרא: – בן-עמרם, בן-עמרם, עמוד! הגיע זמן שאתה מתבקש להתגלות ממקום סתר. ריבון העולם שלחני אליך, עמוד!

אמר לו משה: – מה היום מימים?

אמר לו אליהו: – עת צרה היא ליעקב שלא הייתה כמוה, אל תסתר פניך! הגיע הזמן שאתה לוחם שוב בעמלקים שנתקבצו להשמיד את ישראל. השטן מקטרג ואומות העולם מרבים להג וכולם כאחד מבקשים לאבדו מן העולם ולטלטלו שוב לגלות שמתוכה עלה באש כאוב ופצוע.

– אני?

– משה! שכן יודע הינך את נפש המצרים, רוח המדבר והנתיבה בים סוף שבקעת אותו לשניים ובני ישראל עברו בו בחרבה.

הלך משה ואליהו הולך לפניו. קרע בגדי כבוד שהלבישו הקב"ה. הרים ידיו למעלה והיה שר את שירת הים, עד שהגיע אצל אבות האומה.

אמרו לו אבות האומה: – רועה ישראל, מה היום מימים? – אמר להם: – אבות אבותי, אין אתם יודעים שישראל נתון בצרה גדולה וכי לא נתקבצו עליו מצרים, ירדן וסוריה אלא להשמידו מתחת השמיים? עמדו. עד מתי אתם מחשיים? אברהם יפיח בעם אמונה, יצחק ילבה את מסירות הנפש, יעקב יברך בניו מברכותיו הגנוזות עימו ויחזק את ידיהם לקרב. – אמר יעקב: – נקרא גם לרחל שקולה נשמע ברמה לילה לילה, על דרך אפרתה לבית לחם ובשבילה מתגלגלים רחמיו של הקב"ה ושומר על ישראל.

לחומת מגן ולמבצר שכל כלי יוצר לא יצלח עליהם. הסבור אתה, כי ניתן לך להשמידם, חס ושלום, כאשר ניתן לך לאבדם בידי אותו המן, היטלר הרשע שלא השאיר מבית ישראל אבן על אבן? שתום פיה, השטן! מפני שופר חירות אחד אתה נס על נפשך. עתה אתקע בשבעה שופרות חירות בכל קצווי עולם. על אדמת האבות נסללה ראשית הדרך למשיח! אם אינך חדל לקטרג, אני מנתץ כבלי הגואל ומביאו בסערה, מכלה אותך יחד עם כל רשעי עולם המבקשים נפש ישראל זה דורות על דורות.

נתכרכמו פניו של השטן. הרתיע לאחוריו שותק, מפשיל כנפיו הארוכות, מגביהן חלושות ומפריח בחלל האוויר. נזדעזע הר-סיני ועמו גם המדבר הגדול הלוהט ככבשן. אמר הר-סיני: – ריבון העולם, אם אתה מאבד את שארית ישראל, עלול אתה, חלילה, לאבד גם את תורתך! היש לך שומר נאמן לתורתך מישראל בנך שהינך מביא אותו באש ובמים והוא דבוק בה בכל מאודו? האם המצרים, הירדנים, או הסורים נאמנים עליך יותר מישראל שבו בחרת כעם סגולה מכל העמים ואותו טלטלת בכל מדבריות השנאה והכלייה?

אותה שעה היה מטטרון שר העולם בוכה וצוחק. בוכה, על הצרה שירדה על ישראל וצוחק, על שהר סיני שומר אמונים לו ומתגעגע עליו בליבו הסלעי הלוהט.

אמר לו הקב"ה לאליהו: – אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחיד ועשה לו חופה ונתקלהו עליו נחשים מתחת לחופתו, ואין לך כאב לא עלי ולא על בני? לך וקרא לאברהם, ליצחק וליעקב ולמשה מקבריהם שהם יודעים לבכות ולהתפלל.

אמר לו אליהו לקב"ה: – סלח נא, ריבוני, אם בדמעותיהם ובתפילותיהם אתה חפץ, איני רוצה בהם. אם רוצה אתה בהם, אקרא לאברהם שיודע אמונה מהי, ליצחק – שנעקד על המזבח ויודע מסירות נפש מהי. אקרא ליעקב שהוליד שנים עשר בנים ומהם הביאו את הגבורה, תפארת – המלוכה לישראל ובית המקדש לשכן בו כבודך, ולמשה – שהכה את המצרים בעשר מכות, הבקיע ים סוף ולחם בעמלקים שונאי ישראל כשידיו אמונה.

אמר לו הקב"ה לאליהו: – אליהו בני, מקבל אני עלי את הדין, שהרי במקום שהאבה פורחת, שם גם

מלחמת החשמונאים ומלחמת אין ברירה

הרב יהודה עמיטל

שלושה דברים מציינים את דמותם של החשמונאים בתודעתנו ההיסטורית:

(א) הגבורה שגילו במלחמתם נגד היוונים, גבורה שהפכה להיות סמל לגבורה יהודית, והכוונה אינה רק לגבורה שנתגלתה במלחמה. לא חסרים גיבורים בהיסטוריה היהודית. בספר דברי הימים אנו מוצאים רשימה ארוכה של גיבורי דוד אגב פירוט מעשי גבורתם. כשאנו מדברים על גבורת החשמונאים אנו מתכוונים בראש וראשונה לעצם ההעזה שבהכרזת המלחמה בתנאי מחתרת נגד אויב שנהנה מעדיפות בכל התחומים, במספר הלוחמים, בנשק ובאימון הלוחמים. ההבדל היה כה גדול ובולט שאולי המילה עדיפות אינה מתאימה כאן.

(ב) טיב המלחמה, או – יותר נכון – המטרה למענה נלחמו. הייתה זאת מלחמת קודש במלוא מובן המילה. מלחמה למען תורה, למען שבת, למען מילה, נגד מלכות יוון הרשעה "שעמדה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

(ג) היותם שליחי ההשגחה העליונה לתשועה גדולה ופורקן כהיום הזה. על ידם נתגדל ונתקדש שם שמיים "על הנסים ועל הפורקן על הגבורות על התשועות ועל המלחמות", שנעשו על ידם.

מלחמת "אין ברירה"?

אם ננסה לחפש את הקווים המקבילים שבין דורנו לדור החשמונאים, דומה כי בשני דברים הדמיון בולט, בגבורה שנתגלתה בדור זה ובעובדה שגם דורנו זכה להיות שליח ההשגחה העליונה להביא תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה. אולם עדיין הדברים טעונים הסבר. העובדה שכאן המלחמה הייתה למען הקיום הפיסי, למניעת השמדה, ואילו שם הייתה זאת מלחמה למען התורה ולמען הזכות להכריז כי יש לנו חלק ונחלה בא-לוהי ישראל, עובדה זאת יש לה משמעות לכאורה גם לגבי טיב הגבורה שנתגלתה בימים ההם ובזמן

על אם הדרך מירושלים לקבר רחל, הגיעו לאותו מקום שעליו נח אליהו על דרכו משומרון אל באר-שבע בדרום. ראו שדה אבנים קטנות ומעוגלות הדומות לאפונה, אמר להם אליהו: – עתיד שדה זה לגדל שוב אפונה במקום אבנים קטנות ומעוגלות ובאים ילדי ישראל ואוכלים אותה לשובע.

קרא משה ואמר: – בתי, רחל, בתי רחל, עמדי! את שצפית בעליות, עתידה גם לצפות חיילות ישראל עוברים פה ברינה ובשירת הלל.

הייתה רחל מהלכת לפנייהם על גבעות והרים, ערים, עיירות מושבות וכפרים שרויים באפלה מפני מטוסי האויב ותותחיו והיא נותנת קולה בשיר הודיה ואמונה:

כי יש שכר לפעולתך

ויש תקוה לאחריתך

ושבו בנים לגבולם

אותו לילה, ראו חיילי רכב השריון הפרושים על השדה מול האויב המצרי, זוהר מפציע בשמיים הנטויים כיריעת היכל משובצת כוכבי ספירים. הדממה המדברית של סיני הרתיחה, משל נפתחו הרקיעים לגלות יפעתם. שירה אדירה נתהדדה בה כקול המיית-ים קודם סופה קרבה לבוא.

– המדבר מזמר... לחש מנחם איש רכב השריון הצופה לתוך החשכה הרחושה.

– זה גם הלב שלי מזמר שיר אמונה! – השיב רחמים הנהג היושב אצל ההגה ומוכן לזנק אל תוך צבא האויב כרוח סערה.

– זה התותח שלא יחטיא המטרה, – אמר הטען הצמוד לכלי המשחית.

– הביטו! – לחש שוב מנחם, עיניו למרום בפליאה, – רכב אש אני רואה...

– וסביב לגלגליו הדוהרים חתום באותיות אש "ניצחון!" – הוסיף רחמים וידיו לופפות את ההגה.

ויהי הדבר הזה לאות ולמופת לכל החיילים החונים בשדה; לאמונה, למסירות נפש ולניצחון על האויב ועל כל הקמים עלינו...

הפועל הצעיר, יב בסיון תשכ"ז

הנפשיים שמהם צומחת ועולה הגבורה היהודית. וכאן אעז לומר כי המקורות הנפשיים של הגבורה היהודית לא נשתנו במהלך הדורות וגם בימינו. רק הדביקות הבלתי מותנית בישראל, בייעודו, בגורלו, בעברו ובעתידו היא מקור הגבורה המתגלה בעייתות חירום. ויותר מזה, כבר עברו הימים, שמניעים נפשיים נקבעים לפי הודאת בעל דין. כשאנו רוצים לעמוד על מניעים נפשיים, פסיכולוגיים, של תופעה מסוימת אצל יחיד – ברור שלא על יסוד הודאותיו והכרזותיו של אותו יחיד נעמוד על מניעיו הנפשיים והתת-הכרתיים. קל וחומר כשיש לנו עניין בציבור, הרי שלא לפי הודאותיו והכרזותיו נשפוט אותו. התפיסה היהודית השורשית אומרת לנו דברים אחרים.

תחושת השייכות לעם גדול, אשר גדלותו אינה נמדדת במספרים ואשר לו יעוד היסטורי משלו – היא המעניקה את העוצמה הפנימית ואת הגבורה הנפשית להיאבק ולהילחם נגד מדינות רבות-כוח ובעת צורך גם נגד מעצמות. מבחינה זאת יש, איפוא, לראות בלוחמינו את צאצאי החשמונאים ואת מורשת גבורתם. אמנם לחשמונאים הייתה הכרת הייעוד ברורה, ואילו כאן נשארו הדברים לרוב בגדר תחושה ולתודעה ברורה לא הגיעו. ואף על פי כן אחד הוא השורש בימים ההם ובזמן הזה. מבחינה זו העמיקה המלחמה את ההמשכיות, לפי שבמלחמה מגיע האדם במיצוי אל השורשים.

כאשר עומד האדם בעימות עם המוות ונלחם על קיומו, נושרים רבים ממעצוריו הנפשיים. כוחות גנחים מתגלים ומתנערים לפעולה. החלש יאמר גיבור אני. נעדרי תחושה בחיי יום-יום, אנשים נגררים וסבילים בכל ימות השנה, מתגלים לפתע כבעלי תושייה, כבעלי כושר החלטה ולפעמים גם כבעלי כושר מנהיגות. כוחות רדומים במעמקי הנפש מתנערים ועולים. ודברים האמורים ביחיד, אמורים גם באומה הנלחמת על קיומה. היחיד מגלה את עצמו והאומה את עצמיותה. "חשבתי ימים מקדם, שנות עולמים. אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה, ויחפש רוחי".

מתוך הרצאה בירושלים, חנוכה תשכ"ח, מובא ב"המעלות ממעמקים", ירושלים-אלון שבות, תשמ"ז, עמ' 92-95

הזה. ובקשר לכך אתיר לעצמי לומר דבר. בימי מלחמת ששת הימים, בימים שלפניה ושלאחריה הורגשה מגמה לעודד גבורת הלוחמים ולפרש אותה כגבורה הבאה מתוך תחושה של "אין ברירה". האויב נלחם על יוקרה, על שטחים, ואילו אנו נלחמים על עצם קיומנו, כשגבנו אל הקיר. דומה, שגישה זו, הרואה בתחושה זאת את מקור המשאבים הנפשיים שמהם צומחת הגבורה הישראלית, היא בלתי נכונה וגם מסוכנת. היא מסוכנת משום שעלולים אנו להגיע שוב למצב שבו ניאלץ לאחוז בנשק. ומצב זה עלול לבוא כאשר הבטחות של מעצמות ומנהיגי מעצמות שלא יתנו להשמיד את ישראל – נוסחה האהובה על כמה מהן – הבטחות אלה עלולות לקבל צורה מחייבת יותר והן עלולות להקהות את תחושת ה"אין ברירה". ועדיין נזדקק למשאבי גבורה עצומים גם בשעה שנצטרך להילחם למען שלימות הארץ ולמען גבולות בטוחים לכאורה, ולא למען קיומנו. אבל לא על כך רצוני לדבר.

גישה זו אינה נכונה, משום שאם נרצה לראות בגבורת צה"ל את ההמשכיות של הגבורה היהודית ההיסטורית, הרי גישה זו מחטיאה את מטרתה. גבורת החשמונאים היא סמל הגבורה היהודית, הדוגמה הקלאסית לה. ודווקא אצל החשמונאים באה הגבורה לא מתוך תחושת "אין ברירה". שם הייתה ברירה. היו שם מתיוונים שהציגו ברירה קוסמת לכאורה, השתלבות במרחב השמי או היווני, כאשר הקיום והרווחה הכלכלית מובטחים, גם אז היו שטיינרים למיניהם, אשר הטיפו נגד צרות האופק של יצירת תרבות פרויבנציאלית, נגד צרות האופק של גבולות לאומיים שעה שאפשר להשתלב במרחב התרבותי. ודווקא משום שזאת הייתה הברירה, נתגלתה אותה גבורה שהפכה להיות סמל לדורות. אמת, גם שם הייתה תחושת "אין ברירה", כי כל גבורה גדולה באה מתחושת "אין ברירה", אבל אין ברירה במובן אחר. כי הברירה שעמדה לפנייהם היה בה משום התכחשות לזהות היהודית ולייעוד היהודי, וזאת אינה נחשבת ברירה – מוטב המוות מאשר חיים ללא חלק ונחלה בא-לוהי ישראל. זאת הייתה הגבורה היהודית ההיסטורית. תחושת ההזדהות המלאה עם הייעוד הישראלי בלב ונפש ובהכרה, הרגשת השייכות של חלק ונחלה בא-לוהי ישראל – כאן מקור המשאבים

מה קרה בכ"ח באייר?

פרופ' אברהם יהושע השל

מה קרה בכ"ח באייר תשכ"ז? גברו רחמי של הקב"ה. שואות כה רבות נתגלגלו עלינו, אלפי קהילות נמחו, בתי כנסיות נשרפו, אנשים נחנקו, ללא מצבות, ללא קברים, כל המזכרות נתרקנו ממשמעותן.

בבדידותו נכפה על הכותל התפקיד של מצבה חסומה למתים אלמונים. לפתע, עייף מדמעות ומקינות, החל הכותל משתוקק לקול שרים. "לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו" (תהלים צה, א) – מעתה "כותל הרינה" ייקרא לו.

"פצחו רננו יחדיו, חרבות ירושלים,

כי נחם ה' עמו, גאל ירושלים.

חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים,

וראו כל אפסי ארץ את ישועת א-להינו

(ישעיה נב, ט-י)

הגענו להתחלה. לעיתים נדמה היה עלינו הליכה כנצחי, ביד עמלק היה שרביט המלך, והמן שולט. במשך מאות בשנים היינו קורעים את בגדינו, כאשר ניגלו חורבותייך לעינינו. בשנת תש"ד היו נשמותינו עיי חורבות, ובגדינו – בלואים. לא נותר מה לקרוע. באושוויץ ובדאכאו, בברגן בלזן ובטרבלינקה, התפללו עם צאת יום הכיפורים "לשנה הבאה בירושלים". למחרתו הוחנקו בתאי הגאזים. אלה מאתנו ששרדו, הוסיפו לדבוק בך: "הן יקטלני – לו איחל" (איוב יג, טו). אנו באים אלייך, ירושלים, לבנות את הריסותייך, לרפא את הריסות נפשותינו, ולמצוא נחמה לא-לוהים ואדם.

אנו, עם של יתומים, באנו אל בין החומות לשאול בשלומה של האלמנה ירושלים, והנה הייתה האלמנה לכלה. היא אחזה בנו בציצית ראשינו, ואנו מוצאים עצמנו שוב לרגלי הנביאים. אנו הנבל, ודוד מנגן.

ברוחי הנני יליד ירושלים. כאן התפללתי כל ימי, קן תקוותי הוא בהרים אלה.

אין לרדת לעומק משמעותה של ירושלים במונחים של הכללות או של היסטוריה משווה.

ירושלים, אנוסים היינו לעזוב אותך כאשר גורשנו בידי כובשים, אך מעולם לא זנחנו, לא נטשנו אותך. פרידתנו הייתה כאב, עמו לא השלמנו מעולם.

הכותל

הכותל... לראשונה אני מוכה תדהמה, ואז רואות עיני: כותל של דמעות שקפאו, ענן של אנחות.

גווילים מחוקים, ספרים גנזים, שמות נעלמים. ועל כל אלה חותמות האבנים.

הכותל... כאם זקנה הבוכה בעבור כולנו, קשת עורף, אוהבת, ממתינה לגאולה.

האדמה שעליה אני עומד לוחשת: אמן, יהא שמיא רבה. מילים הופכות להדים, כל דברי ימינו ממתנינים כאן.

לא נוי להתנאות בו, לא יופי להתענג עליו, אך לב ואוזן. כל הווייתו אומרת חמלה. אתה ניצב דומם ואוחזיך שומעות: אבני צער, הכרת כאב. כולנו נוטים להסב פנינו מן הסבל, מונעים רגלינו מקרבתו של המוכה, הכותל הוא השתתפות בצער, מסביר פניו רק למוכי היגון.

כה קשוח, כה חזק, כה איתן. איך נשתמר בעידנים של בוז וקלון! במשך מאות שנים, כאשר נערמו אשפתות בחזיתו כדי להסתיר פניו, הוא נעשה אטום בפני חילול הקודש, כביר כוח, בעל הוד מיסתורי בתוך לעג וקלס שמסביב.

שליטים כה רבים החזיקו בעיר, תהפוכות עולם כה רבות, כה הרבה התגעשויות, התפרצויות יצרים לוחטים – על כולם הביט הכותל בדומייה. "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה" (תהלים צ, ד).

"הן עד לאומים נתתיו" (ישעיה נה, ד). לאבנים אלה יש לב, לב פתוח לכל בן-אדם. לכותל נשמה מאצילה.

כאשר חרבה ירושלים, גורשנו והיינו כשיות תועות. איש איש פנה לדרכו. והכותל לבדו נותר על עומדו.

מהו הכותל? הפלא המתחדש, תוחלת. הכותל לא יימוט, הגואל בוא יבוא.

דממה, אני מגפף את האבנים, אני מתפלל: צור ישראל, חזק בנו אמונה והאר דבריך בליבנו ובנפשנו. אתה, אשר אין לך דמות הגוף, מלא רגעינו קדושה.

הכותל דומם? להרף עין אני לו לפה. אז שומע אני: איש טמא שפתיים אנוכי... אנא א-לוהים, טהר טינוף מעשיי. עשני ראוי לדבר בעבורו. סלח לי על כי ניסיתי להיות לו לפה לרגע קט. סלח לי על התלהבותי.

אנחנו יום ירושלים

השר מנחם בגין

לפני 1898 שנים, תשעה שבועות וארבעה ימים, עמד הר הבית המשקיף עלינו הלילה הזה, בלהבות אש. הלגינות של האדיר בצבאות העולם ההוא, צבא רומי הכובש, הרומס, הדורס, הסתערו על אחרוני החיילים היהודיים, ולאחר שפרצו את החומה החיצונית הראשונה, ואת החומה השנייה, הגיעו עדי ההיכל ושילחו בו אש.

על הקרבות אשר התחוללו עד אותו יום מר ונמהר בין הלוחמים היהודיים לבין הלגיון העשירי, החמישי והשמיני תחת פיקודו של טיטוס, השאיר לנו עדות נצח יוסף בן מתתיהו, הקרוי יוספוס פלביוס, שליחו של טיטוס אל הלוחמים היהודיים, המבקש להכניעה בעיצומה של המלחמה.

...הלוחמים היהודים רואים את בית המקדש עולה בלהבות, אך הם מוסיפים להילחם – על פי עדותו הנצחית של יוסף בן מתתיהו – ומעל הכול על ההר שחרב ואוכל באש – לב האומה; קודש הקודשים; ההיכל האדיר; מקום השכינה; מקור האמונה – ואז הציע ללוחמים היהודיים, טיטוס המנצח, לכרות עמו ברית. הוא פנה אליהם במילים הבאות: "אם תפרקו את כל נשקכם והסגירו את עצמכם בידי, אתן לכם את נפשותיכם שלל". והנה כך השיבו לו הלוחמים היהודים האחרונים: "לא נוכל לכרות עמך ברית, יען נשבענו לבלתי עשות זאת לעולם. ועל כן מבקשים אנו ממך, כי תיתן לנו לצאת דרך החומה, עם נשינו וטפינו, אלי מדבר". אפילו ביום ההוא לא נכנעו הלוחמים היהודים לרומי, שהדבירה תבל ומלואה.

אבל עדות חשובה באה אלינו לא מפיו של היסטוריון שהוא מבני ישראל, אלא מעטו של היסטוריון נוכרי, שונא ישראל קדמוני, הלוא הוא פובליוס קורנליוס טאקיטוס, המתאר את עבודת האלילים של בני העמים, ואת אמונתנו אנו בא-ל אחד, שאין לו גוף ואין לו דמות הגוף, והוא אשר ליווה את מלחמת היהודים ברומאים. וכך הוא כותב על הדברת יהודה וראשית המצור על ירושלים. אביא את דבריו בשפתו המקורית.

אין לפחד, במקום הזה, כשנשמע הלילה את שפת רומי העתיקה, ואחר נעביר אותה ללשון עבר, העתיקה

אני חושש להינתקות, לאדישות, להתבדלות. מאז אושוויץ שמחותיי נעכרות. הנאותי מהולות בתדהמה.

אין ביטחון בשום מקום, בשום עת. בכל רגע יכול אור השמש להיות לבלהה, האנושות גרועה לאין שיעור מחייתו טרף. איך להיות תמים דעים עם ישעיה? שואל אני בתפילותי.

לפתע ציפיות עתיקות ימים קמות בי לתחייה. יובלות באו והלכו, ואז בא רגע ועמד דומם, מולי.

לאחר שעמדת רגע לרגלי הכותל, אינך הולך משם לעולם.

ישראל הווה ונצח, תרגם דוד בר-לבב, עורך פנחס פלאי, הספרייה הציונית, ירושלים תשל"ג, מתוך: ירושלים, בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, ירושלים תשל"ח, עמ' 31-33

והסנה איננו אוכל

הרב בצלאל זולטי

מאורעות הימים הללו הוכיחו כי למרות שחלקים גדולים עולים באש הכפירה, הרי הסנה איננו אוכל. אם חלה התעוררות כה גדולה בימי המלחמה הללו, נקל לשער מה רבה תהיה התעוררות בבוא המשיח. אין זה נכון שדתיים אינם זקוקים להתעוררות. אם רוצים להשפיע קדושה – חייבים להתקדש.

מדברים שנאמרו ביום עיון שנערך מטעם חבר המועצות הדתיות, ביזמתו של מר פ' שיינמן י"ר החבר, היכל שלמה, ירושלים, מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 160

הגענו לשיאים ואין אנו רשאים לרדת מהם

ד"ר זרח ורהפטיג

התופעה החיובית של מלחמת ששת הימים הייתה בכך שהמתח המחשבתי לא ירד. הגענו לשיאים ואין אנו רשאים לרדת מהם. האנשים שעשו את המלחמה הופתעו מהשינויים הדראסטיים שחלו תוך כדי עשייה. בסיורי בין החיילים בימי המלחמה ראיתי כיצד החזיקו בידיהם ספרי תהילים. בימינו, האי-רציונאלי הוא רציונאלי.

מדברים שנאמרו ביום עיון שנערך מטעם חבר המועצות הדתיות, ביזמתו של מר פ' שיינמן י"ר החבר, היכל שלמה, ירושלים, מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 160

צעיר, עם שופר נסתר מתחת לאמתחתו, לפני הכותל המערבי, כפי שנהוג היה בתנועת ז'בוטינסקי, מאז זרים אסרו לתקוע בשופר ליד הכותל המערבי. עם תום תפילת הנעילה, הוציא הצעיר את השופר ותקע תקיעה גדולה וממושכת, וכל הקהל הצפוף ברחבת הכותל המצומצמת קרא בקול: לשנה הבאה בירושלים הבנויה. לפתע, מימין ומשמאל, התפרצו שוטרי בריטניה, אלותיהם בידיהם, והחלו להכות באנשים, נשים וילדים, כדי למצוא את "העבריין" שתקע בשופר. ראיתי את המחזה הזה ונשאתי תפילה חרישית בלב, כי נשבעתי ביום ההוא אם ייתן לנו שנות חיים וכוח, נמחה את החרפה מארצנו, א-ל-לוהי ישראל. היישלטו שוטרים זרים ביום הקדוש ביותר לישראל, במקום הקדוש ביותר לעברים, וימנע מהם את המסורת הקדושה ביותר מאז גלינו מארצנו והתרחקנו מעל אדמתנו?

קיימנו את נדרנו. כעבור שנה הודיע הארגון הצבאי במחתרת לשוטרים הבריטיים: אל תיכנסו לרחבת הכותל ביום הכיפורים. והם ידעו, כי כאשר הארגון הצבאי הלאומי מזהיר, מוטב להקשיב לאזהרה. וביום הכיפורים תש"ה התפללו יהודים על יד הכותל המערבי. אנחנו במחתרת. יהודים חרדו פן נשמור בנשק ביד, כדי לחסום את הנתיב בפני השוטרים הזרים. לנו הייתה תוכנית אחרת לגמרי. בוודאי שאף לא עלה על דעתנו לאפשר לזרים לנגוע באבנים המקודשות. בתוכניתנו היה להכות בהם במקומות אחרים. אולם המה שמעו לאזהרותינו ועמדו מן הצד; והאישי הצעיר הוציא את השופר, עם תום התפילה, ותקע לאוזני היהודים לעיני העולם כולו. ולא נכנסו עוד שוטרים בריטיים, ולא היכו את היהודים. מרחוק עמדו. ומאז, מידי שנה בשנה כך נשמעה התקיעה ליד הכותל המערבי ביום הכיפורים, עד לפני עשרים שנה.

לפני עשרים שנה, לגיון אחר הסתער על העיר הזאת בטנקים ובתותחים, ומולם ניצבו לוחמים יהודים מעטים – ונלחמו, אמנם כן, עד הכדור האחרון, עד נשימתם האחרונה. אבל הכוח הגס גבר עליהם, ובכיכר הזאת נקברו אחרוני הלוחמים, קבורת ארעי. ולאחר שמפקד ההגנה ומפקד האצ"ל, גדעון – הוא מפקד היחידה של הארגון הצבאי הלאומי, היושב עמנו הלילה על הבמה – נפצעו בקרב, נפלה העיר העתיקה בידי צר ואויב... אז אמרנו את הדברים הבאים:

יש התרוממות רוח אלי גבהים, שאין להם לא מימד ולא שיעור. יהודים, הלגינות – אינם, שפתם - מתה. אנחנו – פה! לשוננו – חיה!

וכך כותב קורנליוס טאקיטוס, ואלה דבריו: "אספסיינוס כבר... קירב את קיצה של מלחמת היהודים, ולא נותר אלא המצור על ירושלים. מלאכה זו, יותר מאשר הייתה קשה ומייגעת בשל כוחות שנותרו לנצורים, העומדים במצוקה, קשה הייתה בשל טיבו של ההר וקשי עורפם של היהודים באמונתם התפלה." ועוד הוא מסביר... "כי במלחמת היהודים, החל בימי קסיוס (גאיוס לונגינוס), היהודים היכו את הרומאים שוק על ירך; אך נירון קיסר שלח את אספסיינוס, והוא גבר ותפס הערים זולת ירושלים. בינתיים פרצה מלחמה אזרחית ברומא עצמה, והונח להם ליהודים לשנה אחת. אך מששקטה איטליה, חודשה המלחמה ביהודים." וטאקיטוס אומר: "לאחר שנסתיימה מלחמת האזרחים התחלנו לדאוג לענייני חוץ, וחמת הזעם גברה אצלנו משום שהיהודים בלבד לא נכנעו. העולם כולו כבר נכנע בפני רומי, ורק היהודים לא נכנעו לה."

אך משנשלחה אש, ומשעלו בסערה השמיים, יחד עם בית המקדש הבווער, נשמותיהם הטהורות של אחרוני המגינים, טבעו הרומאים מטבע – "הֶפֶטָה", והיא הייתה לקריאת שונאי ישראל בכל הדורות. עדי הגיעה בווינה לאוזניו של עיתונאי צעיר, והיא גורמת למהפכה בנפשו, ומביאה למהפכה בתולדות עמנו, הלוא הוא תיאודור הרצל. אולם "הֶפֶטָה" איננה קריאה בפני עצמה, אלא אלה הן ראשי תיבות של הלגינות של אספסיינוס וטיטוס*.

הלילה הזה, אדוני הנשיא, כבוד מורנו ורבנו הרב הראשי, שרי ישראל, חברי בית המחוקקים, בני יהודה וישראל, אנחנו מודיעים: שימעו עמים, הקשיבו לאומים: ירושלים – Non Perdita (ירושלים אינה אבודה)!

דורות חלפו. עברו שנים. עדיין מעטים היינו זרים שלטו בגופנו, אך לא בנפשנו.

לפני עשרים וחמש שנה, ביום הכיפורים, התפללתי ליד הכותל המערבי. בתוך הקהל ניצב איש בית"ר

* בלטינית, ראשי תיבות של: Hierosolyma Est Perdita – ירושלים אבודה

לעצם קיומנו. לפתע פתאום, בעשרה ימים בלבד, הוקפנו טבעת פלדה – 1,700 טנקים, 1,494 תותחים, 600 מטוסים היכולים להגיע למרכז אוכלוסייתנו בזמן בין שלוש ותשע דקות, להפוך את בתינו לעיי מפולת, 230 אלף חיילים מקצועיים, מוסתנים למלחמת השמדה – בזו הייתה הסכנה.

מאז חידוש עצמאותנו לא הייתה כמוה. מאז פסק להתאבק העשן מעל המישרפות של אושוויץ ומאיידינק לא היה ניסיון חמור כזה להכרית שאת שארית ישראל.

מול פני הסכנה הזאת, ראשית דבר – התאחדנו. למדנו לקח ממלחמת אחים בימי קדם, בין הקבוצות של אלעזר ויוחנן ושמעון. למדנו לקח מן הגיטו המוקף, שאפילו בו לא הצליחו קבוצות הלוחמים, מבית"ר ומהשומר הצעיר, מן המחנה הציוני-הסוציאליסטי, והמחנה הציוני-רבזיוניסטי, להתאחד מול האויב המשמיד. זאת הפעם גמרנו אומר ללכד את האומה, לאחדה, להביא לידי כך שיריבים היסטוריים יושיטו יד איש לרעהו, ונעמוד יחדיו, לא רק שכסם אלי שכסם, אלא מוח אל מוח. ובעיקר, לב אלי לב, מול פני האויב. זה לקח לא רק לדורנו, אלא גם לדורות הבאים...

גבירותי ורבותי, יש לנו, כמובן, בעיות הנובעות מניצחוננו האדיר. ארץ ישראל המערבית כולה בדינו. אבל יש בעיה דמוגרפית, יש אוכלוסייה ערבית רבת, באופן יחסי. אני רוצה לומר: בני ישראל, והציונים הוותיקים היושבים עימנו היום יעידו כי אמת הדברים הבאים. הרצל, נורדאו, ז'בוטינסקי, לא חלמו שבארץ ישראל, באחד הימים, לאחר הניצחון, יהיה לנו רוב יהודים של שני שלישים בקירוב. הם לא חלמו על כך. לו בשנות השלושים או בשנות הארבעים היה בא יהודי ציוני והיה אומר: לא תעבורנה אלא עשר, עשרים שנה ויהיה לכם רוב של 64%, איש לא היה מקבל את דבריו ברצינות. זה הרוב היהודי הקיים כיום. עלינו לקיים אותו, אף להגדילו. אבל העיקר, לקיימו לדורי דורות. אבל בגלל הבעיה הדמוגרפית, שעם יברח? שינסה לברוח? היעלה על דעתו לברוח? – הרי זו ארץ ישראל.

כולם אומרים: ירושלים השלימה תמיד תהיה שלנו. בוודאי, כי היא שיא הקודש בתולדותנו. אבל מבחינת הזכות, מה ההבדל בין בית לחם וחברון, בין חברון ויריחו, בין יריחו ושכם – אחת מערי המקלט בעבר הירדן המערבי – ועוד ועוד!?

העיר העתיקה נפלה לפני צר ואויב. קומץ לוחמים, גיבורים, מורעבים וצמאים, שותתי דם, הוסיף לעמוד מול טנקים ותותחים. פלאי גבורה אגדתיים נכתבו על המיתרס ההוא בדם של טובי בנינו, שעמדו עד הרגע האחרון, עד הנשימה האחרונה במשימה על לב האומה. הלוחמים, חיילי ההגנה ואנשי האצ"ל, לא נכנעו. רובם נשבו או נפלו בקרב. אך לא כניעה הייתה בעיר העתיקה, אלא מלחמת גבורה עילאית, המחזירה אותנו לימי קדם של אומתנו, עת בני עמנו עמדו על הר הבית, ויחד עלו בסערה השמימיה. מלחמה זו וגבורה זו תחזקנה את ליבנו ביום מר ונמהר. הן נותנות ביטחון בנפשנו, כי שוב ישונו משחררי יהודה וגואלי ישראל להר הבית, ועוד הנף יניפו את דגלנו על מגדל דוד. בדם ואש נפלה העיר העתיקה, בדם ואש תקום העיר העתיקה, והיא לנו תהיה לעולמי עד. לנו תהיה ירושלים עיר דוד, לעולמי עד.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֶמְרֵים לִי בַּיַּת ה' גִּלְיָה.
עֲמֻדוֹת הַיּוֹ רִגְלֵינוּ בְּשִׁעְרֶיךָ יְרוּשָׁלַם. יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה
כְּעִיר שִׁחְבָּרָה לָהּ יַחְדָּו. שְׁשִׁים עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יְ-ה
עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהִדּוֹת לְשִׁים ה'. כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת
לְמִשְׁפָּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד. שְׂאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי
אֶהְבִּיךָ. יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילֶיךָ שְׁלֹחַ בְּאֶרְמְנוֹתֶיךָ. לְמַעַן
אֲחִי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ. לְמַעַן בַּיַּת ה' אֶ-לֵהִינּוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵינּוּ כְּחֻלְמִים.
אֶז יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵינוּ רִנָּה אֶז יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם
הַגְדִּיל ה' לְעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵה. הַגְדִּיל ה' לְעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הֵינּוּ
שִׁמְחָתִים. שׁוֹבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ בְּאֶפְיָקִים בְּנִגְב. הַזְרָעִים
בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכָה נִשְׂא מְשֹׁךְ הַזָּרַע
בָּא קְבוֹא בְּרִנָּה נִשְׂא אֱלֻמָּתֵינוּ.

משום כך, הזכות לנו והחובה עלינו הלילה הזה בירושלים הגאולה, בעיר שחבורה לה יחדיו, במלאת שנה לשיחרורה על ידי גיבורי ישראל, לברך בשם ומלכות על הניסים ועל הנפלאות, על המלחמות ועל הגבורות ועל התשואות שעשה עימנו בזמן הזה כפי שעשה עם אבותינו בימים ההם. ברוך אתה ה' א-לוהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

אזרחי ארץ ישראל, לפני שנה התרחשה עלינו אחת הסכנות החמורות ביותר, לא רק לעצמאותנו, אלא

החלוקה של עם ישראל מבפנים, הקווים שהפרידו בין העבר היהודי לבין הקיום בזמננו במאה העשרים.

מאורעות שנת 1967 היו אחת הנקודות שכינה המשורר ויליאם וורדסוורת "נקודות זמן", רגע של האָרָה שכמו מעניק משמעות חדשה לחיים כולם. מי שעברו אותו השתנו אך גם התבלבלו. הועמדו בשאלה אמונות ותקנים שנשמרו עד כה. מחסומים נפלו, אך מי יעבור אותם? ומה צפוי לנו מעבר להם? אולי מוטב שלא לעבור אלא להשאיר את המחסומים שנפלו במקומם ולהתיימר כי עדיין הם ניצבים. כך לגבי המפה הפיסית של ארץ הקודש וכך לגבי נפשו של היהודי.

ועל רקע זה התרחש רגע האמת של מלחמת יום הכיפורים. אין טעם לדבר על מלחמת אוקטובר; כל יהודי, כל ישראלי יודע עד לשד עצמותיו כי זו הייתה המלחמה של יום הכיפורים, של יום התשובה הגדול. היא המלחמה המחזירה אותנו לעצמיותנו הפנימית: היא עיצבה אותנו לא רק לעם אחד, אלא לעם הנתון לייעוד מיוחד, ללחצים מיוחדים, לסכנות אקסיסטנציאליות מיוחדות, עם שיש לו לוח שנה הנמשך מן הבריאה דרך הייסורים והסערות של ההווה, דרך מדבר שבו רק עמוד האש ועמוד הענן מציינים את הנתבי לעתיד.

צינונת של ציון, פפירוס – בית ההוצאה באוניברסיטת תל אביב, תשמ"ג, עמ' 17–20

עלינו לקיים את הרוב, ראשית על ידי עזרה למשפחות מרובות ילדים, למען ירבו ילדים בישראל. העם היהודי זכאי, בדור שבו הושמדו שליש מבניו, לטיפול, לריבוי טבעי בכל האמצעים העומדים לרשותו.

יש צורך בעלייה מארצות הרווחה. אמנם כן, זו הפעם אני מביע הסכמתי לדבריו של מר דוד בן גוריון – צריך לדאוג, בכל הכוחות העומדים לרשותנו, לעלייה גדולה, אדירה, מארצות הרווחה, מן העולם החופשי. לשם כך, לפי הכרתנו, צריך להניח יסודות חדשים למשטר הכלכלי-החברתי. צריך לקרוא דרוך ליוזמה החופשית. היוזמה היהודית בנתה את ניו יורק, את שיקאגו, את לוס אנג'לס, את בויאנוס איירס, והיא תבנה את ארץ ישראל כארץ פורחת, קולטת עולים...

...בבוא היום, ולא רחוק, ורוסיה עצמה תחוש כי האינטרס שלה מחייב אותה לתת לאזרחים היהודים לצאת, לצאת, ולשוב בבוא היום, בעזרת השם; יום יבוא ומאות אלפי יהודים מרוסיה, כאחרוני האלפים של יהודים מעיראק וממצרים, ומסוריה, ומכל מדינות ערב האחרות יחד, מתוך אהווה אדירה, כולם יחד ילכו אל הכותל המערבי וישאו קולם אל מרום ויברכו: ברוך שהחיינו, וקיימנו, והגיענו, והביאנו לארץ אבותינו.

מתוך נאומו של השר מנחם בגין בטקס הפתיחה של ועידת תנועת החרות ביום כח באייר תשכ"ח. הדברים רואים כאן אור לראשונה, באדיבות מרכז מורשת בגין.

דיון: לקחים ממלחמת ששת הימים

ד"ר יונה בן ששון, מנחה

משתתפים לפי סדר הופעתם:

ד"ר יונה בן ששון

ד"ר זאב פלק

הרב מאיר שלזינגר

צבי זינגר (ירון)

אליעזר אלינר

ד"ר יעקב רוטשילד

מאיר מדן

פרופ' ישעיהו לייבוביץ

רגע גדול של אמת

פרופ' הראל פיש

רגע אמת גדול בא עם מלחמת ששת הימים. כאן נתגלתה משמעותו המלאה של לוח השנה היהודי, הקושר אותנו לעבר המהדהד בצווי מורשתנו ולעתיד של הבטחה וגאולה. הניצחון המופלא של אותם שישה ימים, שכה מיהר לבוא לאחר שלושה שבועות של איום קודר, יצר מה שבובר מכנה "השתוממות שאינה ניתנת להיבטל". במונח זה תיאר את חווייתם של בני ישראל בעת הישועה הגדולה בים סוף. זה היה רגע של חוויית הנס, של הארת פתע. ומה שהואר היה משמעו של הקיום היהודי. פתע חיינו במלוא היסטוריית הברית שלנו. מכאן האופי המיטאפיזי של מלחמת ששת הימים. תוצאת המלחמה העמידה בסימן שאלה לא רק את קווי שביתת הנשק שנקבעו ב-1949 בין שטחי החלוקה של ארץ ישראל; היא גם קראה תיגר על קווי

עומדים לפניה היא, כיצד ניתן לנסח את מערכת הערכים הנצחיים של היהדות במערך המציאות שאנו חיים בה כיום.

להכיר בנס ולומר שירה

ד"ר זאב פלק: מלחמה זאת הדגימה לי את המיבנה של כל הניסים. כמו בנר כך גם בנס שני יסודות: ישנם הפתיל והשעווה, וכנגדם בנס – הנסיבות ההיסטוריות והריאליות; וישנה הלהבה, וכנגדה בנס – גילוי השכינה. בלי ההכנה המדוקדקת של צה"ל, בלי המסירות של כל חלקי הציבור ושל חיילינו, לא יכול היה הנס להתרחש. אך מעבר לגורמים הארציים הללו מורגשת ידו של ה', אם בהכבדת ליבו של נאצר, אם בקוצר ראייתו של חוסיין, ואם בעיכוב יוזמתם של הסורים. מורגשת העובדה שמן השמיים נלחמו לנו, והיא מחייבת אותנו להודות על הניסים.

בגישה נכונה נצליח לחנך

הרב מאיר שלזינגר: אמרו לי שמואב בכתבי הרב קוק שבדור עקבתא דמשיחא יהיו האנשים שקועים בדברים תפלים, בחיי יום-יום, ולא יוכלו להביא אותם לשום דבר של ממש. רק תופעות גדולות יביאו את האנשים למעשים הגדולים וזאת בגלל, שדור בוא המשיח יהיה שבע מאורעות גדולים, ודברים של יום יום לא יצליחו בכלל לגעת אל נפשו.

צבי ירון: מה שקרה במשך ששת הימים נותן לי תחושה מסוימת, והתחושה הזאת אופפת אותי, מלהיבה אותי, עד כדי כך שכתוצאה ממנה אני חש שנהייתי לאדם אחר. אינני רוצה להשתמש במילים נבואיות, תנ"כיות, שמא תהא בכך יומרנות מסוימת. תחושה זו באה גם לאדם שאיננו חושב שהוא נביא, אדם פשוט יכול לחוש, שמאורעות מסוימים הפכו את ליבו. מדוע? לא משום שהוא איננו סבור שההסבר הסיבתי – ולא בניגוד לו – הוא חש שמאורע מסוים חולל תמורה בנפשו. ואין ספק כי זוהי משמעות סובייקטיבית בהחלט.

ומכאן נשאלת שאלה שנייה: האם משמעות סובייקטיבית כזאת היא לגיטימית מבחינה דתית יהודית? נדמה לי שהתשובה היא חיובית. מה המשמעות של מושג הזכירה ביהדות? הרי הזכירה היא, שמשמעות

ד"ר יונה בן ששון: בשלושה תחומים משתקף השינוי בהווייתנו כיום לעומת ההוויה שלנו לפני מלחמת ששת הימים. ראשית, תחושת התכליתיות של קיומנו. הווה אומר – מדובר בזה לא על דבר אובייקטיבי אלא על תחושה מסוימת. בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים קיננה בציבור תחושה של חוסר תכליתיות וחוסר טעם של הקיום. שורשיה וגילוייה של תחושה זו היו אבטלה וירידה וגם חוסר יכולת להתגונן בפני הארגומנטים לירידה. כן התגלו בחברתנו חיכוכים חמורים וכמעט שנאה בין כוונים רוחניים וכוונים שונים בציבור, תחושה זאת חלפה בתקופת ששת הימים. במקומה עלתה תחושה של תכליתיות ושל טעם לקיום ולמאבק בארץ, גם אם הדבר לא הגיע לידי ניסוח רעיוני מפורש ומבורר.

שנית, הנכונות לתת במקום הנהייה לקחת ולגרוף, נהייה שהייתה נחלת בני אדם רבים לפני המלחמה. בצורה קיצונית ביותר התגלתה נכונות זאת לתת כנתינת הנפש, מסירות נפש ממש, זאת עובדה שאין בה ספק, גם אם לא נגיע לעומק המניעים והמשמעות של עובדה זו.

עובדה שלישית ואחרונה: שלושה מימדים חדשים של הוויה שאנחנו עומדים בפניהם כתוצאה ממלחמת ששת הימים ומן הגאולה והשיחורור; אדמת מולדת, שכמעט לא חשנו בקשר ממשי איתה, חזרה אלינו; מיפגש עם ערכים, בעצם עם ההיסטוריה הדתית, בעיצובם בחינת אובייקט ואתר; ומערך שלא שיערנוהו של יחסי אנוש: בין אדם לחברו, בין חוג לחוג, בין הארץ לתפוצה ובינינו לבין שכנינו.

עד כאן העובדות. מהן עולה שאלת השאלות לדיון במיפגש של היום: האם עובדות אלה של שינוי שצויינו לעיל הן תופעות בנות חלוף ועתידיים הדברים לחזור למה שהיו, או שמא יש המשך לשינויים לכיוון החיובי. הוא הדבר שכונה בתחילת הדברים 'מיפנה'. כי יש סיכוי למיפנה, אם מתוך המציאות שהתקמה על רקע מלחמת ששת הימים והישגיה יבוא איזון חדש של ערכים, של ערכי יהדות ואמונה. הרי ביסודו של דבר מערכת ערכים – גם אם היא נצחית – איננה דבר ערטילאי, ללא התייחסות למציאות. הערכים, כל אחד לחוד ויחדיו כמכלול – נקודות המוקד שלהם והדגשותיהם נקבעים מתוך המציאות שעליה הם מגיבים ושבה הם פועלים. הווה אומר: השאלה שאנו

שום דבר. האם אין בנו כוחות לדבר אליהם, האם אין לנו מה לומר להם? יש לנו מה לומר, עלינו למצוא כיצד לומר, לארגן את הדברים, להיחלץ לפעולה. אם לאו, אם אנחנו מחששים – ומצאנו עוון.

שפה ברורה ודברים מתקבלים על הדעת

ד"ר יעקב רוטשילד: על האדם הדתי בן ימינו הוטל לעמוד בניסיון הדתי של חיים בשני מישורים של מחשבה: המישור של קשרים סיבתיים בין המאורעות, והאמונה בהתערבותו של ה' במהלך המאורעות. אין האדם יודע איך מישור אחד נוגע במשנהו, ורק נביא מסוגל ומוסמך להגיד לנו זאת בוודאות. משום כך היה הוויכוח בין רב מסוים לבין הרמטכ"ל חסר משמעות. רמטכ"ל שאינו מתכנן ומבצע כאילו אין נס קיים הוא "שלימזל" וחייבים לפטרו. משום כך חייבת גם הערכתו אחרי המאורעות להיות רציונאלית. אך האדם הדתי חייב להאמין בקישור ההתרחשות ברמה אחרת, וכאשר הרמטכ"ל שלח את המברק הידוע "מאת ה' היתה זאת" הוא הגיב כמאמין – ואין כאן סתירה.

ציפיתי שיקומו באחד מכנסי בני הישיבות ויכריזו על ביטול החרם של צה"ל – באיחור רב – אך מתוך הנמקה ברורה "הרינו כפרת משכבם של אלה שנפלרו". מעשה גדול כזה לא קרה.

ולגבי הפניית הדברים כלפי חוץ. לא נוכל – אני מצטט את יונה בן ששון – לעשות הון דתי אצל בלתי מאמינים מאמונה בנס אשר בו הוא אינו מאמין. מי שאינו אמון על ההודאה "על ניסיד שבכל יום עימנו" לא יברך בנקל גם "שעשה לי נס במקום הזה". אך יש נתונים אובייקטיביים, העשויים לדבר היום ביתר בהירות. יש להשתמש כנקודת מוצא בלימוד, בפגישה אינפורמטיבית-אינטלקטואלית של הדברים.

שהקופצים לא יפלו מן המדרגה

מאיר מדן: יש בידי קטע אחר, שראיתי באותה חוברת ("השבוע בקיבוץ הארצי", מהדורת חירום מס' 2; 13 ביוני 67), שיצאה בערב שבועות, במאמר ראשי של המערכת נאמר שם:

...לא קיוונו כי שוב תהינה רגלינו דורכות באותם משעולים, בהם דרכו לפני אלפיים שנה עולי הרגל

מסוימת, שנוצרה עקב מאורעות מסוימים, או תחושה סובייקטיבית, שנוצרה ממאורעות מסוימים, אנחנו מחויבים ומצווים להעתיק אותה ולהנציח אותה על פני כל אורך חיינו ועל פני כל הדורות. בכל דור דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. פירושו של דבר, שהוא מנסה להנציח בדרכים שונות את התחושה הסובייקטיבית הדתית של משמעות מסוימת, שנוצרה מתוך ראייה מסוימת או מתוך הבנה סובייקטיבית מסוימת של מאורעות.

שני נאומים נתנו ביטוי לכך. בנאומו בטקס בהר הצופים דיבר רב אלוף יצחק רבין על הצד היהודי ועל התפיסה היהודית של מלחמה וגבורה. וקצין חינוך ראשי לצה"ל, אל"מ מרדכי בר-און, אמר בהרצאה, כי הצנחנים שהגיעו אל הכותל המערבי ומיששו באבנים ובכו, ההרגשה שלהם הייתה, שהם התקשרו עם כל ההיסטוריה היהודית של אלפי שנים ועם כל מושגי היהדות, כולל המושג "ריבונו של עולם".

גם אנשים שבדרך כלל אינם מכוונים "דתיים" הרגישו שקרה משהו "יהודי". אלוף משנה בר-און הגדיר את הדבר כך: "המלחמה הזאת לא הייתה מלחמה ישראלית אלא מלחמה יהודית".

ראינו כי דווקא במצב של מתח נפשי לא ישוער, כאשר היינו מתוחים ונחרדים, יכולנו לתת ביטוי ראדיקאלי לדברים שהיו טמונים וסגורים. בימים שכל קיומנו היה נתון בסכנה מצאנו עוז ואומץ לחשוף כלפי עצמנו את המשמעות הפנימית ביותר של קיומנו.

לפעול כדי לומר את הראוי להיאמר

אליעזר אלינר: זה עכשיו ראיתי שיר, שנתפרסם בעלון של השומר הצעיר והאומר, בין היתר: "לא נשארה לעם ישראל אורינטציה אלא על הטובים שבבניו ועל רחמי שמיים". והאם דבר קטן הוא זה, שבעיתונים של השומר הצעיר, של הקיבוץ הארצי נכתבו דברי כפירה בקרמלין, במוסקבה, בקדושתה. והלא הללו הם אנשים חושבים ומוסריים, ובשעה שנוצר אצלם חלל ריק באידיאולוגיה, אז יש מקום ויש צורך למלא חלל זה. ואני אינני מדבר רק עליהם. הנוער של רחוב דיזנגוף, הנוער של הדיסקוטקים, שנתגלה בצורה נפלאה כל כך, הרי הוא לעינינו חוזר שוב אל רוחו הקובעת. שישה שבועות עברו עלינו ואנחנו לא עשינו

במעלות קדושים

על אובדן אב וארוס

התכתבות בין דינה לבין הרב משה צבי נריה

על דינה, נערה שידעה פעמיים את השכול, פעם בנפול אביה במערכת הגבורה של כפר עציון ופעם, במלחמת המגן והישועה, בנפול ארוסה, יהושע דיאמנט ז"ל, בפריצה לירושלים העתיקה – כתב מר ג' שרוני ב"מעריב", במאמרו "בבוקרו של אלול":

באיגרתה להרב משה צבי נריה, שארוסה היה תלמידו בשיבת בני עקיבא בכפר הרואה, כותבת דינה:

אחת השמות הקטן ביותר לאחר נפילתו של יהושע הייתה אי שם גפילת ערביה של שבת, באותה שבת לאחר שנוצח ק"צ. מכל אחת מן הזכוכות שנאמרו צ"ב הכנסת, שמעתי לשקת נראה. שאף איננה צורה ז': ריבון של צואה, איך אפשר לזכור, איך אפשר להשיא ולקבל!...

לצבי דינה סנין כפר עציון הוא נשגב ואזיר כל כך, כל רגשותי מקוים במקום ההוא. וצואה הרגשות הוא עצום, כאשר אינני מצליחה לקו המקשר בין השבר לבין ההווה שלי.

ימים הייתה מונחת איגרת זו על שולחנו של הרב נריה. לבסוף, ביום תשעה באב, כותב הרב לדינה כך:

מלבד מונח לפני כל המאן ומצב גשומה. אולם צווקא לפני שהמלבד אינו רגיל כלל, לפני שהוא נכבד צדס, דא של יהושע הי"ד וצד איזר אה, אין לה מן הצדדים הקאים להשיב ס"ו. ומנה היום, יום האבל המהולל באור האלולה, דומני שאהיה מסוגל לכתוב אך, אם לא צדס, לכל הפחות – צדס.

כשהלצתי בראש חודש סיוון אל הכותב המסודר, צדס צוקר, וכאן נגש המחוויה, נגש אליו אחד החיילים, בוגר ושיגעון, והודיע לי כי בצריכה לעיר נכח יהושע דיאמנט. נשארתי עומד היום רגלי, כי מאז חיבבתי את יהושע, ורק אינני צריך להסביר מדוע חיבבתי אותו. אכן, חלף ההור מוחל: גפול ההישג, אולם כמה רב המחיר, כמה יקר. וכשהציקה לי אותה שאף עצמה, שהציקה אך בגפילת איז-שבת, חשבתי לעצמי: אשמעו הן, שכדי לגדל ולחזק ולאמץ ולהשמיד כלבן את סדר

מביאי הביכורים... וכאילו שוב אנו צופים בעינינו, כיצד החליל מכה לפנייהם עד שמגיעים להר הבית... הגיעו לעזרה ודיברו הלוויים שיר:

ארוממך ה' כדליתני ולא שימחת אויבי לי.

כי לא שימחת אויבי לי.

כי נושענו מהעומדים עלינו וכו'.

פרופ' ישעיהו לייבוביץ: הרי זו כנעניות מובהקת.

מאיר מדן: ייתכן, אבל אם כן, יהי חלקי עם כנענים השמחים ומרוממים על ישועת ה', ולא עם יהודי המניח תפילין יום ויום וכופר בניסיון של הקדוש ברוך הוא.

בעיני – יהודים שנזכרים לרגל מה שאירע דווקא בפסוק המרומם את ה' אינם כנענים, אלא בניהם הכשרים של אלה שעמדו בסיני וקיבלו את התורה ואמרו "נעשה ונשמע". אני מאמין, שעוד יעשו וגם ישמעו.

ימים אחדים לפני זה, בכ"ח באייר, מיד לאחר שהודיע "קול ישראל" על שיחרורה של ירושלים ועל כיבוש המיצרים בים סוף, ויצאנו מן המקלטים, הזמנתי לביתי כעשרה שכנים יושבי המקלט המשותף, וביניהם אדם שעלה לארץ בתרפ"א, ושכל שנות ישיבתו בארץ לא הלך לבית הכנסת ולא הניח תפילין, וייתכן שיצא לתרבות זו שנים אחדות לפני עלייתו. מזגתי לפנייהם כוסות של משקה. אדם זה לא נגע בכוסו עד שלא כיסה את ראשו, ומימי לא שמעתי ברכת שהחיינו נרגשת ונלהבת, כפי ששמעתי מאדם זה. כשברוך "ברוך אתה ה' א-לוהינו מלך העולם שהכול נהיה בדברו" פרץ בבכי, וקשה היה להרגיעו. לכשנרגע, אמר: "אני יודע יפה מה פירוש "שהכול נהיה בדברו", לא רק טיפת היי"ש, אלא הכול, "שהכול".

דברי חברים בפגישה מטעם המחלקה לתרבות תורנית שהתקיימה ביום טו בתמוז תשכ"ז, "דעות", לה, חורף תשכ"ח

כי לעם ישראל נשארה אוריניטציה על הטובים בבניו... ועל רחמי שמיים.

הם יבואו אליך ירויים, קרועים, להשתדל בעדנו לפני כס התפארת, ובשמנו יגישו לך כתב האמנה החרות על גופם בעופרת.

שש מאות ושבעים ותשעה שליחים ריבוננו של עולם אליך.

השבוע בקיבוץ הארצי, תשכ"ז

השיר ופשרו

צוריאל אדמנית ורינה ברזילי

חשיבותו התעודתית של השיר הוא בתוכנו. בדידות העם היהודי במאבק קיומי מולידה בנו את ההכרה שאומנם אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, שליחי ה' עלי אדמות, עושי רצונו ומקיימי מצוותיו הם בנינו אחינו שהקריבו את עצמם למען תשועת ישראל ושיחרור אדמת הקודש.

חשוב שדורנו מצא ביטוי זה, חשוב כפליים שהוא ניתן על ידי חוג אנשים, המכונה בפינו "חילוני", לעיתים אף אנטי דתי. האם אין כאן הוכחה. שבתוך לב האדם היהודי פנימה פועמת גם היום אמונה דתית חיה ותוססת.

צוריאל אדמנית, יבנה

צ'וריאל
ש'אוס!

בלז'יון האחרון של צ'טאוונכס הודפס השיר שלי "679 שלג'יריס", שיר זה כתבתי בז'יזה של ה-11.6 מיצ' לאחר ההודעה של דובר צ'ה"ל והוא נכתב ממש צדס איז'י. ואס' אשפוט אפי' שפס' התג'וזות הנ'ג'שות שהג'יסו אז'י אחר פרסומו קן אופ'טר אומר, כי נכתב הוא צדס איז'ונ' און.

אך אחר כך באו צדרי' הג'וזת של השיר. הסמ'אים בהם השתמשתי, סמ'אים ממסורת השס', שוררו את הכוג'ז (ואז'לי ג'ס את הקורא'יס) אחשו'ב כי אפ'נהס שיר צ'ס' ג'ישה צ'ג'ית און מ'פ'למ'א, כא'וס כה שט'חית הג'ישה

ההישגים, נאוף הקצ"ה אקדש'ס צ'סקיד'וט, והצדרי'ס נש'ל'צ'יס מצינ'עו מהר'ג'שות'ינו, וס'ל כ'ל'ון זה נא'ור צ'מאור'ס הראש'ון - חנכת המשכן - "יודוס אחרון".

15 הי'גה ההר'ג'שה אפ'ני 19 שנה, בז'יל ש'ג'ת, אחרי ההכרזה של הס'צ'מא'וט, ס'ל אק'ומ'ע'נו, כשכבר י'צ'ע'נו ס'ל ס'קיד'ט כ'כ'ר ס'צ'יו'ן.

אז'ולס א'ס את ש'וא'ל'ט ס'ל מה ש'אמ'רתי צ'ס'רד ה'ז'יכ'רון א'ס'ול'ס קר'נ'ס'ל'ו צ'י"י, כי 'ר'ג'ש'ט כ'כ'ר ס'צ'יו'ן מק'ר'ינה א'ור ס'ל ח'י'י'נ' צ'ה'ווה', ש'לכ'א'ורה א'י'נ'ך מ'וצ'מ'א ק'ש'ר ז'ין הס'צ'ר הזה א'ה'ווה ש'א'נ'ו. י'י'ג'ב'ן, ש'ה'י'י'ב'י מ'ת'ק'ש'ה א'ה'ש'י'ב א'ך ו'ה'וכ'י'ח א'מ'י'ג'ת ה'צ'ד'ר א'פ'ני ה'מ'א'ור'ס'וט הג'צ'ו'א'יס ש'א'יר'ס'ו זה ס'ג'ה, א'ז'ול'ס ס'ג'ה ה'צ'ד'ר צ'ר'ד ומ'ח'וו'ר. כ'ל ג'לו'וי'י ה'ה'ק'ר'ד'ה ו'ה'מ'ס'י'רו'ת, צ'צ'צ'א ו'צ'מ'ר'ל, א'י'נ'ס צ'ד'ר'יס ש'נ'פ'לו צ'ח'א'ק'ע'ן מ'ן הש'מ'י'ים. זהו א'ור ג'נו'ב צ'מ'ס'ת'קי הנ'ק'ש'ט של ה'י'ח'יד ו'ס'ל ה'צ'י'בור, ו'א'ור ג'נו'ב זה ה'וא א'ור צ'רו'ס, ש'נ'ר'ס' צ'מ'ס'ת'ק'יס ס'ל י'די הש'פ'ס'וט של מ'ס'ס'יס, ש'ל ס'וב'צ'וט, ש'ל א'י'ד'ע'א'יס, ו'כ'ו'. ו'א'י'ן א'י כ'ל ס'פ'ק, כ'י א'ר'ג'ש'ט כ'כ'ר ס'צ'יו'ן ח'א'ק ג'צ'ו'ל כ'כו'ש'ר ה'ה'ק'ר'ד'ה ש'ל ח'י'ו'י צ'ה"ל, ו'צ'ס'וד ג'לו'וי'ים מ'רו'ב'יס ש'ה'פ'ג'י'ס'ונ' א'ט'ו'בה. צ'מו ש'ל א'ב'יך ה'י"ד ל'א ה'א'ך ל'א'י'ב'וצ, צ'ס'ק'ת ה'ד'ס מ'ג'י'שה צ'ד'ר'כ'יס ס'מ'ו'י'וט, ומ'ג'י'שה ומ'צ'ר'ג'ת ומ'פ'ס'י'לה...

מובא ב"מלחמת המגן והישועה", עמ' 168

שש מאות ושבעים ותשעה שג'ריר'ים

רינה ברזילי

שש מאות ושבעים ותשעה שליחים, ריבוננו של עולם, אליך, אל ממלכת מלך מלכי המלכים שלחנו אל ארץ קודשך.

כי עזבוני הכול. יחידים, ערירים, מול הצר הקם עלינו נותרנו. על כן שש מאות ושבעים ותשעה שג'ריר'ים אל מחוג העדן שיגרנו.

כי נכזבנו מכל גינוני דיפלומטיה והוברר ללא ספק בינתיים

לם אשירה ולם אצת?

זל הטובים זכניו - זל רחמי שמיים".

ומסורת זם זל, הנמצז מכל אומות העולם, העומד ערירי זכניו א-לוהיו - נטשה זקרבז עולם הסמלים של אמונה בא-לוהים.

אורנו העצום, הרז א"י קוק זצ"ל, כינה עסם נפשות כמות זשם "צדיקים זעל כורחס", השושים את הטוב, אל שמיים מוכנים להודות זכך. ומכיוון שאנו יודעים שלם זמחנה העני יש לא מעטים השושים את הלא-טוב, מזלי שרזים להודות זכך - משין "רשעים זעל כורחס" - אין המרחק בינו כה גהומי, כפי שנראה העבר זעין זלמי מאומת. ולכן מצאנו שיכולנו לפרסם את השיר כעבודה זכה של זל ישראל השוכר שיח זכניו זורה.

אינו פוסל השקפת עולם זמינו אך אני אינו זמינו זשום זורה, וכל מי שישמיק זקרימת השיר ירליש זכך, זכל השיר כולו עומד שם למיז האדם זכניו הא-לוהים. קודם או ולא זל אחריו. האדם הוא הפועל והמפעיל ואילו הכוחות העליונים נעמרים כסמלים זרקע. כולם זו היא השקפת עולם זמינו? לפי זעמי זהו שיר אמונה זאדם, זאדם שלנו, ולא שיר אמונה בא-לוהים.

זכרכה, רינה זרזילי

זרינה זרזילי
שלום רז,

קראתי זעיון את מכלזך, ואשמעל זענת עזיו כמיטז הנמי - כי אני רואה זעברים ער זקרוני.

את זוודאי מודה, שיש העז לישנה ניכר זשיפוט השיר זין הרלע זו עזר השיר זלהט אירושים הרי-לורל, זביטוי זלמי אמעמי זרחשי הזז זבין הסמליות עזיו כעבור שלוש חודשים. היום לישנך זכר עמוסה זרורות זרורות שיקולים שמיים רק רלשיים רלשיים. את זוקת זאיזו מיזה גמלים הרלשה זביטוי להשקפת עולם. מייחסת אותו למציאות חיים מוקדמת ומאוחרת את מפרשת, זדיוק כמזני. זלאת לא הוכחתי לישני השטחית אשירה זעזרייק! זעל לישני השטחית זצת - להלן.

זחוקרה,

זריאל

עמודים, זכלו תשכ"ח

החייל הקטן

גם החיל הקטן
שדמו נגע בשביל העתיד
ידע
שפאר ההרים וזמרות הכסף
וכיפת הכתם
הם הזהב החיצון
של המנון שלמה ודמעת דוד.
נשמתו של החיל הקטן
נסתכלה ביום המיתה
נפחדת,
וטבעה בשיר הלויים
טבעה במקהלים.

עולם הסמלים והעצמים

את טוענת שהשמשל אומנם זסמלים ממסורת השם, זבל את אינו זמינו זשום זורה. זעזרייק יכולת להחזיק עולם סמלים זה זסמלים רומאים, יוונים או הודיים. האומנם זכך? נמי, ונראה אם גכא! זכן אז נא גזבוי זטענה שיש כאן שיזוש אם נפרש את הסמלים ("ריזון של עולם", "מלך מלכי המלכים" ו"ארל קזשך" ו"רחמי שמיים" ו"כס גפאר") הפשוטים.

כי למייתו של זעזר זל שפת אנוש שפת סמלים היא, ולא זמעשיו יש מעט מציאות של אמת זכך את אומרת זשפת הסמלים שלך:
"כי עעזון הכל. - יחידים, ערירים",
"כי זעם ישראל נשארה אוריינוצייה

זלדה, ולירושלים, ניסן תשכ"ח

המהפך בחברה הישראלית

החילונית. לא נטעה, כמדומני, אם נייחס משבר זה לעצם הדיאלקטיקה, הטבועה בתוך ההגשמה הציונית, דיאלקטיקה של המשך בתוך מהפיכה.

באופן פאראדוקסאלי סייעה בעקיפין השותפות, שנוצרה בין המחנות במישור הפוליטי, להעמקת הקיטוב והניכור ביניהן במישור הרעיוני והחברתי. היא עודדה המשך קיום של סטריאוטיפים שליליים ופטרה את השותפים מן הצורך להתמודד התמודדות רוחנית עם עולם הערכים של בר-הפלוגתא. יש לשער כי לא מעט מן החריפות של הקונפליקט הייתה פגה, לו התפתחו בתוך כל מחנה גישות יותר פתוחות ופחות דוגמאטיות. התהוות גישות כאלו לא הייתה מביאה אומנם לביטול מוחלט של הניגודים, אבל הייתה תורמת להקהיית עוקצו של הקיטוב ופתיחת פתח להפריה רוחנית הדדית. מכיוון שהדיאלקטיקה טבועה בתוך התנועה הציונית, נראה כי עתידה טמון ביכולתה ליצור איזון בין שתי המגמות המנוגדות המתרוצצות בתוכה.

מקבילים נפגשים, עם עובד, 1985, עמ' 383

המיפנה החברתי

זהבית גרוס

החל מ-1967 חל שינוי מהותי בחברה הישראלית בכלל, ובמעמדה של החברה הדתית בתוכה בפרט. מתפקיד ה'מזדנבים אחרי המחנה' הופך הציבור הדתי לאומי לחלוץ ההולך לפני המחנה ונוטל על עצמו את 'התפקיד המיבני'. תפקיד זה מאופיין בהבניה חברתית של מטרות ברורות ומוגדרות שהחברה, לדעת בעלי תפקיד זה, צריכה להשיג על מנת להגשים את ייעודה. על מנת להבין את מהותו של התפקיד המשימתי מיבני שנוטלת על עצמה החברה הדתית ובעיקבותיה מוסדות החינוך שלה, יש להבין תהליך מרכזי הפוך, שעובר במקביל על החברה החילונית והדתית בחברה הישראלית.

החברה הישראלית, הינה חברה אידיאולוגית שקמה מתוקפה של אידיאולוגיה והיא בעלת ייעוד למימוש מטרותיה האידיאולוגיות של הציונות. עם הקמת המדינה, כשהחזון והאוטופיה הפכו למציאות, חל שבר אידיאולוגי חריף בקרבה של הציונות החילונית. משבר זה הוחרף והועצם כתוצאה משינוי בדגשים

הרב צבי יהודה ו"מזמור יט"

פרופ' אלה בלפר

בזמן ההצבעה באו"מ ב-1947 ראה הרצי"ה בתוכנית החלוקה בשורה נוראה, ועל כן לא הייתה שמחה בליבו על הצהרת המדינה אלא אבל כבד על הוויתור שלא ייאמן על חלקי ארץ ישראל. ביום העצמאות של 1967, תשע עשרה שנה לאחר קום המדינה, יצא הרצי"ה בקריאת כאב נרגשת הידועה כ"מזמור יט":

איפה חברון שלנו? והיכן שכם שלנו ויריחו שלנו איפה? הנשכחן? וכל עבר הירדן שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ארבע אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ה' – הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן?!

כשבועיים לאחר דבריו אלה פרצה המלחמה ושוחרו המקומות הללו. תנועת גוש אמונים ראתה במזמור יט של הרב תפילה ונבואה כאחת.

זהות כפולה, הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ד, עמ' 197

מהפך תשכ"ז

פרופ' אהוד לוז

כשהופיעה הציונות הדתית כתנועה היסטורית, היא סבלה מתופעה יהודית טיפוסית – האפולוגטיקה. האפולוגטיקה היא נשקם של החלשים. היא מבטאת צורך של מי שנמצא בעמדה נחותה להצדיק את עמדתו. העמדה האפולוגטית של הציונות הדתית נבעה משני גורמים: כלפי היהדות החרדית, האנטי-ציונית, ראתה עצמה הציונות הדתית נחותה מבחינה דתית. ואילו כלפי הציונות החילונית ראתה עצמה נחותה מבחינה ציונית.

זו הייתה פחות או יותר עמדתה של הציונות הדתית עד למלחמת ששת הימים. ממלחמת ששת הימים השתנה מצב זה: הציונות הדתית החלה להפגין ביטחון עצמי רב, ותחושה של עליונות, ואילו הציונות החילונית נסוגה לעמדה אפולוגטית. היוצרות התחלפו. בלי להיכנס לניתוח הסיבות ההיסטוריות של המהפך הזה, ברור שיש כאן עדות למשבר עמוק בתוך הציונית

העשייה וההנהגה של המדינה והצבא, כפי שחינכו אותם במוסדות החמ"ד בכלל ובישיבה התיכונית בפרט.

שיאו של תהליך זה היה ב-1967, עם השתתפותם הפעילה של החיילים הדתיים במלחמה. שותפות זו הפכה את אנשי הציונות הדתית לנושאים בעול שווה בתפקידים המשימתיים של הציונות ובהגנת המולדת. מכוח זה תבעו לעצמם הצעירים שחזרו מהמלחמה בתקופה זו שינוי תפקידי (role change) מבחינת הפונקציות החברתיות שהם אמורים למלא במערך התפקידים החברתי. וכך מ'התפקיד החברתי' נוטלת החברה על עצמה את ה'תפקיד המיבני המשימתי'.

השינוי באווירה הכללית במדינה, בעיקבות המלחמה, והתעוררות של רגשות רליגיוזיים רדומים בציבור החילוני, העניקו לציבור הדתי לאומי כוח נוסף.

"תפקידי החברתיים של החינוך הממלכתי-דתי", מאה שנות ציונות דתית: חיבטים רעיוניים, עורכים: אבי שגיא ודב שוורץ, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, תשס"ג, עמ' 144-147

הערכיים הקולקטיביים לכיוון הדגשת מערכת ערכים אינדיבידואליסטיים. וכך, בעוד שהאליטה הציונית החילונית חווה משבר ערכי קשה, החלה להתפתח בחברה הישראלית אליטה ציונית דתית, חלוצית, מגשימה, חלופית.

ראוי לציין, כי בתקופה שלפני קום המדינה ולאחריה, בגלל האקטיביזם החילוני של מפלגות הפועלים והשליטה שלהן על מוקדי הכוח של המדינה, נוצר בקרב אנשים דתיים רבים פחד מזיהוים כדתיים. פרט לזאת, כפי שהוזכר לעיל, הדתיות זוהתה כתופעה זמנית בת-חלוף, שיש למגרה, וסימלה את הבערות והפרימיטיביות. אי לכך, גברים דתיים רבים שלא היו מעוניינים להיות מזוהים כדתיים, שמא יבולע להם או חלילה תקופח פרנסתם, חבשו כובעי קסקט או הלכו בגילוי ראש.

אחד ממאפייניה הבולטים של האליטה הדתית החדשה היה רצונה להפוך מקבוצת שוליים לקבוצה מרכזית המטביעה את חותמה באופן מלא בחיי

חיילי צה"ל מלימים אחר הזיג צעיר הסתיקה. באדיבות ארכיון העמותה הממשלית.

צנחנים מניקים את דגל האו"ם בצד שטח הכותל. באדיבות ארכיון העמותה הממשלית.

מאחר כתלנו

כמו ישראל בנפשות, באדם, כן הכותל בעולם, בארץ.

יש לבבות ויש לבבות. יש לבות אדם ויש לבות אבנים.

ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דומה ויש אבנים – לבבות.

ומכל קצות הארץ, ומכל פנות העולם, גם מכל תפוצות הגולה, זורמות ועולות השפעות ה"עבודה שבלב" דרך נקודת המרכז של הארץ, דרך העיר הזאת ודרך הבית הזה. וכן האבנים האלה, שארית פליטת הר ביתנו, שהם לנו "בקדושתם אע"פ שהם שוממים", כי "שכינה לא זזה מעולם מכותל מערבי", ורוח אלהים חיים קדוש ישראל, המשכין שמו שם, לעולם מרחף הוא עליהם ומחיה אותם בחביון עזו – האבנים האלה לבבות הם לנו!

הרב צבי יהודה הכהן קוק, לנתיבות ישראל, טו

הרב הצבאי הראשי האלוף שלמה גורן, אוקף בחיילי צה"ל, עוקף בשופר ליד הכותל המערבי. באופיזוט אטכר
הטוננת הממשלית הצבאי: דוד רובינלר.

כח באייר בהלכה

שבת לאחר הניצחון, הלל שלם

החלטת הרבנות הראשית לישראל בנושאים של הרבנים הראשיים הרב איסר יהודה אונטרמן והרב יצחק נסים

כח באייר

עפ"י החלטתה של מועצת הרבנות הראשית לישראל נקבע יום כח לחודש אייר כיום הודיה ושמחה, שהחובה מוטלת לעשות ולקיים גם לתושבי ארץ ישראל וגם לאחב"י [=אחינו בני ישראל] בארצות פזוריהם. סדר ההודיה הוא כדלקמן.

בבוקר יום כח אייר יתפללו ברוב עם בבתי הכנסת ובמצב רוח חגיגי, ומצווה להשתתף בתפילה זו בהמונים. בפסוקי דזמרה יאמר הציבור את שירת הים (מן ויושע ה' – עד ה' ימלוך לעולם ועד), פסוק בפסוק בהטעמה. אחרי תפילת שמונה עשרה כרגיל יאמרו הלל שלם בברכה. אחרי הלל ראוי שידרוש הרב או אחד מן הציבור מעין המאורע הכביר, שהביא הקב"ה ניצחון מזהיר לישראל, שהוא כולו ממש בדרך נס למעלה מן הטבע גם בתוכנו וגם בצורתו, ועלינו להביע רחשי הודיה בתפילה ובשמחה. הדורש ידגיש במיוחד את המצווה הגדולה של פרסומי ניסא, שהיא מצווה מן התורה להודות ולהלל להקב"ה על חסדיו הגדולים עם עמו ועם נחלתו.

אחרי תפילת עלינו אומרים פרק קז בתהילים, המדבר מקיבוץ גלויות ומסדרים בבית סעודת משתה ושמחה, ובזכות זאת נזכה לחזות בגאולתנו השלימה ע"י משיח צדקנו ובבניין בית הבחירה במהרה בימינו אמן. הערה: אין לנהוג באותו יום הגבלות של ספירה, אחרי שבכמה קהילות בישראל לא נוהגים בהגבלות אחרי ל"ג בעומר, וכל שכן שזה נדחה עתה מפני חשיבות הנס שעשה הקב"ה לעמו ישראל, בניצחונם על אויביהם ושיחוררה של ירושלים עיר הקודש.

מטעמים שהיו שמורים איתולא רצה המחבר שהדברים יודפסו (גם מאוחר יותר) בתוך ספר התודעה. כיוון שיש בהם, לדעתנו, צורך לרבים, הוצאנו לאור קונטרס זה בנפרד.

חנוך בן ארזה [חתן המחבר]

כבשי דרחמנא* - על הימים ה באייר ו-כח באייר

הרב אליהו כי טוב

הקונטרס שלפנינו מורכב משני מאמרים שכתבם המחבר לספר 'התודעה'.

האחד, מאמר על יום ה באייר שנכתב בפרק לספר התודעה המקורי בשנת תשכ"ב, והשני, שיחזורו של מאמר זה כפרק לתרגום האנגלי של הספר אשר יצא לאור בשנת תשכ"ח.

על הרקע לכתיבת המאמרים מספר המחבר במכתבו אל מורה בחו"ל, אשר נכתב בשנת תשל"ג ובמכתב זה גם סיכום לבטיו בנושא זה.

מצאנו לנכון להביא את קטעי המכתב במצורתו למאמרים, לפניו ולאחריה.

קטעי מכתב מהמחבר

כשנה לאחר קום המדינה, כשהיה קיים ה'רס הרזי' ש'אלודת ישראל' עם הרז ז'אן סורז'קין ז"ל ז'ראש, פנו אלי ז'שאו שאכין אני חומר אמריס מה י'יצו אל'מדיהס ז'אולו ה'יס. הכ'ונת' והז'אט'יו אמראה סיני - החומר נ'סל. לא מפני שהוא לא נכון, אלא זו אמט ש'שוייה אהז'יש ז'ס אמ הימין ז'ס אמ השמאל' - כך נ'אמר ז'י ז'א. ואני איני מבין ז'אז'אס איני ז'וכן ז'הסכ'יס ז'ס ז'ישה כזו! ז'ס אמט הז'ז'רים - היכן ה'לא ג'אורו? ז'ז'איוחז' ז'שטח ח'ינוך ה'ז'ז'יס ה'רכ'יס שאסור ז'פ'טמט ז'ז'ז'ז'

* בארמית: סודות ההשגחה

לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת' וגו' (בראשית טו).

זה לנו שלושת אלפים שש מאות ושישים ואחת שנים שהברית הראשונה נשנתה עם יצחק אבינו בעקידתו בהר המוריה 'וירש זרעך את שער איביו והתברכו בזרעך כל גויי הארץ' (בראשית כב).

וזה לנו שלושת אלפים חמש מאות ושישים שנים שהברית עם אברהם ועם יצחק קויימה בשלישית עם יעקב אבינו בצאתו לחרון לאמר: 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך' וגו' (בראשית כח)...

כח באייר

כח באייר, יום בו הובסו כל צבאות ערב שבאו להשמיד להרוג ולאבד את כל זרע ישראל בארץ ישראל. הוסרו מצורי האויבים בגבולות הארץ מסיביב, חזרה גזילה לבעליה - זו ירושלים עיר הקודש שמתחילה גזולה ברובה מישראל ובאותו יום שוב הייתה ירושלים עיר אחת שלימה שכולה ביד ישראל, ונפתחו לרווחה כל המקומות הקדושים לישראל מקדשיהם.

בשנת חמשת אלפים שבע מאות עשרים ושבע ליצירה היה הדבר הגדול הזה. תשע עשרה שנה ועוד עשרים ושלושה ימים לאחר אותו ה באייר שבו חזר שלטון לישראל על מקצת מגבולות ארץ ישראל.

שני ימים קודם לכן ביום כו באייר, עמדו כל צבאות מצרים, כמאה ריבוא, בדרומה של ארץ ישראל ועמדו כל צבאות עבר הירדן על אדמת ארץ ישראל במזרחה ובדרומה ובירושלים, וצבאות סוריה בצפונה גם עירק היא בבל לנזותה עמהם, ויעמדו צבאותיה בין צבאות עבר הירדן, וביד כולם כלי משחית כחול הים לרוב מאשר נתנו להם שונאי ישראל בארץ צפון הרחוקה, היא רוסיה, חינם אין כסף. ויצעקו כולם קול אחד באוזני כל העולם: כלה אנו עושים בישראל! כיליון חרוץ אשר לא יוכלו מלט נפשם. משלוש רוחות אנו באים על ישראל מדרום וממזרח ומצפון והים סוגר עליהם ממערב. אמר אויב: נרדפם לישראל, נשיגם, לים נדחפם ושם נטביעם! -

ונהפוך היה, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. ביום כו החלה מלחמת המגן של צבא ישראל וביום ב בסיון שלאחריו שקטה המלחמה ויד ישראל עושה

חוכמות או חכמי אומ שהמזכירים כבר התגלו בהם. זרם, מה יכולתי אני לעשות, נאלמתי צומיה.

וכשהתחלתי בספר הגופסה, הוצאתי מלגזי אומ החומר וצאתי לעסאול אצל ג'וזוי הוראה: האמן חומר זה בספר זה או אחת? כולם חזו מאחד אמרו אי כצדרי הרב סורוצקין הנ"ל: חזו אך מלגזוס בצבר זה כי אמה מאבד עולמך אם בשמאול וגם בימין... אחד בלבד, הוא ר' ש"א שליט"א הסכים איתי ככז. אך אני שמעתי אדעת רבים, שכל אדם שמיים, אדם זינעס בלבד...

וכיבד נהלים בבתי הספר הפגיים בכל אומן השנים? להתעלם - אי אפשר אלא שהאלו מן המצרחי והקדושים אהם אומרים האכה פסוקה: ג'וזוי יום העצמאות כיום שיצאנו 12 ממצרים ויומר, והאלו שבקצה השני לא אומרים האכה פסוקה: קשה יום העצמאות מן היום שנחרב בית המקדש, ואילו האלו שבחינוך העצמאי - כל מורה מצבר ככל העולה על רוחו... מי יודע אם אחד יש בין כולם שמעך שאיני יודע מה אומר - יומר פשוט: איני יודע וינאק לאט היטב מדוע איני יודע.

כשצאתי לגרמס ספר הגופסה באנגליה, ואני זה שנים רבות מקושר הרבה עם אירלן החינוך החרדי שבארה"2 'גורה ומסורה' - הכוז דרשו שישלש אהם צברים שראויים לאומרים בענין זה כי המזוך ג'וזוי מאד ומעך המזוכה רבים נכשלים בכל מיני צברים, טושים ומטעים. אז שטיגי מעשה, ואומ החומר שהוכשר אהכה ע"י ר"ז סורוצקין וע"י אחריהם ג"כ וגם הוכשר מעשה ע"י הרב א' ועבר אחרי כן זיקורת של עשרות אנשים בעלי דעה (זוי מונקסו של 'דעת גורה' אומנס) והשקפה, בארץ זיומר בארה"2 - אומ החומר הצמאי לביה הפקוס וכך הוא נכנס ל'גופסה' באנגליה.

ה באייר

ה באייר, יום שבו חזר שלטון לישראל בחלק מארץ ישראל, בשנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונה ליצירה - לאחר אלף שמונה מאות שמונים וארבע שנות חורבן, כניעה, גלות, שיעבוד, השפלה וציפייה לגאולה.

זה לנו שלושת אלפים שבע מאות ושש שנים שהארץ מובטחת לנו מפי הקב"ה המנחיל ארצות, בבריתו אשר כרת עם אברהם אבינו בין הבתרים 'לאמר,

לרעהו: קום רדוף וחלק בשלל ישראל.

מאת ה' הייתה זאת לחזק גדודי עבר הירדן למלחמת תבוסה, למען תת בידינו את כל ערי הארץ אשר בגבולות דרום ומזרח ארץ ישראל ואת ירושלים. וביום השלישי למלחמה הוא כח באייר נשמע הכרוז: כל ירושלים בידינו וקול תרועת שופר נשמע משריד בית מקדשנו ותפארתנו, לאמור: אנחנו כאן עם הכותל המערבי שלא זזה משם שכינה מעולם. אף אנו לא נזח מכאן לעולם – ואז הייתה הרווחה לכל ישראל ועלתה הצהלה והשמחה עד לשמיים.

ואחר טיהרו צבאות ישראל כל שאר חלקי ארץ ישראל מגדודי אויב, ואז פנו צפונה לגדודי ארם היא סוריה, ויכו בהם הלוח והכה עד בואם בשערי דמשק ביום השישי למלחמה, ויעמדו. שעדיין לא הגיעה שעת זכירת 'ברית אברהם' – 'מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת'.

ובשוך המלחמה ביום ב בסיון יום שבת קודש היה. אז הייתה כל הארץ מטוהרת מזורעי מוות, עד תעלת סואץ של מצרים בדרום עד להרי חרמון בצפון וכל גבול ירדן במזרח.

ולארץ לבנון הייתה פליטה, לא עמד בהם כוחם לצאת למלחמה נגד צבא ישראל, ונמלטו.

מאותות הקשים של עקבתא דמשיחא

אותו יום כח באייר משנת תשכ"ז הוא 'יום ירושלים' והימים שבאו אחרי כן עד ב בסיון, אף על פי שהייתה בהם ישועה גדולה לישראל שבהם יצאו כל ישראל שבארץ ישראל ממוות לחיים ונשמו בהם לרווחה כל פזורי ישראל שבארצות תבל – אף ישועה גדולה זו שעלתה בהיקפה ובניסיה על ניסים גדולים אחרים שנעשו לישראל וניתן להם זכר-עד בפיהם ובלבבם של דורות ישראל, אף היא לא זכתה עדיין לביטוי מלא של הלל והודאה להקב"ה. זה בכה וזה בכה ולא כאיש אחד ובלב אחד כלפנים בישראל בדורות שלפני האחרונים.

עדיין דברי ריבות נשמעים בשערנו עם טענות ומענות שהן המשך לדברים שתחילתם ביום ה באייר שנת תש"ח.

חייל בכל ששת הימים האלה עד אם כילו לעשות ככל אשר ברצונם לעשות, להגן ולהציל ולהדוף אויב הרחק הרחק לתוך עומק גבולות הארצות שהם יושבים בהנה.

חביב הוא יום כח באייר ביותר, אף על פי שעדיין המלחמה לא פסקה עוד – שבאותו יום חזרה ירושלים להיות עיר אחת שלימה ונתונה ביד ישראל ומפני חיבתה של ירושלים היה דומה אותו יום על כל ישראל, כאילו בו ניתנה להם כל ארץ ישראל.

ויהם את מחנה מצרים

בו ביום שעמדו כל צבאות ערב וכלי מפצם עימהם, כולם דרוכים לקבל פקודת מפקדיהם: 'אש על ערי ישראל ועל מחנהו!'

ביום כו באייר – הקדימום נערי בני ישראל שעה אחת, ובדמדומי חמה של שחרית יצאו עם מטוסייהם להקות להקות ונתפזרו מעל כל שדות התעופה ושאר מרכזי האש של מחנות ערב ופוצצו כמעט כל מטוסי האויב שעמדו למטה על הארץ כאילו מחכים לפורענותם. ואותם גיבורי ישראל הלכו ובאו הלכו ובאו ולא נראו בלכתם ולא בבואם כך שעה ארוכה עד שלא שרדו מכלי מפצו של האויב אלא מעטים.

מיד אחרי כן יצאו צבאות ישראל אשר על הארץ, יצאו לקראת חילות האויב וגדודיו הרבים והיכו בהם מכת מוות, מכת תדהמה וישחיתו כלי משחיתם, והנשואים נפלו שבי ביד לוחמי ישראל הם וגדודיהם, אנשי צבא לרבבות, ויתרם נתפזרו במדבר סיני ונפלו איש בחרב רעהו או נדדו הלכו במדבר אין מאכל ומתו והיו למאכל לעוף השמים. ורבים ממפקדי צבאם שדדו וגזלו את פקודיהם ונטלו מהם צידה ורכב כדי למלט נפשם וסוף שנפלו גם הם ביד לוחמי ישראל שבאו לקראתם מפנים ומאחור.

כך התחילה המכה בצבא מצרים אשר בדרום.

אז התרה צבא ישראל במלך עבר הירדן: 'אם לא תצא לקראתנו למלחמה, ותשלח את גדודיך לאוהליהם והייתה ארצך לפליטה, ואם תצא לקראתנו למלחמה ויצאנו גם אנו וירדו עליך כל מכות מצרים!' ויחזק ה' את ליבו ולא שעה לאזהרה ויפתח הוא באש, כי סובבו כל שליטי ערב בכחש זה את זה, ויספרו זה לזה על צחזחנות תחת מפלות. וכל הנס מנוסת חרב אמר

לזכותם של ישראל

אמרו חכמים: מפני מה נענש חזקיהו מלך יהודה?
שלא אמר שירה על מפלתו של סנחריב -

כמה חייבים אנו לומר שירה על מפלתם של כל אויבנו
יחד שביקשו לעקור את הכל, וברוב חסדי הקב"ה עלינו
יצאנו חיים, וארצנו שלימה יותר משהייתה קודם!

ברם, זאת ייאמר לזכותה של ישראל בדור הזה - שלא
כדורות הראשונים כבר הייתה הגזירה של גלות גזורה,
וכל נס שנעשה לישראל שדחה הפורענות מלבוא - היה
נס שלם לשעתו, ואמרו עליו הלל והודאה ונתחייבו בו
לומר שירה לפני הקב"ה. אבל בדורות האחרונים, אינו
כן. שכן קץ הישועה כבר קרוב לבוא עד תומו, וכל נס
שנעשה בימים שבינתיים אינו אלא מקצת מן המקצת
ממה שעתידי לבוא אחריו, ואין אומרים שירה על חצי
נס.

משל לחולה מסוכן ביותר שהתייאשו ממנו רופאיו
והנה קרה לו נס ונמצאה לו רפואה והוא חי ועדיין
שוכב במיטה - אינו מברך 'הגומל'. הולך ומבריא,
הולך ומבריא, עד כבר יכול להציב רגליו על הארץ -
עדיין אינו מברך 'הגומל'. ואימתי הוא מברך? אם יקום
והתהלך בחוץ בכל כוחו - אז הוא מברך, כי רפואתו
שלימה.

אף אנחנו בדור זה כן, הרבה ניסים נעשו לנו ואולם
חזקה וידוע לנו כי כולם יחד אינם אלא מקצת מן
הטובה העתידה לבוא עלינו במהרה בימינו יותר
מבימי צאתנו מארץ מצרים.

מהר יבוא גואל צדק והקב"ה ימהר ויחיש כל גאולתנו
ברוב ניסיו וחסדיו ככל חזון הנביאים אשר ניבאו
לנו אמת, או אז נאמר שירה על הנס השלם. במהרה
בימינו אמן סלה.

קטע מן המכתב הנ"ל

ומה אני אומר שם? אני אומר: אין הלכה פסוקה, ואי אפשר שגהא הלכה פסוקה זענין ואין אני יודעים פירוש
אלה שהסיניי רואו, אבל הסיניי אומנס רואו, הרבה חיוב, וגם הרבה שיליה.

ואין חוזר בי מן ההנחה הזו, אבל חוזר ואומר דבה נא: אין הלכה פסוקה! וכן אין לנו כאן לא הלך ולא קינה
כזימיים הכגזים בשואחן שרור שכז דגריי פסוקים זכאן או זכאן.

אפילו יהו שזעים ואחד זקני סנהדרין כולם אומרים דגר אחד, אבל אינם יושבים בציונה אפון ולפסוק - אין
הלכה פסוקה.

כז שכז כשהדעות של היחידים אומנס חלוקות ואינם דנים בציונה. ויש מן הדעות של גדולי היראה וההוראה, אמט
הללו שמן המזרחי, אלא אנשים שכולם רק שלנו, שאומרים: חס לנו אומר על משיני ניסים של הקב"ה שח"ו משה
שטן המה. כך שמעתי בפירוש מפיו של גאון הגאונים וחסיד ומאמי כז משיני זקנים כז האיכותיו הלא הוא ר'
דוד קליין זצ"ל שנטר פירושאים והוא גדול למיפיו של האדמו"ר הקק ממונק"י זצ"ל ומקורב ביותר ונאמן ביה
של האדמו"ר מסטאר (שאי"ט) זצ"ל בהיוג בני-יורק לאחר המלחמה.

וכך אני אמר גם משיחתי של האדמו"ר הקק מאמשיניו זצ"ל בשיחתי בורה שאמר בשנת גש"ח, שהשמים
דגרים דגרי גבליה שגהא זו תחלה אמשיים גדולים שאנו מקווים ומצפים להם כז הלא שיזבאו.

זכן, כיוון שאין עוד נביא ולא איגע יודע עד מה, אין לנו אלא לתמוך ולהתפלל לא-אזיה מרום שיחוש לטובת שמו
וח"ו לא ייפקדו עלינו המאורעות שאירעו לא אטובה. וזינתיים - אין אני יודעים ואין אני מן המהללים בהלל הגדול
או קטן, אף לא מן המקוננים בקינת אלא מן הממפללים בזכר, שכן הקב"ה הוא אבדו ששה וששה ויששה את כז
המשיים וייטיב עלינו התמימה.

הארכתי דגרים רבים אזוי שלא זכור. אזום מכיוון שכבר נכבדו, נכבדו, והוא יודע אם אסקא או ח"ו אסקאקול
והקב"ה הוא יודע - אני אמר שיש עשיית כפי מיטב ומרזית כרכורי אב ומשיים... לא אמנס כבדו וכבדו ביה זכא
אלא אמנס האמת אשר בליבי ואשר אני הולך בה כז הימים.

כה הם דגרי המלמד מירושלים

אליהו כי טוב

הלכות יום העצמאות ויום ירושלים¹

אריה סטריקובסקי

התקדימים ההלכתיים ליום העצמאות היו החגים שאינם מוזכרים בתורה. אילו כוללים את פורים, חנוכה, ט"ו באב, הימים הטובים שבמגילת תענית ומאות המועדים הזוטרים שנקראו פורים שני.

הדרך הקלה ביותר מבחינת הפסיקה הייתה לסווג את יום העצמאות ויום ירושלים בין חגי פורים שני, כי על כך כמעט ואין מיגבלות הלכתיות, קיימים על כך תקדימים לרבות מכל קהילות ישראל וגם אין צורך במסכת היסטוריוסופית מסובכת כי די בקביעה שהייתה כאן סיעתא דשמיא והרי קיימת רשות ומצווה להודות לה' על כך. המגרעת העיקרית בדרך זו כי המסגרת של פורים שני מגבילה את מימדי החג. ואכן שני הרבנים שבחרו בדרך זו, הרב עובדיה הדאיה והרב שריה דבליצקי² הורו לומר הלל בלי ברכה. הרב עובדיה הדאיה אף לא התיר לומר הלל זה מיד לאחר העמידה אלא בסוף התפילה. ההגבלה של ימי העצמאות וירושלים למסגרת של פורים שני היא פרי הגישה המחשבתית שאין ימי העצמאות וירושלים אירועים דתיים ממלכתיים בעלי משקל לאומי אלא ניסים וחסדי ה'. הרב הדאיה אף מצא חסרונות בקביעת ה באייר כיום העצמאות, כי ביום זה לא התרחש נס צבאי או מדיני אלא אדרבא, שונאינו התקיפנו ופוגרומים פגעו ביהודי ערב.

הסיווג של יום העצמאות עם מועדי מגילת תענית שנחגגו לזכר הצלחות צבאיות וניסים אחרים בתקופת הבית השני מעורר בעיה מסוג אחר. הגמרא מסכמת שאין להוסיף על חגי מגילת תענית (ראש השנה יח, ב). רבי חזקיה די סילוא בעל ה"פרי חדש" פירש את האיסור כפשוטו, דהיינו שאין להוסיף מועדים נוספים, וה"חתם סופר" צימצם איסור זה אך ורק לימים טובים שנקבעו בקשר עם בית המקדש³. חלק הגון מתשובות הקובץ דנות בבעיה זו. הרב חיים דוב רגנשברג הכריע כפרי חדש, הרבנים ראטה ואונטרמן

¹ המקורות שבמאמר הזה מובאים בספר: הלכות יום העצמאות ויום ירושלים, נחום רקובר זרח ורהפטיג, עורכים, משרד הדתות והמחלקה לתרבות תורנית במשרד החינוך והתרבות, ירושלים, תשל"ג.

² מאמרו של הרב דבליצקי על יום ירושלים עורר סערה בקרב החוגים החדישים של בני ברק.

³ זוהי גם דעת ר"י עמדין בספרו 'מור וקציעה'.

הסתמכו על החתם סופר מבלי להתנצח עם הפר"ח (וכן הרב הדאיה שהסתמך על מהר"ם אלשאקאר)⁴ הרבנים יהודה גרשוני ומשה צבי נריה דחו בפלפולם את דברי הפרי החדש והכריעו בכך כרבי משה סופר בעל ה"חתם סופר" הרבנים פרידמן וגורן טענו שאף הפרי החדש יודה שיש לחגוג את יום העצמאות העולה בחשיבותו על חגי מגילת תענית.

ההשוואה והניגוד של יום העצמאות עם פורים וחנוכה יוצרים מתח העובר ברבות מהתשובות, מחייביו של יום העצמאות מדגישים את הגאולה הפיזית שבחנוכה ובפורים ואילו שוללי יום העצמאות מדגישים אך ורק את הצד הדתי הרוחני שבחגים אלו.

לפי המסופר בתלמוד, החכמים אישרו את המעמד של חג הפורים או של מגילת אסתר רק אחרי שמצאו לכך אסמכתאות בתורה או סברות לקל וחומר⁵. האם יפים כוח הנימוקים שאיפשרו את חגיגת הפורים עבור יום העצמאות?

הרבנים ראטה, גרשוני, אונטרמן, פרידמן, שטערן (בפסקו מתי"ד וכנראה גם הרבנים גורן ואהרנברג) קובעים ששקול יום העצמאות כנגד חנוכה ופורים. הרבנים הדאיה ושטערן (בפסקו השני)⁶ מסבירים את נחיתות יום העצמאות מחנוכה ומפורים בגלל חוסר ההשראה הדתית שביום העצמאות⁷.

חיסרון אחר ביום העצמאות מוצאים הרבנים גליקמן, ברון והדאיה שמחשיבים את עניין יום העצמאות לנס נסתר, אלא שהרב ברון מרשה לומר מזמורי שבח והודיה לחפץ בכך והשניים האחרים מורים לכתחילה לעשות כן בלי ברכה.

⁴ החת"ס פסק כמהר"ם אלשאקאר שהעניק לראשי העדה סמכות לקביעת ימים טובים על בסיס הכוח של טובי העיר לתקן בענייני מסחר.

⁵ המקור המצוטט ע"י הרב גורן ממגילת תענית בדבר הק"ו [=ה"קל וחומר"] שאיפשר את חגיגת פורים (עמ' נ) אינו מהמגילה גופא אלא מה"גמרא" שעל המגילה.

במדרשים מאוחרים מסופר על התלבוטיות חז"ל בדבר קביעת חנוכה כחג.

⁶ פסקו הראשון של הרב שטערן נדפס ב"אור המזרח", תשל"ד. ופסקו השני ב"המאור" תשי"ח. הקשר בין הבמות לתוכן המאמרים אינו מקרי שכן "אור המזרח" שייך לחוגים הדתיים הלאומיים ה"המאור" לחוגי סאטמר.

⁷ לדברי הרב הדאיה היה יותר מתאים לחוג את יום העצמאות בתאריך של החלטת האו"ם עבור חלוקה או בתאריך של שביית הנשק. הרב גורן משתמש בסברה דומה בכדי לחוג ב' אייר את חגיגות יום העצמאות כאשר ה אייר נופל בשבת.

ירושלים והכותל

ירושלים - יראה, ראייה ושלום

הרב מרדכי ברויאר

שתי פעמים נזכרת ירושלים בתורה. שתיהן בספר בראשית; בשתייהן אברהם אבינו הוא במרכז המאורע, והוא המבטא את חיבת ירושלים. בפעם הראשונה הוא נפגש עם מלכי צדק מלך שלם - וכך נתגלתה לו ירושלים כעיר הצדק והשלום. בפעם השנייה הוא הקריב בה את האייל, שא-לוהים הראה לו - וכך נתגלתה לו ירושלים כעיר הראייה והיראה. בין שני המאורעות האלה מקופלות שתי הבחינות של ירושלים: בחינת היראה ובחינת השלום.

...ועל פי הדברים האלה אפשר להסביר עתה גם את העובדה, שבניין ירושלים ובית המקדש לא הושלם על ידי מלך אחד; אלא היה צורך בשני מלכים שיבנו את עיר המקדש. דוד כבש את ירושלים; ואחרי שנתגלה לו מקום המקדש, בנה שם מזבח לה'; ואילו שלמה השלים את בניין העיר על ידי שבנה בה את בית ה' ואת בית המלך. ומסתבר, שהיה צורך בשני המלכים האלה כדי לבטא את שתי הבחינות של ירושלים: את בחינת היראה והראייה - ואת בחינת הצדק והשלום.

נראה, שדוד ביטא את בחינת הראייה והיראה. ודבר זה ניכר בעצם העובדה, שה' בחר בו להיות מלך על ישראל. כי התורה עצמה משווה את בחירת המלך לבחירת מקום המקדש; וכדרך שנצטוונו לבנות את המקדש "במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו" (דברים יב, יח), כן נצטוונו לשום עלינו מלך "אשר יבחר ה' אלהיך בו" (דברים יז, טו). ולפיכך אפשר לומר: יבוא המלך שה' בחר בו וימצא את המקום שה' בחר בו. וההקבלה שבין בחירת המקום לבין בחירת המלך ניכרת גם בהקבלה הלשונית שבין פרשת העקידה לבין בחירת דוד. שהרי הלשונות הנופלים על לשון ראייה הם מלים מנחות בפרשת העקידה; ולפיכך הם נזכרים בפרשה זו שבע פעמים; שכן הרעיון המרכזי של פרשת העקידה הוא: ה' יראה. וכעין זה אנחנו מוצאים גם בפרשת בחירת דוד (שמואל א, טז): שבע פעמים כתוב בפרשה זו לשון ראייה; וגם שם הרעיון המרכזי של הפרשה הוא: ה' יראה.

וכן יש לפרש את לשונות הראייה שבפרשה זו. כבר

שני רבנים - הרבנים גורן ונריה - מסכימים על המוטיבים המשיחיים של יום העצמאות, אלא שאליבא דהרב גורן על ידי שיבוץ החג בדפוסי המסורת נבטיח את קיומו הנצחי ואליבא דהרב נריה דווקא משום שיום זה הינו בגדר אתחלתא דגאולה איננו יכולים לקובעו כיום טוב לדורות עד שתהיה בו התעוררות דתית מלאה.

כמה מהמתדיינים עברו גם לתחום המיטפיזי, האם ההלכה מצריכה סמכות נבואית עבור קביעת חג חדש, ואם נדרשת סמכות זו האם מחייבת את יום העצמאות. הרב רגנשברג קובע שבשנת תש"ח לא הייתה כל סמכות כזאת, הרב אהרנברג מוצא אותה בבניאי העבר והרב כשר (לא בהקשר זה) מצביע על חישובי הקץ שבספר "קול התור"⁸ המיוחס לתלמיד הגר"א כמקור נבואי למחצה המחייב חג זה. כדאי לציין שהרב קוק ז"ל כתב שמתהלכים בקרבנו חזי גאולה⁹, ולפי שיחה שהייתה לי עם ר' דוד הכהן, הנזיר הירושלמי, הרב קוק וכן הנזיר עצמו נפגשו עם חזי גאולה אלו. אמנם לא המורה ולא התלמיד ייחסו לזה סמכות וגיבוי לענייני הלכה.

את הניגוד לטענת הרב אמסעל שהמדינה העבירה רבים על דתם אפשר למצוא בקביעת הרב אונטרמן שפירסומי ניסא ביום העצמאות הוא בגדר מצוות קידוש השם, בדברי הרב גרשוני שמצווה לפרסם את האתחלתא דגאולה ובתקוות הרב פרידמן שפירסום ניסי ה' יביא למהפכה הרוחנית.

נסיים בדברי ד"ר זרח ורהפטיג: "והיה הקובץ הזה אות וציון לחשיבותו של היום לעירנותה של ההלכה למאורע הגדול בדברי ימי ישראל".

מורשה ח, קיץ תשל"ד, עמ' 34-44

⁸ התקופה הגדולה, ובסופו ספר קול התור מאת ר' הלל משקלוב, בעריכת מ"מ כשר ירושלים תשכ"ט

⁹ "ספיחי נבואות הנה צומחות ובני נביאים מתעוררים..." (חוכמת הקדש, קנז) הנזיר שח לי שהוא השמיט ממאמר זה כמה שורות שהכילו פרטים נוספים על בני הנביאים הללו. ראו: ד"ר סמדר שרלו, "השתוקקות, סוד ואהבה", דף לתרבות יהודית, 271, עמ' 27-30.

כעין שיר על בניין בית ה'; והוא בא לתאר את חלקם של דוד ושלמה בבניין ירושלים. הצלע הראשונה מתארת את חלקו של שלמה, ונכפל בו לשון שלום; והצלע השנייה מתארת את חלקו של דוד, ונכפל בו לשון ראייה. שכן דוד מבטא את יסוד "ה' יראה"; ולפיכך "נראה" לו הר ה"מוריה"; ואילו שלמה הוא איש השלום; ולפיכך רק "שלמה" זכה לבנות את בית ה' בירושלים".

שתי הבחינות האלה של ירושלים באו לידי ביטוי על ידי שני המלכים, שבנו את ירושלים בפועל; והן הן שתי הבחינות של ירושלים, שנתגלו כבר לאברהם, כאשר עדיין ירושלים הייתה קיימת רק בכוח. במעמד העקידה נתגלה לו הר המוריה, והוא קרא עליו "ה' יראה"; ואילו בעומדו מול מלכי צדק מלך שלם הוא ראה את סוכת השלום הפרוסה על ירושלים. וחכמים אמרו, ששתי הבחינות האלה של ירושלים, שנתגלו לאברהם בכוח – ויצאו לפועל על ידי דוד ושלמה – רמוזות כבר בשמה. וכך דרשו חכמים:

אברהם קרא אותו יראה שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה.

שם קרא' אותו שלם שנא' ומלכי צדק מלך שלם.

אמר הקב"ה וכו' הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם: יראה–שלם, ירושלים. (בראשית רבה נו, טז).

הרי לפנינו, שחכמים מצאו כבר בעצם שמה של ירושלים את הרמז לשתי הבחינות הכלולות בה: את בחינת היראה והראיה – ואת בחינת הצדק והשלום. ואין ירושלים שלימה, אלא אם כן נתמזגו בה שני המרכיבים של שמה: ירו–שלם. אין ציון משיגה את ייעדה אלא אם כן יש ראיית ה' בהר המוריה – וגם בקשת צדק ורדיפת שלום בחוצות ירושלים.

והואיל והצירוף של יראה ושלום מבטא את מהותה של ירושלים, הרי ההפרדה בין שני היסודות האלה מבטאת תמיד את כל כשלונה. וכך מתאר ישעיהו בנבואתו הראשונה את ירושלים בירידתה: מביאים בה זבחים, מנחה וקטורת, שומרים שבת, חודש ומועד, ופורשים כפיים אל ה'; אך אין לומדים שם להיטיב ולדרוש משפט, יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא

בפסוק הראשון נאמר לשמואל, שאין המלך נבחר אלא על פי ראות עיני ה':

ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך (א).

ואחר כך מעמיד הכתוב את ראיית שמואל מול ראיית ה':

ויהי בבואם וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו

כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (ו-ז). שני הפסוקים האלה מזכירים חמישה לשונות ראייה; ארבעת הלשונות הראשונים מתארים את ראיית האדם, והלשון החמישי מתאר את ראיית ה'; ולשון "וה' יראה ללבב" החותם את הפסוקים האלה דומה ללשון "ה' יראה", שהוא תמצית פרשת העקידה.

ובחירת דוד למלך מתוארת בפסוק הכולל את לשון הראיה השביעית:

וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי.

ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא (יב).

לשון "יפה עינים וטוב ראי" נופל על לשון "כי האדם יראה לעינים" האמור לעיל. נראה אפוא, שזו כוונת הפסוק: דוד היה ראוי למלכות – שהרי היה יפה עיניים וטוב רואי; אף על פי כן הוא לא ייבחר בידי האדם הרואה לעיניים, אלא רק בידי ה' הרואה ללבב.

וכדרך שדוד נבחר בידי ה' למלך, כן נתגלה לו אחר כך המקום, שה' בחר בו למקדשו. גם בחירה זו נעשתה בידי ה' במישרין. דוד ראה את מלאך ה' עם גורן הארונה היבوسی; אחר כך אמר לו גד, שיקים לה' מזבח עם גורן ארונה היבوسی; ובראות דוד כי ענהו ה' הוא ידע, שרגליו עומדות על הר ה', וההקבלה שבין בחירת המלך לבין בחירת המקום ניכרת גם בהקבלה הלשונית שבין שני הפסוקים, החותמים את שתי הבחירות האלה.

ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים.

בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו (דברי הימים ב, ג, א).

פסוק זה הוא פסוק של פרוזה; אף על פי כן הוא נראה

¹ הוא מלכיצדק; וראה נדרים ל"ב, ע"ב

ושומרת בקנאות על הישן. הייתה גם תוססת וערה, נושמת חיים ומבניה הצטיינו כחלוצים ובונים. התנועות לבניין ירושלים החדשה ולהתיישבות חקלאית – בירושלים העתיקה נוצרו. גם עיתונות וספרות נוצרו בירושלים העתיקה. בשנות הארבעים כבר היה קיים בה בית דפוסו של ר' ישראל ב"ק, ובשנות השישים נוסד בית דפוס חדש ונוצרה עיתונות ירושלמית – "הלבנון" ו"חבצלת". בשנות השבעים התקיימו בה חמישה בתי דפוס, והופיעו ארבעה עיתונים בבת אחת ("חבצלת", "שערי ציון", "האריאל" ו"היהודים וירושלים"). נוצרה זשורנאליסטיקה ירושלמית שראשיה היו ישראל דוב פרומקין ואליעזר בן יהודה, השכלה ירושלמית וספרות ירושלמית. כשנה לפני מלחמת העולם הראשונה עוד התקיימו כשישה בתי דפוס בעיר העתיקה. גם עיתונות וספרות נוצרו בירושלים העתיקה. בשנות הארבעים נוצרו מקצועות הספרות התורנית, בזכות הישיבות בירושלים העתיקה שהחזיקו מעמד כמעט עד שהעיר נפלה בידי הערבים, נתקיים החזון "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

קדושת ירושלים העתיקה

עיר קדושה היא ירושלים בכלל, אבל העיר העתיקה נתקדשה בקדושה יתירה.

הבית הראשון בהימנון הלאומי שלנו, שיר "התקווה", השיר ששר נפתלי הרץ אימבר, מוקדש לירושלים: "עוד לא אבדה תקוותנו, התקווה הנושנה, לשוב לארץ אבותינו, לעיר בה דוד חנה". לפי מסורה ירושלמית חיבר אותו אימבר בעומדו לפני הכותל המערבי ביום בואו לירושלים. והשיר גם נכנס בספר שיריו "ברקאי" שנדפס בשנת תרמ"ז בירושלים.

קדושה וחביבה הייתה ירושלים העתיקה על שומרי חומותיה, אלו היהודים גרי העיר העתיקה, שישבו בה מדורי דורות, הם ואבותיהם ואבות אבותיהם, ובעד כל הון לא עזבו אותה, ולא היו עוברים מדירותיהם האפלות לגור ב"טירות מלכים" מחוץ לחומה.

ר' יוסף חיים זוננפלד ור' משה אליעזר דן רלב"ג (דור שני או שלישי לילידי ירושלים, היה חתנו של ר' יהוסף שווארץ) לא גרו מעולם מחוץ לעיר העתיקה. על הצדיק ר' יהושע צבי מיכל שפירא, יליד חברון ומגדולי ציון, מספרים שלא לן מעולם מחוץ לירושלים העתיקה.

אליהם. כאברהם בשעתו הם מביאים "עולות אילים" ועולים אל הר המוריה "ליראות" את פני ה'. אך אין עומדים כאברהם בצד מלכי צדק מלך שלם; ירושלים חדלה להיות "עיר הצדק" והשלום, העומדת במאבק עם סדום ועמורה; אלא היא עצמה הייתה כסדום, ותושביה קציני סדום ועם עמורה.

ירושלים חרבה, משום שהפרידו בה בין יראת ה' לבין אהבת השלום. כי הצירוף של יראה ושלום איננו רק אחת מסגולותיה של ירושלים, אלא הוא המבטא את כל מהותה; שהרי מאות שנים לפני שהייתה לבירת מלכי ישראל, היא נבנתה על שני היסודות האלה. ואין התורה מספרת לנו על ירושלים אלא את שתי העובדות האלה: מלכה מלכי צדק מלך שלם – ויראי ה' מבקשים ליראות שם את פני ה' ואומרים "ה' יראה". ולפיכך כאשר נתפרדו שני היסודות האלה של ירושלים, ויראי ה' לא היו עוד מבקשי צדק ורודפי שלום – כבר חרבה ירושלים מאליה.

ובעצם היסוד הזה של יראת ה' ואהבת שלום ניכר ייחודה של ירושלים. שהרי אין ספק, שיש גם ערים אחרות בעולם, שמצויים בה יראי ה', אוהבי צדק ומבקשי שלום. אך ספק, אם יש עוד עיר בעולם, שצירוף זה של יראה ושלום מבטא את כל מהותה; שמיום שעלתה במחשבה, ידעים לספר עליה רק שני דברים בלבד: היא עיר הצדק והשלום – ושמה "ה' יראה"; וכל הבא בשעריה לומד כבר מעצם שמה: יראת ה' ניכרת רק באהבת השלום, ואהבת השלום נקנית רק ביראת ה': ירו-שלם.

פרקי מועדות, ב, עמ' 327-346

ירושלים העתיקה

א' ר' מלאכי

עליית בני ביל"ו וחובבי ציון אומנם נתנו כיוון חדש לעלייה, אבל קדושה הייתה ירושלים גם להם. ובן יהודה, החלוץ שעבר לפני בני ביל"ו, חלוץ החלוצים, בשובו לארץ מולדתו, התיישב בירושלים העתיקה בסימטה קרובה לכותל המערבי, בה נולד לו בן ציון בכורו וראשית אוננו, הוא איתמר בן אב"י, הילד העברי הראשון, ובירושלים העתיקה גם ערך, הדפיס והוציא את עיתונו "מבשרת ציון" ו"הצבי".

ירושלים העתיקה לא תמיד הייתה קופאת על שמריה

המוסגרת בידי ממלכת עמון של עבר הירדן שהוסב שמה ירדן.

גם בימיה הראשונים הייתה ירושלים בת שתי ערים, כלשון הגמרא בערכין לב ע"ב: "תרי ירושלים הוו". ומזמן כיבוש העיר לראשונה בימי יהושע עד לכיבושה המלא בידי דויד עברה תקופת ביניים (עי' מדרש תדשא בסופו). ציפינו לסופה המהיר של תקופת ביניים זו בימינו, והנה באה.

נס וחזון

"נס וחזון", זהו שם מאמר ראשי בעיתון "ניו-יורק פוסט" משבעה ביוני 1967. לפי כל המקובל בכתבים הצבאיים, נאמר באותו מאמר, אין לכנות את ניצחון מדינת ישראל על אויביה אלא בשם נס.

אף המשתדלים לבאר את ניצחון מדינת ישראל בדרך רציונאלית אינם מוצאים לו ביאור אחר אלא עליונות הרוח וההכרה העמוקה בזכות המשפטית על אדמה זו. הווה אומר, שצדק רבינו אשר בר יחיאל עד להפליא בפירושו את הדין "כל דאלים גבר", שלכאורה הוא נראה כמחזר לרוחו של המשפט העברי, המיוסד על המוסר והצדק. וזו לשונו (רא"ש לבבא מציעא פרק א, סימן א): "שמי שהדין עמו מוסר נפשו להעמיד את שלו בידו יותר ממה שמוסר האחר נפשו לגזול". איני יודע הוכחה ברורה יותר לצדקת משפטו זה מניצחון מדינת ישראל על אויביה המרובים והמזויינים ממנה פי כמה.

הדואר, טו בסיון תשכ"ז

הרב יהודה גץ: הכותל כים וכפסיכיאטר

הילה וולברשטיין ושמה רז

הרב אהב להמשיל את הכותל לים גדול.

"כל הנחלים והנהרות של דמעות ישראל, דמעות השמחה והעצב, האסונות של הכלל ושל הפרט, זורמים לכותל המערבי ונשפכים לתוכו".

ועוד אמר:

"הכותל המערבי הוא הפסיכיאטר של האומה הישראלית. בעצם מה תפקידו של הפסיכיאטר? קודם

בערב מלחמת העצמאות עוד גרו כאלף וחמש מאות יהודים בירושלים העתיקה, ולא חפצו לעזוב אותה. דבקו בה ונשבעו לה שבועות אמונים והיו בין הלוחמים לשיחרור ירושלים, וכמה מהם נפלו חללים על קדושת המדינה. בין החללים – גם ר' יצחק אביגדור אורנשטיין, רב הכותל המערבי והוא דור חמישי בירושלים, נפל חלל יחד עם אשתו.

ביצרון, סיון-תמוז תשכ"ז, עמ' 61-66

גאולתה של ירושלים השבויה

הרב פרופ' שמואל קלמן מירסקי

וייצמן והתנ"ך

...הואיל ומתוך שיחתנו נוכחתי שווייצמן בקי בתנ"ך במידה שאין למעלה ממנה ושהוא הוגה בו תמיד, ביקשתי ממנו רשות לשואלו שאלה אישית: מפני מה אין הוא נוהג לחבל את נאומיו בפסוק מן התנ"ך הקרוב לעניינם.

שמא מאי-רצון לתת גוון מיסתורי ומשיחי לציונות המדינית הריאלית.

חזרתי ושאלתי: ואולם כשיתגשם חזון הציונות ותקום המדינה הנכספת, וירושלים תהיה בירתה, האם גם אז עלינו להדיר עצמנו מכל גוון מיסתורי ומשיחי? בהחלט לא! ענה נמרצות. ירושלים שונה, היא אינה עיר של חשבון. הבאתי אסמכתא לדבריו מלשון האמורא הארצישראלית הראשון ר' יוחנן, שאמר: "כיפה של חשבונות הייתה חוץ לירושלים וכל מי שמבקש לחשב הולך לשם: (פסיקתא רבתי מ"א; איכה רבתי פ"ב, ושמות רבה פנ"ב, ה).

אימם של ישראל

עם תקומת מדינת ישראל נתחלקה ירושלים לשתיים. הסכמת מדינת ישראל להסדר לא הסדר זה הזכירה לי את מאמר החכמים בתנחומא (מובא בילקוט המכירי לתהלים, מזמור קמז): "שלח תשלח את האם, זו ירושלים, שנקראת אימם של ישראל, ואת הבנים תקח לך, אלו ישראל". הלב נשבר למראה ירושלים לב האומה השבור, וכמו מ"ם סתומה באמצע המילה נראתה עיר הבירה לישראל הסגורה והמסוגרת,

יש לי גם אשה מוחשית שהתחתנתי לה על ידי חופה וקידושין כדת משה וישראל – כי בעזבנו את הבית שלנו בצרפת ועל ידי כניסה בבית החדש שלנו ירושלים, צעדנו צעד הכרחי לכל יהודי שברצונו לעבור מהדימנסייה הרומנטית, הפתיטית, של סתם אהבת אירוסין של ירושלים, לדימנסייה של שמחה יתירה מתוך תפקידים מעשיים, יום-יומיים, פרגמטיים, בשיתוף פעולה עם אחינו תושבי בוני ירושלים של מטה.

הו! האוטובוסים שלך ירושלים! איזה מיקרוקוסם, איזו פגישה של הכלל-אנושות בארבע אמות המצומצמות של מכונת גדושה בני אדם מכל השכבות, ומכל העדות! – שבת יהודים באחוה גם יחד.

בכל זאת, עמ' 216–217

כל הוא נותן אפשרות לאדם לשוחח, מדובב אותו שיגלה מה לוחץ עליו, מה מעיק עליו. כך הכותל, מעורר את האדם ומדובבו. וכשאדם מסיח את מר ליבו, הוא מרגיש הקלה. האדם יודע כי לאחר ששקעה השמש ואפלה ירדה לעולם, יבוא המחר ושוב יפציע השחר ושוב תזרח השמש”.

רב הכותל, מסכת חייו של הרב מאיר יהודה גץ, כתיבה ותחקיר: הילה וולברשטיין; עריכה: שמחה רו, הוצאת קול מבשר, ירושלים, תשס”ג, עמ' 143

ירושלים באהבת נישואים

פרופ' אנדרה נהר

עצום ההבדל בין אהבה של געגועים שהיא בבחינת אירושיין ובין אהבה אחרת שהיא בבחינת נישואין וקידושין.

לדודיג ון בטהובן חיבר מכתבים נפלאים לאהובה הרחוקה והבת אלמוות הנצחית, שלו – אלא שבמשך חייו לא התחתן. הוא נשאר נאמן לאהובה שלו והיא נשארה נאמנה לו לאחר פטירתו – אלא שכאמור לא התחתנו. תרשוני לחשוב שלו היה בטהובן מסכים להיכנס לחופה היה בוודאי מפסיק לכתוב מכתבים לאהובה שלו, – אלא שאז היה מחבר אולי לא רק ה-Sonata Appassionata, אלא גם אותה הסימפוניה העשירית שהוא חלם עליה לאחר שחיבר את הסימפוניה התשיעית – הסימפוניה העשירית שבסגולתה הייתה היכולת לחרוג להלאה מכל שמחה, לשמחה יתירה, מזמור שיר לאהובה הנצחית הבת אלמוות, אומנם הקרובה.

לאותה שמחה יתירה זכיתי על ידי קיום על כל דקדוקיה ועל כל פרטיה המעשיות והקונקרטיות של בשורת הנביא (ישעיהו סב, ד-ה):

”לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצך לא יאמר עוד שממה, כי לך יקרא חפצי בה ולא רצך בעולה, כי חפץ ה' בך וארצך תבעל, כי יבעל בחור בתולה יבעלך בניך ומשוש חתן על כלה ישיש עליך א-להיך”.

כן, לירושלים עליתי כדת ישעיהו כדת משה וישראל, על ידי חופה וקידושין. לא זו בלבד שירושלים היא קריאת שמע שלי, ירושלים היא ביתי, ביתו של אדם זו אשתו. ויודעים אנחנו, – אשתי רנה ואני, כי באושרי

חנוכת חומת ירושלים

ובחַנֻכַּת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם בְּקֶשׁוֹ אֶת הַלְוִיִּם מִכָּל מְקוֹמֵתָם לְהִבְיֵאֵם לְיְרוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת חֲנֻכָּה וְשִׁמְחָה וּבְתוֹדוֹת וּבְשִׁיר מִצְּלִיִּים וּבְנֵלִים וּבְכַנְרֹת... וַיִּטְהְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים וַיִּטְהְרוּ אֶת הָעָם וְאֶת הַשְּׂעִירִים וְאֶת הַחֹמָה. וַאֲעֻלָּה אֶת שְׂרֵי יְהוּדָה מֵעַל לַחֹמָה וַאֲעֻמְדָה שְׁתֵּי תוֹדוֹת גְּדוֹלוֹת וְתִהְלַכְתָּ לְיָמִין מֵעַל לַחֹמָה לְשַׁעַר הָאֲשָׁפֹת. וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵיהֶם הוֹשִׁעִיָּה וְחֻצֵי שְׂרֵי יְהוּדָה...וְהִתְוֹדָה הַשְּׂנִית הַהוֹלֶכֶת לְמוֹאֵל וְאֲנִי אַחֲרֵיהֶם וְחֻצֵי הָעָם מֵעַל לַחֹמָה ... וַיִּזְבְּחוּ בַיּוֹם הַהוּא זִבְחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׁמְחוּ כִּי הֶאֱלִיְהִים שִׁמְחָה שְׁמֵחָה גְּדוֹלָה וְגַם הַנְּשִׂיִם וְהַיְלָדִים שִׁמְחוּ וַתִּשְׂמַע שְׁמַחַת יְרוּשָׁלַם מִכָּחוּק.

נחמיה יב, 27, 30–32, 38, 43